

พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น
**BUDDHIST METHODS FOR LEARNING MANAGEMENT ON THE SOCIAL
STUDIES, RELIGION AND CULTURES STUDIES DEPARTMENT OF
SECONDARY SCHOOLS UNDER KHON KAEN MUNICIPALITY**

พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**Buddhist Methods for Learning Management on the Social
Studies, Religion and Cultures Studies Department of
Secondary Schools under Khon Kaen Municipality**

Phra Ditthawat Abhivaḍḍhanadhammo (Thipkun)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Teaching Social Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก)

กรรมการ

(ดร.ทวีศิลป์ สารแสน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประยูร แสงใส)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วิทยา ทองดี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.ประยูร แสงใส

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ผู้วิจัย : พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ. ดร.ประยูร แสงใส, ป.ธ. ๔, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),
M.A. (Education), P.G.Dip. in Journalism, Ph.D. (Education)

: ผศ. ดร.วิทยา ทองดี, ป.ธ. ๓, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),
ศษ.บ. (ประถมศึกษา), ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา),
Ph.D. (Social Science)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ๓. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น การศึกษานี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๔๕ คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation), สถิติทดสอบค่าที (Independent Samples Test : t-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of variance : F-Test) และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's)

ผลการวิจัยพบว่า

พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครองนั้น นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับ

มัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นนั้น ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อเทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ มีพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ให้นักเรียนได้ศึกษา ได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่จริง ทั้งควรสนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ครูควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และนำความรู้ความสามารถไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดทั้งการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

Thesis Title : Buddhist Methods for Learning Management on the Social Studies, Religion and Culture Studies Department of Secondary Schools under Khon Kaen Municipality

Researcher : Phra Ditthawat Abhivaḍḍhanadhammo (Thipkun)

Degree : Master of Arts (Teaching Social Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Prayoon Saengsai, Pali IV, B.A. (Social Studies Teaching), M.A. (Education), P.G.Dip. in Journalism, Ph.D. (Education)

: Asst. Prof. Dr. Vitthaya Thongdee, Pali III, B.Ed. (Social Studies Teaching), B.Ed. (Elementary Education), M.Ed. (Educational Technology), Ph.D. (Social Science)

Date of Graduation : February 25, 2019

Abstract

The aims of this research were: 1) to study Buddhist methods for learning management on the Social Studies, Religion and Culture Studies Department of the secondary schools under Khon Kaen Municipality; 2) to compare the mentioned Buddhist methods of learning management; 3) to present the ways to develop the Buddhist methods of learning management. This quantitative research was conducted with its 345 samples who responded the questionnaire. The statistics used in data analysis were: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test (Independent Samples), f-test (One Way Analysis of Variance) and Scheffe's Least Square Difference.

The research results were as follows:

1) The statistic scores of the Buddhist methods for learning management on the Social Studies, Religion and Culture Studies Department of the secondary schools under Khon Kaen Municipality in both overall and each aspect perspectives were at a high level. All aspects: Curriculum, Learning Management, Measurement and

Evaluation, Student Development Activity Management and Media Use in Learning and Teaching were rated at the sample level.

2) Based on the comparison of the student opinions on the mentioned Buddhist methods for learning management, classified by the sample factors: levels of education, school sizes and parent occupations, the statistic scores of the student opinions were different with the significance level of .05; this therefore accepted the set hypothesis.

3) The ways to develop the Buddhist methods of learning management are that teachers should have a teaching method that integrates with the environment, society, culture and local wisdom consistent with the current social situation, which can be applied to life. The teachers should use a variety of teaching methods, technology, media and modern equipment suitable for learning management. They should develop media and create new innovations that allow students to improve their thinking, analyzing and learning in a real place. They should encourage students to express their talents, aptitudes and interests. Teachers should measure and evaluate the students according to actual conditions and evaluation results should be used to improve teaching methods and to develop learners to their full potential and to have the knowledge which can be applied to life and to have successful career in the present day.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ ด้วยความอนุเคราะห์ของคณาจารย์ทุกท่าน ประกอบด้วยผศ.ดร.ประยูร แสงใส ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก ประธานคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ดร.ทวิศิลป์ สารแสน ผู้ทรงคุณวุฒิสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ พร้อมด้วยคณาจารย์ทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการให้คำปรึกษาแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงขออนุโมทนาขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขออนุโมทนาขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยตรวจสอบความถูกต้องด้านภาษาเนื้อหาระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยพร้อมให้คำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ ได้แก่ พระครูสุธีศัมภีรญาณ วิ.,ผศ.ดร., ผศ.ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์, ดร.สมควร นามสีฐาน, ดร.สาคร มหาหิงค์, และดร.สุนทร สายคำ ที่ได้เสียสละเวลาช่วยตรวจความถูกต้องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้สมบูรณ์และสำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอเจริญพรขอบคุณผู้บริหารคณะครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดกลาง, โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม, โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่, โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน, โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม, โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย, และโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ผู้วิจัยในครั้งนี้ และเจริญพรขอบคุณผู้บริหารคณะครูและนักเรียนโรงเรียนกัลยาณวัตร ที่เป็นกลุ่มทดลองค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี

สุดท้ายนี้คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตัญญูทเวทิตาคุณ แก่บิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดทั้งพุทธศาสนิกชน คณะญาติธรรมชาวบ้านศรีฐาน ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน รวมถึงสมาชิกครอบครัวทิพคุณ ที่ได้ให้กำลังใจ กำลังใจ กำลังทรัพย์ ช่วยสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ สิ่งใดล้ำ ธรรมใดเลิศ พรใดประเสริฐ ขอเป็นอันส่งสัจตบันดาลให้ผู้มีพระคุณทุกท่านมีความสุข เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ในที่ทุกสถาน ในการณ์ทุกเมื่อเทอญ.

พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ)

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับในการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน	๙
๒.๒ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๓๗
๒.๓ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑	๔๕
๒.๔ การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑	๖๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๕
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๔
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๗

๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๗
๓.๖	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๘

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการจำแนกตาม ระดับชั้นเรียน สถานศึกษา และ อาชีพผู้ปกครอง	๑๐๓
๔.๒	ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	๑๐๔
๔.๓	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	๑๑๑
๔.๔	แนวทางการพัฒนาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	๑๒๕

บทที่ ๕ บทสรุป

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๒๗
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๒
๕.๓	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๔๐
๕.๔	ข้อเสนอแนะ	๑๔๑

บรรณานุกรม ๑๔๒

ภาคผนวก

ภาคผนวก (ก)	แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๕๐
ภาคผนวก (ข)	รายนามผู้เชี่ยวชาญ และหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	๑๕๘
ภาคผนวก (ค)	การคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องแบบสอบถาม (IOC)	๑๖๕
ภาคผนวก (ง)	หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม เพื่อทดลองเครื่องมือวิจัยและค่าความเชื่อมั่นจากการทดลองเครื่องมือ (Try out)	๑๗๔
ภาคผนวก (จ)	หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามจริง เพื่อการวิจัย	๑๗๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ทักษะในยุศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century skills)	๔๗
๒.๒ การจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลสำหรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ 21 st Century Learning Balance	๕๒
๒.๓ แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษากับทักษะในยุศตวรรษที่ ๒๑ ของผู้เรียน	๖๙
๒.๔ บทบาทครูและผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ในสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา	๗๑
๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๕
๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๓
๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ ต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดย ภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้าน	๑๐๔
๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้าน หลักสูตร	๑๐๕
๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มี ต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการ จัดการเรียนการสอน	๑๐๖
๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ นักเรียนที่มี ต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการ ใช้สื่อการเรียนการสอน	๑๐๘
๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ นักเรียนที่มี ต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	๑๐๙

๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ด้านผลรวม	๑๑๘
๔.๑๗	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง	๑๑๙
๔.๑๘	แสดงผลการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง	๑๒๐
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านหลักสูตร	๑๒๑
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านการจัดการเรียนการสอน	๑๒๑
๔.๒๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	๑๒๒
๔.๒๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๓
๔.๒๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านการวัดและประเมินผล	๑๒๓
๔.๒๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านผลรวม	๑๒๔

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
๒.๑ ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	๓๘
๒.๒ กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Learning Framework)	๔๙
๒.๓ กรอบแนวคิดสำหรับการประเมินทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑	๖๐
๒.๔ กรอบแนวคิด	๙๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ ในการอ้างอิงใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงเล่ม/ ข้อ/ หน้า/ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๘/๒๙๐. หมายถึงการอ้างอิงนั้น ระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๗๘ หน้าที่ ๒๙๐

คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก		
คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	ภาษาไทย

พระสุตตันตปิฎก			
คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	ภาษาไทย
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค	ภาษาไทย
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	ภาษาไทย
ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	ภาษาไทย
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	ภาษาไทย
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	ภาษาไทย
ส.สพ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	ภาษาไทย
ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	ภาษาไทย
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	ภาษาไทย
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	ภาษาไทย
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	ภาษาไทย

อง.สตตก. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	องคฺตตรนิกาย	สตตกนิบาต	ภาษาไทย
อง.ทสก. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคฺตตรนิกาย	ทสกนิบาต	ภาษาไทย
ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	ภาษาไทย

พระสูตรตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์			ภาษา	
ขุ.ม. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	ภาษาไทย
ขุ.จุ. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิทเทส	ภาษาไทย

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.ป. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก บุคคลบัญญัติ	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกในยุคศตวรรษที่ ๒๑ มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งด้านธรรมชาติและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ระบบข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วทั่วทุกส่วนของโลกมีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การศึกษา วิทยาศาสตร์ การแพทย์ สังคมของมนุษย์เริ่มมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงนั้นสมาชิกในสังคมต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลก สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ทุกคนอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุขนั้นคือจะต้องมีการพัฒนาทางการศึกษา การที่ทุกคนมีทักษะที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคมท้องถิ่นและสังคมโลกได้นั้น จะต้องได้รับการฝึกฝนเริ่มตั้งแต่เกิดมาชีวิตอยู่รอดก็ต้องมีทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เมื่อเติบโตขึ้นในสังคมแบบใดก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้น และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วก็ยิ่งต้องมีการปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปรอบด้าน ผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนอยู่ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจะต้องรู้เท่าทันในกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว^๑ เป็นเหตุให้ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์พร้อม คือ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข มีการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มุ่งให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างมีเหตุผล และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง^๒

การปฏิรูประบบการจัดการเรียนรู้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอน จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้บอกความรู้ให้จบไปในแต่ละครั้งที่เข้าสอน มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคลและต้องจัดกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติจริง ฝึกการคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ สร้างสรรค์ และค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งเป็น

---

^๑ สุนทร สันธพานนท์, การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิควิธีคิด, ๒๕๕๘), หน้า ๗.

^๒ สุมน อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์: ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๖-๗.

ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า มิใช่ความรู้ที่ได้รับจากครูผู้สอนแต่เพียงแหล่งเดียว โดยครูผู้สอนต้องสอนวิธีแสวงหาความรู้มากกว่าสอนตัวความรู้ สอนการคิดมากกว่าสอนให้ท่องจำ สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่าเน้นที่เนื้อหาวิชา วิธีการเหล่านี้ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความสนใจใฝ่หาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และเป็นคนคล่องแคล่วในการเรียนรู้ อันนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต^๓

การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของ รายวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาหรือสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน^๔

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุขให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้า การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ^๕ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการหรือ Technical know how อยู่ในสังคมไทย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ ๔ เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การทำงาน และประกอบอาชีพ ในการจัดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การ

^๓ วิชัย ตันศิริ, โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต: แนวคิดสู่การปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖.

^๔ วิภาพรรณ พินลา, “แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารปาริชาติ, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): หน้า ๑๖.

^๕ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๓-๔.

แนะนำ ครูดีต้องมีทั้งวิชา และจรรยา วิชาคือความรู้ดี จรรยา คือความประพฤติดี บทบาทของครูมีสามคำ คือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น^๖

การสอนแบบพุทธวิธีที่นำมาใช้ในการสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้หลักอริยสัจ ๔ เป็นธรรมะที่เป็นแก่นแท้ของศาสนา ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค การพัฒนาเด็กด้วยหลัก อริยสัจ ๔ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยคือให้เด็กฝึกคิดตามสภาพความเป็นจริงของสาเหตุที่เกิดขึ้นจะทำให้เด็กฝึก กระบวนการคิด ใช้ปัญหาในการสืบหาสาเหตุของปัญหา และคิดทางแก้ไข ทำให้ไม่แก้ปัญหาด้วยอารมณ์และความรู้สึก รู้ว่าสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นย่อมต้องมีสาเหตุของการเกิด มิใช่เกิดขึ้นเองปราศจากเหตุผล เมื่อเด็กได้รับการฝึกด้วยหลักของทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ตั้งแต่ระดับปฐมวัยแล้ว เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่เด็กจะเป็นคนมีเหตุผล แก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยการใช้ปัญญา มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นสาระสำคัญของการสอนในทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ด้านโดยสอดคล้อง กับองค์ประกอบและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา มี สาระสำคัญ คือ ศิล สมาธิ ปัญญา^๗ วิธีสอนแบบพระพุทธเจ้าในทางพระพุทธศาสนานอกจากมีหลักธรรมอันประเสริฐเพื่อการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้วพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนที่หลากหลาย เน้นให้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเองเรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้แบบพุทธ^๘ ด้วยเหตุผลแนวคิดดังกล่าวข้างต้น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ว่ามีกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแบบพุทธวิธีอย่างไรบ้าง มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร รวมทั้งมีแนวทางพัฒนาเป็นเช่นใด เพื่อนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามพุทธวิธีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันหรือไม่

^๖ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๘-๑๖๙.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๙.

^๘ ประเวศ วะสี, “วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา” วารสารหมออนามัย, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔ (มกราคม- กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖): หน้า ๗-๒๑.

๑.๒.๓ แนวทางการพัฒนา พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตาม ระดับชั้นเรียน สถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) เป็นการศึกษาโดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งเน้นเพื่อศึกษาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีเนื้อหาครอบคลุม ดังนี้ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๕. ด้านการวัดและการประเมินผล

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

๑) ระดับชั้นเรียน

- (๑) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- (๒) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๒) ขนาดสถานศึกษา

- (๑) สถานศึกษาขนาดเล็ก (มีนักเรียนไม่เกิน ๕๐๐ คน)
- (๒) สถานศึกษาขนาดกลาง (มีนักเรียนตั้งแต่ ๕๐๑ - ๙๙๙ คน)
- (๓) สถานศึกษาขนาดใหญ่ (มีนักเรียนตั้งแต่ ๑,๐๐๐ - ๑,๔๙๙ คน)
- (๔) สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ (มีนักเรียนตั้งแต่ ๑,๕๐๐ ขึ้นไป)

๓) อาชีพผู้ปกครอง

- (๑) รับราชการรัฐวิสาหกิจ
- (๒) พนักงานบริษัทเอกชน
- (๓) ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- (๔) รับจ้าง
- (๕) ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ

๒. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ใน ๕ ด้าน ได้แก่

- ๑. ด้านหลักสูตร
- ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน
- ๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน
- ๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- ๕. ด้านการวัดและประเมินผล

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่มีการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาทั้ง ๗ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง จำนวน ๒,๐๓๖ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม จำนวน ๓๖๙ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ จำนวน ๑๓๑ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน จำนวน ๑๖๘ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย จำนวน ๑๓๐ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม จำนวน ๑๔๐ คน, และโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน จำนวน ๑๐๒ คน รวมประชากรทั้งหมด จำนวน ๓,๑๑๖ คน

กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓๔๕ คน ได้มาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie & Morgan^๙

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่จัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา ทั้ง ๗ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน โรงเรียนเทศบาลบ้านตุ้ม โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย และโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่ศึกษาในระดับชั้นเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่ศึกษาในสถานศึกษาที่ขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ **พุทธวิธีการสอน** หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท ซึ่งมีวิธีการสอนที่หลากหลายประกอบด้วย การสอนแบบสาธิต สอนแบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ การเรียนรู้แนวการสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงานในวิถีชีวิตเน้นให้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้ สันติสนทนา ชี้แจงให้ นักเรียนเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง สมาปทา อธิบายให้นักเรียนเห็นว่า

^๙ Krejcie, R.V. and Morgan, D.W, อ้างใน วาโร เฟิงส์วีสต์, *วิธีวิทยาการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙๑.

เรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นความจริง สมุดเตชนา ปลุกเร้าใจให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่ตัวเองจะเรียนรู้ ปฏิบัติตามให้ประสบความสำเร็จ และ สัมผัสความสำเร็จ สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

๑.๖.๒ ด้านหลักสูตร หมายถึง เนื้อหาสาระการจัดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ของ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะ ในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

๑.๖.๓ ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง เทคนิค วิธีการ การดำเนินการเพื่อให้ เกิดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน เป็นกระบวนการที่จัด ประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถพร้อมทักษะชีวิต

๑.๖.๔ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความ สนใจ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบ เช่น สื่อ สิ่งพิมพ์ เทคโนโลยี สื่อธรรมชาติ การเลือกสื่อในการเรียนการสอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ต่อยอด สามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนรู้อื่นๆไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและคิด วิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองได้

๑.๖.๕ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูผู้สอน ใช้ เป็นแนวทางในการให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถและค้นคว้าด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องโดยให้ผู้เรียน แก้ปัญหาตามสถานการณ์พร้อมทั้งจัดกิจกรรมเสริมทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ และปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมที่ดีงาม และเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

๑.๖.๖ ด้านการวัดผลและประเมินผล หมายถึง การเก็บข้อมูลพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำผล การประเมินจากผู้สอนมาแก้ไขปรับปรุงการเรียนของตนเองอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

๑.๖.๗ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง เป็นวิชาที่เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม

๑.๖.๘ นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ที่กำลังศึกษาในภาค เรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๖.๙ ขนาดสถานศึกษา หมายถึง ขนาดของโรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนคร ขอนแก่น โดยแบ่งเป็น ๔ ขนาด คือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ และ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

๑) โรงเรียนขนาดเล็ก	หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน ๕๐๐ คน
๒) โรงเรียนขนาดกลาง	หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ ๕๐๑-๙๙๙ คน
๓) โรงเรียนขนาดใหญ่	หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ ๑,๐๐๐-๑,๔๙๙ คน
๔) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ ๑,๕๐๐ ขึ้นไป

๑.๖.๑๐ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น หมายถึง โรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนครขอนแก่นที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา ทั้ง ๗ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย และโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๗.๓ ทำให้ได้แนวทางการพัฒนา พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งได้รวบรวมและนำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน

๒.๒ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม

๒.๓ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑

๒.๔ การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน

พุทธวิธีการสอน วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมได้ ดังนี้

๒.๑.๑ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้รับยกย่องว่า ทรงเป็น “พระบรมครู” หรือ “ศาสดาเอก”^๑ ในโลก เพราะพระองค์ทรงมีวิธีสอนที่ดีเยี่ยม ทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง มีคำกล่าวว่าถ้าพระพุทธองค์ทรงตัดสินพระทัยจะแสดงธรรมโปรดใครเขาผู้นั้นย่อมได้บรรลุผลไม่ระดับใดก็ระดับหนึ่ง^๒ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ละครั้งพระองค์ก็ทรงอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างในการสอนบุคคลระดับต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานความรู้สติปัญญา ที่แตกต่างกันพระองค์ได้ประยุกต์คำสอนแต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสมเป็นการสอนที่แสดงถึงพุทธลีลาของพระองค์ ที่สำคัญการสอนในลักษณะนี้ของพระองค์เป็นการนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการตีความ โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องตามคำสอน ทางพระพุทธศาสนา

^๑ ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑

^๒ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธปรัชญาการศึกษา**, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๕.

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนมีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามี วิธีดังต่อไปนี้

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั่น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อยและทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ธมมสากัจฉา เอตมมมงคลมุตตม – การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม” ดังนี้

๒. แบบบรรยายวิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจนับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชมนั้น แต่ละคนรู้สึกรู้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างของพระพุทธเจ้า

๓. แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงคำสอนในลัทธิตนบ้างก็ถามเพื่อลองภูมิบ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาดูลักษณะของปัญหาไว้ตาม ลักษณะวิธีตอบเป็น ๔ อย่าง^๓ คือ

๓.๑. เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาแต่ขาดพระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่างเช่นถามว่า “จักขุเป็นอนิจจังหรือ” ฟังตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า “ถูกแล้ว”

๓.๒. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่นเขาถามว่า “โสตะก็เหมือนจักขุหรือ” ฟังย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงในแง่ใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงตอบรับว่า “เหมือน”

๓.๓. วิวัชชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถามว่า สิ่งที่เป็นอนิจจังได้แก่ จักขุใช่ไหม ? ฟังแยกความออกตอบว่า ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโสตะ ฆานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง หรือปัญหาว่า พระตถาคตตรัสว่าจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่นไหม ? ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสว่าจา ๖ หรือปัญหาว่าพระพุทธเจ้าทรงติเตียนตบะทั้งหมดจริงหรือ ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดติเตียนชนิดใดไม่ติเตียน^๔ ดังนี้ เป็นต้น

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๐๔

^๔ อง.ทสก. (ไทย) ๒๑/๙๔/๒๒๐.

๓.๔. รูปนียปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์อันจักเป็นเหตุให้เขวยึดเยื้อสั่นเปลืองเวลาเปล่า พึงยับยั้งเสียแล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า “ชีวะอันใดสรีระก็อันนั้นหรือ ?” อย่างนี้เป็นคำถาม ประเภทแก่งความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้พิสูจน์ไม่ได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย^๕

นอกจากนี้ ท่านยังสอนให้คำนึงถึงเหตุแห่งการถามปัญหาด้วยในเรื่องนี้พระสารีบุตร อัครสาวก เคยแสดงเหตุแห่งการถามปัญหาไว้ว่า “บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมถามปัญหากะผู้อื่น ด้วยเหตุ ๕ อย่าง คือ

๑) บางคนย่อมถามปัญหาเพราะความโง่เขลา เพราะความไม่เข้าใจ

๒) บางคนมีความปรารถนาเลวทราม เกิดความอยากได้จึงถามปัญหา

๓) บางคนย่อมถามปัญหา ด้วยต้องการอวดเด่นข่มเขา

๔) บางคนย่อมถามปัญหาด้วยประสงค์จะรู้

๕) บางคนย่อมถามปัญหาด้วยมีความดำริว่า เมื่อเราถามแล้ว เขาตอบได้ถูกต้องก็เป็นการดี แต่ถ้าเราถามแล้วเขาตอบไม่ถูกต้อง เราจะได้ช่วยแก้ไขเขาโดยถูกต้อง”^๖

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือ โพนทนา ตีเตียนกันอยู่มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงดำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดขึ้นส่วนรวมพรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์^๗

ในการสอนแบบนี้ พึงสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบของสงฆ์ ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสุญชุตาย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” ท่านอธิบาย ความหมายว่าทรงบัญญัติโดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่าถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดี อย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ^๘ โดยการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นสี่ส การสอน ๔ อย่างดังนี้

๑) สันทิสสนา^๙ อธิบายให้เห็นชัดเจน แจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.

^๖ อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๕/๒๓๒.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวัย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑.

^๘ กรมวิชาการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๙ - ๑๘๑.

^๙ ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑

๒) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้แก่วก้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก

๔) สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มขึ้น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ อาจผูกเป็นคำสั้น ๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ กล่าวหาญ ร่าเริง หรือ ชี้ชัด เจริญธรรม ฝึกคิด เบิกบาน^{๑๐}

ลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะดังนี้

๑) ทรงสั่งสอนโดยการปฏิวัติ เป็นการ “เปลี่ยน” หลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนาพื้นเมืองอย่างกลับหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น ศาสนาพราหมณ์สอนให้ฆ่าสัตว์บูชายัญแต่พระพุทธเจ้ากลับให้มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์แทน หรือการสอนให้ทรมานตนในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุดุณธรรมชั้นสูง พระพุทธเจ้าทรงทดลองมาแล้วเห็นว่า ไม่ใช่ทางตรัสรู้ ทรงสอนให้ใช้วิธีอื่นที่เรียกว่า ทางสายกลาง เป็นการอบรมกายวาจาใจในทางประพฤติดุปฏิบัติที่ชอบแทน เป็นต้น

๒) ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูป เป็นการสอนโดยวิวิธ “แปลง” ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้นหรือของเก่ามีความหมายอย่างหนึ่ง แต่นำมาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผลยิ่งขึ้นเช่น ศาสนาพราหมณ์สอนให้ลงอาบน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์แล้ว จะบริสุทธิ์จากบาปได้ แต่พระพุทธศาสนาสอนให้ตั้งอยู่ในศีล อันเป็นการอาบที่ตัวไม่เปียก แต่ทำให้บริสุทธิ์สะอาดได้ดีกว่าน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือคำสอนเรื่องพราหมณ์ว่า เป็นผู้ประเสริฐโดยชาติกำเนิด คือ เกิดจากการดาบิดาอยู่ในวรรณะพราหมณ์ แต่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายใหม่ว่า คนเราไม่เป็นพราหมณ์หรือผู้ประเสริฐเพราะชาติสกุล แต่เป็นผู้ประเสริฐ เพราะการกระทำหรือความประพฤติ เป็นต้น

๓) ทรงสั่งสอนโดย “ตั้งหลักขึ้นใหม่” ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่น แต่ทรงสอนไปตามหลักสัจธรรมที่ทรงค้นพบ ดังจะเห็นในเรื่องหลักธรรมเรื่องความพ้นทุกข์ที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ ประการ เป็นหลักธรรมที่ตั้งขึ้นใหม่อันแสดงไว้ชัดทั้งเหตุและผล คือ การจะพ้นทุกข์ก็ต้องรู้ว่าอะไรเป็นตัวความทุกข์ อะไรเป็นเหตุของความดับทุกข์ และการดับความทุกข์คือ ดับอะไร ทำอย่างไร หรือปฏิบัติอย่างไร จึงจะดับทุกข์ได้ เป็นต้น^{๑๑}

จากวิธีการสอนของพระพุทธเจ้างดกล่าวสรุปได้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า คือ แบบ สากัจฉา หรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ หลักการสอนของพระพุทธเจ้างดกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการสอนของ พระองค์ได้อย่างชัดเจน สามารถสรุปการสอนของพระพุทธเจ้าได้ว่า “พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาจบลง ผู้ฟังจะสรรเสริญเสมอว่า แจ่มแจ้งจริง พระองค์ผู้เจริญ แจ่มแจ้งจริง พระธรรมเทศนาของพระองค์เสมือนหางของทีที่คว่ำ บอกหนทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, หน้า ๔๖.

^{๑๑} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓-๑๕.

ให้คนมีจักขุได้เห็นรูป...”จึงสมควรอย่างยิ่งที่ผู้ทำหน้าที่ในการสอนจะได้ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนของพระพุทธเจ้า พร้อมกับยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ^{๑๒} ต่อไป

๒.๑.๒ เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน

เรื่องที่จะทำการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่ง คนที่จะสอนคนอื่นต้องรู้ว่าเขาเรื่องอะไรมาสอน ต้องรู้เนื้อหาหรือเรื่องที่จะสอนให้เข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งก่อน และต้องคิดก่อนว่า จะเอาอะไรไปสอน ในข้อนี้ผู้สอนควรได้คำนึงถึงหลักการสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสอนได้ดังนี้

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจตัวอย่างที่เห็นชัดคือ อริยสัจซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบการณ์อยู่โดยธรรมดาเห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคน แล้วต่อจากนั้น จึงสาวหาสาเหตุที่ยากลึกซึ้งและทางแก้ไขต่อไป

๒. สอนเนื้อหาที่ค่อยสู่สละยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสาย ลงไปอย่างที่เราเรียกว่า การสอนตามหลักอนุปปทิกกา^{๑๓} ซึ่งมีเนื้อหาเจาะลึกลงตามลำดับ กล่าวคือ ทานกถา พุทธเรื่องทาน สิลกถา พุทธเรื่องศีล สัคคกถา พุทธเรื่องสวรรค์ กามาทีนวกถา พุทธเรื่องโทษของกาม และเนกขัมมกถา พุทธเรื่องการออกจากกาม ไตรสิกขา พุทธโอวาท ๓ เป็นต้น

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรงเช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้านางอัปสรเทพธิดาให้เห็นกับตา เรื่องอาจารย์ทิศาปาโมกข์ให้หมอชีวกทดสอบตัวเอง^{๑๔} เรื่องนามสัทธิตา^{๑๕} หรืออย่างที่ทำให้พระเพ่งดูความเปลี่ยนแปลงของดอกบัว เป็นต้น

๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว่ไขว ไม่ออกนอก เรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕. สอนมีเหตุผล ผู้ฟังตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เราเรียกว่า สนิทาน

๖. สอนเท่าที่จำเป็น พอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผลไม่ใช่สอน เท่าที่ตนรู้หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มากเหมือนอย่างพระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย เมืองโกสัมพินีได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่ลายเล็กน้อยใส่ภาพระหัตถ์แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายในพระหัตถ์กับใบปาลินจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายทูลว่าใบปาลมากกว่าจึงตรัสว่า สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่าส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือน ใบประดู่ลายในพระหัตถ์

^{๑๒} วคิน อินทสระ, *พุทธวิธีการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมธิตราย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

^{๑๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๒๓/๒๒๕.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๑๒๙/๔๗๒.

^{๑๕} ข.ช. (ไทย) ๒๗/๙๗/๓๙

และทรงแสดงเหตุผลในการที่ได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ว่าเพราะสิ่ง เหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือ นิพพานได้^{๑๖}

๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาคจะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง อย่าง พุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตามหลัก ๖ ประการ คือ

๑. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง,ไม่เป็นประโยชน์,ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น - ไม่ตรัส
๒. คำพูดที่จริง ถูกต้อง,แต่ไม่เป็นประโยชน์,ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น - ไม่ตรัส
๓. คำพูดที่จริง ถูกต้อง,เป็นประโยชน์,ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - เลือกกาลตรัส
๔. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง,ไม่เป็นประโยชน์,ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น-ไม่ตรัส
๕. คำพูดที่จริง ถูกต้อง,แต่ไม่เป็นประโยชน์,ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของ ผู้อื่น-ไม่ตรัส
๖. คำพูดที่จริง ถูกต้อง,เป็นประโยชน์,เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-เลือกกาลตรัส^{๑๗}

ลักษณะของพระพุทเจ้าในเรื่องนี้คือ ทรงเป็นกาลวาที สัจวาที ภูตวาที อัตถวาที ธรรมวาที วินยวาที^{๑๘}

๒.๑.๓ เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

หลักการสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียน ที่ผู้สอนควรยึดเป็นแนวทางในการสอน มีดังนี้

๑. รู้ คำนึงถึงและสอนให้เหมาะตามความแตกต่างระหว่างบุคคล อย่างในทศพลญาณข้อ ๕ และ ๖ ผู้เรียนมีความชอบ ความสนใจไม่เหมือนกัน และต้องรู้จักอ่อนและจุดแข็งของ ผู้เรียน ในการ สอนต้องคำนึงถึงอุปนิสัย เป็นพื้นเพของจิต หรือพฤติกรรม ซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่งเป็นปกติประจำ เรียกว่า จริตหรือจริยา ๖ อย่าง ได้แก่

๑) รากจริต	ผู้มีรากะเป็นความประพฤติปกติ
๒) โทสจริต	ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ
๓) โมหจริต	ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติปกติ
๔) วิตกจริต	ผู้มีวิตกเป็นความประพฤติปกติ
๕) ศรัทธาจริต	ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติปกติ
๖) พุทธิจริต	ผู้มีความรู้เป็นความประพฤติปกติ ^{๑๙}

และรู้ระดับความสามารถของบุคคล มนุษย์มีธรรมชาติแตกต่างกัน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงแบ่งประเภทบุคคลตามธรรมชาติ โดยเปรียบเทียบกับบัว ๔ เหล่า คือ

^{๑๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓

^{๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๗

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๓๓ - ๓๕.

^{๑๙} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๔/๔๓๐, ข.จ. (ไทย) ๓๐/๔๙๒/๒๔๒

๑) อุคฆฏิคฺคณฺณ ผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลัน แคพอยกหัวข้อขึ้นแสดงเท่านั้น เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่เหนือน้ำพอถูกแสงอาทิตย์ก็บาน ณ วันนั้น

๒) วิปจิตฺตณฺณ ผู้สามารถรู้เข้าใจได้ ต่อเมื่อท่านได้อธิบายความ เปรียบเหมือนดอกบัวปริ่มน้ำอันจะบานในวันรุ่งขึ้น

๓) ไนยยะ ผู้พอจะแนะนำสั่งสอนอยู่บ่อย ๆ จึงรู้ตามได้ เปรียบเหมือนดอกบัวใต้น้ำอันจะบานในวันต่อ ๆ ไป

๔) ปทปรมะ พวกบรมโง่ คือ พวกที่แม้จะแนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่เข้าใจหรือไม่รับฟังทั้งนั้น เปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งติดอยู่กับดินอันจะเป็นอาหารของปลาและเต่า^{๒๐}

ในบุคคลเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงเลือกสอนบุคคล ๓ ประเภทแรก โดยทรงเลือกธรรมะให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและปัญญาบารมีของบุคคลนั้น

๒. ปรับวิธีสอนพื่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ ต่างวิธี ข้อนี้เกี่ยวโยงต่อเนื่องมาจากข้อที่ ๑ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนอย่างหลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียน วิธีที่พระองค์ทรงใช้ เช่น

๑) ทรงใช้วิธีเอ็กสัลลัษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ดีมีผลเป็นสุขชั่วมีผลเป็นทุกข์ แน่นนอนไม่มีอย่างอื่น ๆ

๒) ทรงสอนโดยวิธีภทรลัษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้เห็นชัดเจน

๓) ทรงสอนโดยวิธีปุจฉาลัษณะ คือ ทรงย้อนถามเสียก่อนแล้วจึงสอน

๔) ทรงสอนโดยวิธีปณัฏฐลัษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์หรือยังไม่ถึงเวลา

๕) ทรงสอนโดยวิธีอุปมาลัษณะ คือ สอนแบบเปรียบเทียบให้เห็นจริง

๖) ทรงสอนตามความสนใจของผู้เรียน

๗) ทรงสอนตามลำดับความลึกซึ้งจากง่ายไปหายาก

๘) ทรงใช้วิธีตอบปัญหาแบบต่าง ๆ

๙) ทรงสอนโดยทำตัวอย่างให้ดู พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้เป็นแบบอย่างแก่สาวกทั้งหลายไม่ยอมให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงมาใช้อำนาจเหนือพระพุทธเจ้าอันทรงสูงส่งสาวกถือเอาพระองค์เป็นแบบอย่างในความเพียรนั้นเอง

๑๐) ทรงสอนโดยใช้อุปกรณ์ เช่น ดอกบัว น้ำ ผ้า ฯลฯ เช่น เรื่อง ภิกษุ จุลบัณฑก พระอรหันต์ภิกษุผู้ใดจะสั่งสอนอย่างไรก็ไม่จดจำ ไม่ได้ผล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงส่งผ้าขาวสะอาดผืนหนึ่งให้ลูบลำ เมื่อลูบลำนาน ๆ สีคล้ำลงจนเห็นได้ชัด ทำให้ภิกษุจุลบัณฑกเข้าใจว่าจิตนั้นสกปรกได้เพราะสิ่งภายนอก จึงบรรลุธรรมในที่สุต

๑๑) ทรงสอนโดยวิธีให้เลือนความเข้าใจของผู้ฟังเป็นขั้นๆ ถ้าผู้ฟังไม่มีพื้นความเข้าใจในเบื้องต้นมาก่อน พระองค์จะไม่ทรงสอนอริยสัจซึ่งเป็นธรรมชั้นสูงแต่จะสอนเรื่องราว ง่าย ๆ เป็นการพินทุความเข้าใจระหว่างโลกกับธรรมให้ติเสียก่อน

^{๒๐} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๐๒, อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๔๘-๑๕๑/๑๘๖-๑๘๗.

๑๒) ทรงสอนให้เห็นว่าเรื่องของพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องของสมมติคือ ไม่ใช่เรื่องของการเดาหรือการนึกคิดเอาเอง แต่เป็นเรื่องที่สามารถค้นพบความจริงได้ โดยได้ทรงปฏิบัติแล้วนำความจริงที่ค้นพบมาสั่งสอน เป็นการปฏิเสธการเดา การคาดคะเน^{๒๑}

๓. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุขงาม ความเกื้อหนุนแห่งอินทรีย์หรือญาณ ที่บาลีเรียกว่า ปริปากะ พิจารณาผู้เรียนแต่ละบุคคล เป็นรายๆ ไป ด้วยว่าในแต่ละคราว หรือเมื่อถึงเวลานั้นๆ เขาควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหน เพียงไร หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้น ควรให้เขาเรียนได้หรือยังของผู้เรียนแต่ละคน

๔. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำและได้ผลจริง เช่น ทรงสอนพระจุฬปนถด้วยการให้นำผ้าขาวไปลูบคลำ เป็นต้น

๕. การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริงให้มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบเสริมหลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิดและโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเองและมีความชัดเจนมั่นใจ การสอนแบบนี้มักมาในรูปถามตอบ ซึ่งอาจแยกลักษณะการสอนแบบนี้ได้เป็น

๑) ล่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนออกมาชี้ข้อคิดให้แก่เขา ส่งเสริมให้เขาคิด และให้ผู้เรียนเป็นผู้วินิจฉัยความรู้ที่ตนเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้นำชี้ช่องทางเข้าสู่ความรู้ ในการนี้ผู้สอนมักจะกลายเป็นผู้ถามปัญหาแทนที่จะเป็นผู้ตอบ

๒) มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบอย่างเสรี มุ่งหาความรู้ ไม่ใช่มุ่งแสดงภูมิหรือข่มกัน

๖. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไป ตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

๗. ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหา^{๒๒}

๒.๑.๔ เกี่ยวกับตัวผู้สอน

๑. การสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีเริ่มต้นที่น่าสนใจมาก โดยปกติพระองค์จะไม่ทรงเริ่มสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อหาทีเดียวแต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรงพบหรือผู้มาเฝ้าด้วยเรื่องที่เขารู้เข้าใจดี หรือสนใจอยู่ เช่น เมื่อทรงสนทนากับความซังกัทรงเริ่มสนทนาด้วยเรื่องวิธีฝึกช้าง พบชวานาก็เริ่มสนทนาเรื่องการทำงาน

๒. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิด ความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว

^{๒๑} วคิน อินทสระ, **พุทธวิธีการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมธทราย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕-๔๑.

๓. สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใครๆ

๔. สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้นไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา หรือเห็นเป็นชั้นต่ำ ๆ

๕. ใช้ภาษาสุภาพนุ่มนวล ไม่หยาบคายชวนให้สบายใจสละสลวยเข้าใจง่าย พระพุทธพจน์ตรัสแก่พระอานนท์ “อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ คือ

- ๑) เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
- ๒) เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
- ๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา
- ๔) เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อำภิส
- ๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น”^{๒๓}

ลักษณะครูที่ดีตามหลักพุทธศาสนา ครูจะมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของศิษย์ กล่าวคือ ครูจะเป็นมิตรแท้เป็นที่พึ่งของศิษย์ได้อย่างดี โดยหลักกัลยาณมิตร คือ บุคคลที่ช่วยชี้แนะแนวทาง แนะนำสั่งสอน ชักนำไปดำเนินชีวิตที่ดีงาม ให้ประสบผลดีและความสุข ให้เจริญก้าวหน้า ให้พัฒนาในธรรม^{๒๔} ย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิด คุณลักษณะของครูอย่างที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ซึ่งมี ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑. ปิโย หมายถึง น่ารัก^{๒๕} คือ ครูต้องทำตนให้เป็นคนน่ารักของลูกศิษย์ ต้องเป็นผู้มีเมตตา รักเด็กมากกว่ารักตนเอง มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความสนิทสนมแก่ศิษย์ การที่ครูทำตัวเป็นที่รักแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป สามารถตั้งตนยึดมั่นอยู่ในพรหมวิหาร ๔ ดังต่อไปนี้

๑) เมตตา ปราบปรามดีต่อศิษย์ หาทางให้ศิษย์เป็นสุข และเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต

๒) กรุณา สงสารเอ็นดูศิษย์ ช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ และใส่ใจบำบัดทุกข์ร้อน

๓) มุทิตา คือ ชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์ได้ดี และยกย่องเชิดชูให้ปรากฏ เป็นการให้กำลังใจ และช่วยให้เกิดความภูมิใจในตนเอง

๔) อุเบกขา คือ วางตัวเป็นกลาง จิตใจที่คงอยู่ในความยุติธรรมไม่ลำเอียงและไม่มีอคติ

ประการที่ ๒. ครู หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคงในด้านของจิตใจ ที่จะดำรงตนอยู่ในความดีไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา สิ่งที่จะช่วยให้ครูมีคุณสมบัติดังกล่าว คือ พละ ๕ ประการดังนี้

^{๒๓} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๔

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗๗.

^{๒๕} อด.สตตก. (ไทย) ๓/๓๗-๔๓/๒๐๓

๑) ศรัทธาพละ คือ มีความเชื่อในทางที่ดี เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อเกิดขึ้นในใจแล้วจะเป็นพลังต่อต้านฝ่ายอสุก

๒) วิริยะพละ คือ ความเพียรในทางที่ดี คือ เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้นในตัว เพียรทำความดีให้คงอยู่ และเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓) สติพละ หมายถึง ความระลึกได้ มีความรู้สึกตัวในการกระทำ การพูด การคิด ให้รอบคอบ

๔) สมาธิพละ หมายถึง ความมีใจจดจ่อแน่วแน่มั่นคงในสิ่งที่เป็นบุญกุศลพลังสมาธินี้จะเป็นกำลังต่อต้านความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นในใจ

๕) ปัญญาพละ หมายถึง ความรอบรู้ คือ รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

ประการที่ ๓. ภาวนีโย คือ การเป็นผู้ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีงามควรแก่การเคารพ กล่าวคือ การแต่งกายเรียบร้อย กิริยาท่าทางสง่าผ่าเผย วาจาอ่อนหวาน มีวิทยาความรู้ และมีระเบียบวินัยอันดี การที่ครูจะอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นผู้มีความประพฤติดีงามได้นั้น ตัวครูเองจะต้องอบรมตนเองให้เป็นผู้มีความประพฤติที่ดีงามเสียก่อน

ประการที่ ๔. วัตตะ คือ เป็นผู้มีความสามารถในการดัดเตียนสั่งสอน เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถและเป็นคนดี คือ ใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางสุจริต เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้ เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ ลักษณะการสอนในพุทธศาสนามี ๔ ประการ ดังนี้

๑) สันทัสสนา คือ สอนให้เข้าใจชัดเจน เห็นจริงอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นดังนี้ สอนจากสิ่งที่ย่อยไปยาก สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม สอนจากสิ่งที่เคยไปหาการใช้เหตุผล

๒) สมาทปนา มีการกระตุ้นเร่งเร้า เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติตามที่ครูสอน

๓) สมุตเตชนา สร้างกำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ และมีมานะว่าจะต้องเรียน

๔) สัมปหังสนา สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้เรียน คือ มีเทคนิคในการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ มีกลวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความร่าเริง และมีความสุขต่อการเรียน

ประการที่ ๕. วจนัฏทโม คือ เป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำ และอดทนต่อกิริยาวาจาอันก้าวร้าวรุนแรงของผู้อื่นได้นั้น และความรู้จักหักห้ามใจ ครูจะต้องมีขันติรู้จักรักษาควบคุมอารมณ์ และมีความยับยั้งชั่งใจเพราะหน้าที่ของครูก็คือเปลี่ยนพฤติกรรมของคนที่ไม่รู้ให้รู้ดังนั้น ครูจึงต้องพร้อมที่จะทนต่อถ้อยคำรบกวน โต้แย้ง ซักถามของผู้เรียน ไม่เบื่อหน่ายขุนเคืองที่จะให้ความกระจ่างในเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้เรียนยังเคลือบแคลงสงสัยไม่เข้าใจครูจะต้องระลึกถึงอยู่เสมอว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีสติปัญญาความสามารถแตกต่างกัน และยังมีมาจากสภาพแวดล้อมต่างกันอย่าง

ประการที่ ๖. คัมภีร์รัฐจ กถัง กัตตะ คือ สามารถขยายข้อความที่ยากให้เข้าใจง่ายแก่การเข้าใจ เพราะวิชาการต่าง ๆ ที่ครูนำมาสอนนั้นล้วนเป็นเรื่องที่ผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อน ครูจะต้องมีวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องยาก ๆ ได้ง่าย รวมทั้งมีการอธิบายสาระสำคัญต่าง ๆ ของวิชาได้ถูกต้องแม่นยำ

ประการที่ ๗. โนจัญฐานะ นิโยช เย คือ การรู้จักและแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควรไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย ไม่ประพฤติชั่วโดยละเว้นอบายมุขทั้ง ๖ อย่าง ได้แก่ การติดสุราและของมีนเมา เทียวกลางคืน เทียวการละเล่น ติดการพนัน คบคนชั่ว และเกียจคร้านในการทำงาน^{๒๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายคุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรมไว้ว่ามีสาระ ๒ ประการคือ บุคลิกภาพและคุณธรรมดังนี้

๑. บุคลิกภาพ เป็นคุณสมบัติภายนอกได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาทน่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีคุณสมบัติผู้ดีมีธรรม ๔ ประการคือ รูปร่างปมาณิก โสฬสปมาณิก อัมมปมาณิก และสุวิชาจรณสัมปันนะ อธิบายได้ดังนี้

๑.๑ ความสง่างามของรูปร่างเรียกว่า รูปร่างปมาณิก รูปร่างหน้าตา ผิวพรรณ คือถึงพร้อมด้วยความงดงามด้วยรูปร่างหน้าตาทิรียมารยาท ผิวพรรณสะอาดผ่องใส มีระเบียบวินัยทางร่างกายที่ดีอารมณ์เบิกบานแจ่มใส ใครได้พบเห็นก็จะเป็นศิริมงคลทั้งแก่ตัวเองและผู้พบเห็น

๑.๒ ความงามของเสียงหรืองามเสียงเรียกว่า โสฬสปมาณิก มีความงามในการพูด ในคำพูด การบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงที่ดีประเสริฐดุจ เสียงของพรหม ๘ ลักษณะ คือ

๑) วิสสุทฺธ (ไพเราะ)	๕) พินทุ (กลมกล่อม)
๒) วิญญะโย (ชัดเจน)	๖) อวิสารี (ไม่แตกพร่า)
๓) มัญช (นุ่มนวล)	๗) คัมภีโร (ลึกซึ้ง)
๔) สวณีย (ชวนฟัง)	๘) นินนาที (ก้องกังวาน) ^{๒๗}

ครูต้องบริหารวาจาให้มีความงามทั้ง ๘ อย่างต้องรู้จักแต่งเสียงให้สวยงามเหมาะสมกับความเป็นครูไม่ประกอบ วจีทุจริต นั้นเอง

๒. ความสง่างามในความรู้และสติปัญญาเรียกว่า อัมมปมาณิก บุคลิกภาพทางสติปัญญา ทางสติปัญญาเป็นเรื่องของเขาว์ปัญญาได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษโดยกระบวนการทาง พันธุกรรมครูจึงต้องพัฒนาตัวเองให้มีความสามารถเฉลียวฉลาดเป็นนักปราชญ์เปี่ยมด้วยสติปัญญามี บุคลิกภาพทางสติปัญญาดีประกอบด้วย สปัริสธรรม ๗ คือธรรมของคนดี ธรรมสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดีคือ อัมมัญญตา (รู้เหตุ), อัตถัญญตา (รู้ผล), อัตตัญญตา (รู้ตน), มัตตัญญตา (รู้ประมาณ), กาลัญญตา (รู้กาล), ปุคคลัญญตา (รู้คน), และปริสัญญตา (รู้ชุมชน)^{๒๘}

๓. ความประพฤติดี หรือหลักธรรมของการเป็นครูดีของวัฒนธรรมไทย ที่ถือว่า ครูดีจะต้องหลักธรรม ๓ สุวิชาโน คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสน คือเป็นผู้สอนดี รู้จัก ชี้แจง ชักจูง ปลุกใจให้เกิดความเพลินเพลินสนุกสนานในการเรียนและ สุปฏิปันโน คือผู้ที่มีความประพฤติดีปฏิบัติตนดี

^{๒๖} ธราญา จิตรชญาวนิช, การศึกษาและความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๓๗ – ๑๓๘.

^{๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๕/๒๑๖

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๘), หน้า ๕๖๙-๕๗๐.

เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์และบุคคลอื่น อันได้แก่ การเป็นผู้มีความประพฤติ ปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์และบุคคลทั่วไป เพราะการเป็นผู้มีความประพฤติตนเป็น แบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ก็เป็น การสอนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งมักจะเกิดผลแก่ผู้เรียนและดีกว่าการสอนด้วยการแนะนำทางตรงกับหลัก กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการดังกล่าวแล้วซึ่งการสอนด้วยการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีสามารถที่ นำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน^{๒๙}

๒.๑.๕ แนวการสอนพุทธวิธี

การสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการที่หลากหลาย พระองค์จะทรงพิจารณาจาก บุคคล ที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อยก็จะทรงสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีปัญญามาก ก็จะใช้วิธีการแบบหนึ่งแต่ถึงจะมีวิธีการสอนที่หลากหลายอย่างไร เมื่อจัดเข้าอยู่ในประเภทแล้ว จาก การศึกษาค้นคว้าแนวเกิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนมีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวแนวการสอนพุทธวิธี ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่าแนวการสอนพุทธวิธีไว้ ๙ วิธี ดังนี้

๑) วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับ คน สัตว์หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจนและสมจริง ใช้วิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียน จะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่าง สิ่งของ ที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจน และตรงกับเนื้อหาตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่อง นั้นๆ มากที่สุด

๒) วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม - ตอบ ระหว่างผู้สอน กับนักเรียนโดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ เพราะ ในการถาม - ตอบนี้ ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียน ช่วยกันตอบ เป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

๓) วิธีสอนแบบธรรมสภาวจา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมี ลักษณะการสนทนา ดังนี้

๓.๑ อภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

๓.๒ ชักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็น ฝ่ายถาม หรือ ฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกันถาม-ตอบ จนนักเรียนสรุป หลักธรรมได้

๓.๓ ตั้งตัวแทนขึ้นชักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้ วิธีสอน แบบนี้ เหมาะกับนักเรียนที่มีนั้นความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการที่จะหาความกระจ่างใน

เนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้กับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถามโต้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร

๔) วิธีสอนแบบบรรยาย ๔ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๔ ขั้นตอนดังนี้

๔.๑ ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์ ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาซึ่งนักเรียน จะต้องคิดแก้ไขให้ได้

๔.๒ ขั้นต้องสมมติฐาน หรือขั้นสมมุติ

๔.๒.๑ ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ ๑ นั้นมีอะไรบ้าง

๔.๒.๒ ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัด หรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหาเหล่านั้น

๔.๒.๓ ครูช่วยนักเรียนคิดว่า ในการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำการอะไรได้บ้าง คือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป

๔.๓ ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิรนัย

๔.๓.๑ ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเอง ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ ๒ ข้อ ๓

๔.๓.๒ เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

๔.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

๔.๔.๑ จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมา ให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้ บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นั้นไว้ที่ขั้นที่ ๓ ข้อ ๒. นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ ๑ ได้สำเร็จ

๔.๔.๒ จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาได้จริงต่อไป ก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน^{๓๐}

๕) วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์ หมายถึง ระบบการเรียนการสอนแบบสืบสวน สอบสวน มีแนวคิดว่า การสืบสวน สอบสวน เป็นกระบวนการหาความจริงและวิธีการแก้ปัญหาด้วยการตั้งคำถามในแนวกระบวนการ วิทยาศาสตร์ทั้งทางโลก และทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังนี้

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิไลวรรณ, ๒๕๕๘), หน้า ๖๓๔-๖๓๕.

- ๕.๑ การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- ๕.๒ การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- ๕.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๕.๔ การทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล
- ๕.๕ การสรุปผล^{๓๑}

๖) วิธีสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

๖.๑ ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย และวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

๖.๒ ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

๖.๓ ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความเข้าใจในปัญหา หาเหตุของปัญหาเพื่อแก้ไขพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง^{๓๒}

กล่าวโดยสรุป วิธีสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่งก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติอยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีลเมื่อทางกายควบคุมสติได้จิตใจก็สงบ ช่วยให้กำลังความคิดคมกล้า เกิดปัญญารู้แจ้ง

๗) วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ ใช้หลักการยึดมั่น ถือนั่นในขันธ์ ๕ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี ๕ ขั้นตอน คือ

๗.๑ ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้ แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์

๗.๒ ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะ ทั้ง ๖ ให้ลูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้

๗.๓ ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึกล (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถาม เพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกลขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

๗.๔ ขั้นตัดสินความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นให้นักเรียนพิจารณาความผิด ความถูก ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ

๗.๕ ขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ) เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อโน้มนำความดีหรือความรู้สึกลอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบโดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้ง

๘) วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ^{๓๓} ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๘-๖๒๙.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๔-๕๔๘.

^{๓๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๗/๕๓๙, อ.ท. (ไทย) ๒๐/๓๑๗/๑๑๐

๘.๑ ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียน และบทเรียน

๘.๑.๑ การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

๘.๑.๒ บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

๘.๑.๓ การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

๘.๒ ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้

๘.๒.๑ ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนหรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ

๘.๒.๒ ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

๘.๒.๓ นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการโดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

๘.๒.๔ จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่างๆและยกตัวอย่างวิธีคิด ๔ อย่าง คือ

๑) คิดสืบค้นต้นเค้า

๒) คิดสืบสาวตลอดสาย

๓) คิดสืบค้นต้นปลาย

๔) คิดโยงสายสัมพันธ์^{๓๔}

๘.๒.๕ ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบ ประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทดลองทดสอบจัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา

๘.๒.๖ ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

๘.๒.๗ กิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและตัดสินใจให้ประจักษ์จริง

๘.๓ ขั้นสรุป

๘.๓.๑ ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

๘.๓.๒ อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

๘.๓.๓ สรุปบทเรียน

๘.๓.๔ วัดและประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม จูงใจ และวิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิด โดยแยกคายนำไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิดแสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

๙) วิธีสอนตามหลักพุทธศุต กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธศุต มี ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๙.๑ การสร้างศรัทธา

๙.๑.๑ การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

๙.๑.๒ บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ผลิธิม, ๒๕๕๘), หน้า ๖๑๙-๖๒๗.

๙.๑.๓ การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

๙.๒ การฝึกทักษะภาษาตามหลักพุทธ

๙.๒.๑ การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน

๙.๒.๒ การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ

๙.๒.๓ การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องจัดเจน

๙.๒.๔ การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจ แจ่มแจ้ง มีวิธีคิด ดังนี้

๑. คิดจำแนกแยกแยะ

๒. คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์

๓. คิดสรุปหลักการ

๙.๒.๕ การสรุปรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจ แจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริง (ขั้นการสอนที่ ๒.๔ และ ๒.๕ ผสมกลมกลืนกันมาก ตั้งแต่ขั้น ๒.๔ เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ ๒.๕ เน้นการสรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

๙.๓ การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

๙.๓.๑ การวัดและประเมินตนเอง

๙.๓.๒ การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน

๙.๓.๓ การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน

๙.๓.๔ การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตร

การสอนตามหลักพุทธ เน้นการสร้างศรัทธาที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน เน้นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแบบกาย และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน^{๓๕}

๒.๑.๖ ครู บทบาทหน้าที่และการจัดการเรียนรู้

๑. ความหมายและประเภทครู

คำว่าผู้สอนเปรียบเทียบกับศัพท์ว่า สัตถุ (สัตถา) ในภาษาบาลีและ ศาสตถุ (ศาสตา) ใน ภาษาสันสกฤต แต่ในภาษาไทยมักจะเทียบกับคำว่า “ครู – ครู” หรือ ครู แปลว่า “ผู้สั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์”^{๓๖} ขอบเขตผู้สอนอาจพิจารณาได้จากภาษาที่ใช้สื่อสารกัน อยู่ใน ชีวิตประจำวันได้แก่คำว่า ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ธรรมกถึก กัลยาณมิตร และทูต ดังต่อไปนี้

๑) ผู้สอนธรรม คือครูผู้ทำหน้าที่สอน อบรมตามลักษณะของ “สาร” อันเป็นเรื่องราว หรือเนื้อหาในการสื่อสาร

๒) ผู้สอนการแสดงละเล่น มีข้อกล่าวถึงครูผู้สอนพ่อนรำ ผู้สอนกระโดดไม้สูง ผู้สอนการเล่น การเล่นจำอวด ผู้สอนการเล่นกลอง เป็นต้น

^{๓๕} กรมวิชาการ, การจัดการเรียนพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๓ - ๑๗๘.

^{๓๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๕.

๓) เจ้าลัทธิ คือผู้ตั้งตัวเป็นผู้รู้แล้วเที่ยวสั่งสอนคนอื่นตามความเชื่อถือ ค่านิยม และประสบการณ์ของตน ๆ ในสมัยโบราณเจ้าลัทธิทั้ง ๖ เรียกว่า ครู

๔) พระอุปัชฌาย์ คือผู้เพ่งโทษน้อยใหญ่และเป็นผู้ปกครองคอยรับผิดชอบทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษาต่อไป

๕) อาจารย์ ผู้สั่งสอนวิชาความรู้ ผู้ฝึกหัดอบรมมารยาท แบ่งย่อยออกเป็น ๔ ประเภท คือ ปัพพชาจารย์ (อาจารย์ในการบรรพชา) อุปสัมปทาจารย์ (อาจารย์ในอุปสมบท) นิสสัยจารย์ (อาจารย์ผู้ให้ศีล) อุเทศาจารย์ (อาจารย์สอนธรรม)

๖) กัลยาณมิตร ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญเพื่อนที่ดี มิตรผู้มีคุณอันบัณฑิตพึงนับ กล่าวคือ มีความลักษณะเป็นครู

๗) ธรรมกถึก ผู้แสดงธรรม คือผู้บอกหลักการ วิธีการ ผลได้ผลเสียของการประพฤติปฏิบัติ เช่นนั้น บุคคลเช่นนี้ต้องมีคุณลักษณะที่ดีด้วยจึงจะเรียกได้ว่าเป็นนักเทศน์

๘) พุทธ ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนไปประกาศหลักคำสอนทางศาสนาต้องประกอบด้วยคุณลักษณะของพุทธ หรือของนักเผยแผ่ได้แก่ผู้สอนนั่นเอง^{๓๗}

นักวิชาการและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ครู” (Teacher) ไว้ ดังนี้

กู๊ด (Good) ได้สรุปความหมายของครูไว้ ดังต่อไปนี้

ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้ เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำหรืออำนวยการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนในสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน

ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือการศึกษามาก หรือมีทั้งประสบการณ์การศึกษาด้านในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง ที่สามารถช่วยทำให้บุคคลอื่น ๆ เกิดความเจริญงอกงามพัฒนาก้าวหน้าได้

ครู คือ บุคคลที่สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันฝึกหัดครู และการฝึกอบรมนั้นได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ โดยการมอบประกาศนียบัตรทางการสอนให้แก่บุคคลนั้น^{๓๘}

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความหมายคำว่า “ครู” คือ บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน^{๓๙}

ยนต์ ชุมจิต ได้สรุปความหมายของคำว่า “ครู” ไว้เฉพาะประเด็นสำคัญดังนี้

๑. ครู เป็นผู้ตระหนักโดยใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญในสิ่งที่ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร และเป็นบุคคลที่ศิษย์ควรตระหนัก

^{๓๗} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๔๐-๔๒.

^{๓๘} Good, Carter V, **Dictionary of Education**, (New York, McGraw-Hill Book, 1973), p.586.

^{๓๙} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดอะบุคส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

๒. ครู สมัยโบราณหมายถึง ผู้นำทางหรือเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์เพื่อศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูง และมักใช้กับผู้สอนที่เป็นครูหัตถ์หรือบุคคลทั่วไป

๓. ครู ปัจจุบันหมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอนคน คือเป็นผู้สั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ และจะใช้กับผู้ทำการสอนในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนระดับต่ำกว่าปริญญา

สรุปคำว่า ครู หมายถึง ผู้ซึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ ความเชื่อถือ ค่านิยม และประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ศิษย์เพื่อพัฒนาให้ศิษย์มีความเจริญงอกงาม และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยสติปัญญาในสังคม^{๔๐}

๒. ลักษณะครูที่ดี นักวิชาการศึกษาได้สรุปลักษณะของครูที่ดีไว้ด้วยกัน ดังต่อไปนี้

กิลเบิร์ต (Gilbert) กล่าวว่า ครูดีจะต้องประกอบไปด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑. รู้วิชาที่สอนเป็นอย่างดี	๒. ชอบวิชาที่สอน
๓. ชอบเด็ก	๔. รู้จักเด็ก
๕. ใจกว้าง	๖. มีความรู้กว้างขวาง
๗. มีอารมณ์ขัน	๘. จำแม่น
๙. มีความหวังในชีวิต	๑๐. มีเมตตา ^{๔๑}

จอห์น แครร์รอล (John Carroll) ได้อธิบายลักษณะของครูที่ดีมีประสิทธิภาพ ควรมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑. สอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
๒. ให้เวลาผู้เรียนแต่ละคนในการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลและวิชาที่สอน
๓. จัดกิจกรรมและประสบการณ์เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้^{๔๒}

บาร์ (Barr) ได้ทำการวิจัยที่วิสคอนซิน (Wisconsin Studies) และสรุปเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ ดังนี้

๑. ร่าเริง	๒. เอาใจใส่
๓. ให้ความร่วมมือ	๔. น่าเชื่อถือ
๕. มีอารมณ์มั่นคง	๖. มีศีลธรรมจรรยา
๗. มีความสุขุมรอบคอบ	๘. มีความยืดหยุ่น
๙. มีความมานะ	๑๐. มีการตัดสินใจดี
๑๑. มีประสาทท่วงไว	๑๒. ไม่เอาเรื่องส่วนตัวมาปนกับงาน
๑๓. บุคลิกภาพมีเสน่ห์	๑๔. มีความกระตือรือร้น

^{๔๐} ยนต์ ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

^{๔๑} Gilbert, H. **The Art Teacher**, (New York: Pyramid Books, 1979), pp.11-65,

^{๔๒} Carroll, J.B. **A model of school learning**, (Teacher College Record, 1963), p.65.

๑๕. ความเป็นนักวิชาการ^{๔๓}

เฮสซงและวีคส์ (Hessong and Week) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้เป็นระบบและครอบคลุมลักษณะของครูอย่างกว้างขวางดังนี้

๑. เป็นผู้มีความรู้ (Being Knowledge Able) คือ การมีความรู้หรือความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาการโดยเฉพาะวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่น ๆ ตามสมควร

๒. เป็นผู้มีอารมณ์ขัน (Being Humorous) คือ การเป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกความรู้สึกล้อขำขันหรือสนุกสนานในการสอน อย่างไรก็ดี การมีอารมณ์ขันของครูจะต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดค่านิยมที่ดี มิฉะนั้นแล้วจะเกิดผลเสียได้เช่นกัน

๓. เป็นผู้มีคามยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) หมายถึง การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ รู้จักการยืดหยุ่นในการอบรมสั่งสอน สามารถปรับแผนการเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

๔. เป็นผู้มีคามตั้งใจในการทำงาน (Being Upbeat) เป็นผู้ที่มีความรักในตัวเอง และยินดีในภารกิจทางด้านการสอน จะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่จะต้องรับผิดชอบเท่านั้น แต่จะยินดีเมื่อได้สอนอุทิศเวลาให้กับการทำงานที่ท้ออย่างเต็มที่

๕. เป็นผู้มีคามซื่อสัตย์ (Being Honest) ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณลักษณะที่สำคัญมากสำหรับผู้ที่เป็นครู ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ให้ศิษย์เกิดความไว้วางใจและมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู

๖. เป็นผู้มีคามสามารถสร้างความชัดเจน (Being Clear and Concise) ความสามารถในการทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจได้รวบรัดชัดเจนนั้น เป็นเรื่องของความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ ก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใสถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนอันดีงาม

๗. เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับเจ้าเล่ห์ ไม่หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเข้าใจ

๘. เป็นผู้มีคามอดทน (Being Patient) หมายถึง ความเป็นผู้มีคามเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง สำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะเป็นผู้อดทนในหน้าที่การสอนและงานอื่น ๆ แล้ว ยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนอีกด้วย

๙. เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) ครูควรเป็นบุคคลที่กระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์และสังคม เพราะนักเรียนต้องมีแบบอย่างที่ถูกต้องดีงามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน

^{๔๓} Barr, A.S, **Characteristics of Successful Teachers**, (Wisconsin : Phi Delta Kappan, 1958), pp.282- 284.

๑๐. เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) การนำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บางครั้งสภาพการณ์จริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียนมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

๑๑. เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confidant) ความเชื่อมั่นในตนเอง ก็คือ การกล้าตัดสินใจโดยสามารถเลือกวิถีทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือวิถีทางที่ดีที่สุดในการกระทำต่าง ๆ ครูต้องพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองโดยการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุด ครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

๑๒. เป็นผู้มีความสามารถในศิลปวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้และความสามารถในการอื่น ๆ ด้วย ความรู้พิเศษเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องใช้เพื่อช่วยให้นักเรียนในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ความรู้พิเศษ เช่น ความสามารถทางเครื่องดนตรีกลไก ความรู้ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ความสามารถทางงานศิลปะ

๑๓. เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อผ้าถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครูหรือแต่งกายตามรูปแบบสถานศึกษา กำหนด นอกจากนี้สุขอนามัยของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพทางร่างกายและจิตใจสุขภาพของครูมีผลให้การสอนประสบผลสำเร็จด้วยดี^{๔๔}

สรุปได้ว่า ลักษณะของครูที่ดี ครูต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีความเชี่ยวชาญชำนาญในศาสตร์ที่ตนสอน มีคุณธรรมจริยธรรมมีจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ มีความรักความเมตตาต่อศิษย์ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ และอดทน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรม ทักษะกระบวนการคิด ทักษะชีวิต ทักษะการใช้เทคโนโลยี และทักษะอาชีพ คอยชี้แนะแนวทางที่ดีแก่ศิษย์ในการดำรงชีวิตในกระแสสังคมปัจจุบัน

๓. บทบาทของครู

บทบาทของครูเท่าที่ผ่านมานั้นมีอยู่หลากหลายตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละท่านที่ได้ให้ความเห็นและเสนอแนะ ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทที่ดีที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนขอสรุปบทบาทของครูตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละท่าน^{๔๕} ดังนี้

สมบุรณ์ พรธนาภ ได้สรุปความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครู ดังนี้

^{๔๔} Hessong, Robert F. and Thomas H. Week, **Introduction to Education**, (New York, 1987), pp.457 - 463.

^{๔๕} ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ นักรบ หนีแสน, **ความเป็นครูและการพัฒนาการมีอาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๔๙ – ๑๕๓.

๑. บทบาทการเป็นผู้สร้างความงอกงามให้แก่นักเรียน ซึ่งเป็นบทบาทที่มีความสำคัญมากของครู ในบทบาทนี้ ครูมีหน้าที่ดังนี้

๑.๑ ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่การเรียนรู้เพื่อจัดรวบรวมกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้

๑.๒ ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ

๑.๓ ครูทำหน้าที่เป็นสมาชิกของสังคมภายในโรงเรียน

๒. บทบาทการเป็นสื่อสัมพันธ์ หมายถึง การทำตัวเป็นสื่อ หรือสะพานเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกผู้เยาว์กับผู้ใหญ่ของสังคม ดังนี้

๒.๑ การที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรมของสังคม

๒.๒ การที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้คอยประสานงานระหว่างบ้านกับโรงเรียน

๓. บทบาทการบริหารการศึกษา ได้แก่ ในด้านการจัดสร้างประเมินผลหลักสูตร การเลือกตำราเรียน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงานของคณะครู การจัดและรวบรวมกิจกรรมนอกหลักสูตร การจัดเตรียมการประชุมครู การควบคุมวินัย รวมทั้งในด้านการจัดทำงบประมาณและการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น^{๔๖}

ธีรศักดิ์ อัครบวร ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของครูซึ่งสรุปได้ ดังนี้

๑. บทบาทและความสำคัญต่อการสร้างเยาวชน สำหรับบทบาทในด้านนี้ ครูจะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่พักพิงของเด็กเป็นผู้ประสานระหว่างครอบครัว ชุมชน กับโรงเรียนเพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ มีความเสียสละอุทิศตนและสติปัญญาเพื่อช่วยเหลือเด็ก และต้องไม่เพิกเฉยต่อสิทธิเด็กให้การคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเป็นรูปธรรมมีส่วนร่วมช่วยชี้นำต่าง ๆ เพื่อให้เด็กสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒. บทบาทและความสำคัญของครูในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บทบาทในด้านนี้ ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดและสำคัญกว่าทรัพยากรทั้งหลาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้ดีขึ้นจากเดิมหรือเจริญขึ้นกว่าเดิม แนวคิดในด้านนี้ต้องอาศัยการศึกษาเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่สุดของการศึกษาก็คือครูนั่นเอง เพราะวิชาชีพทุกสาขาทุกระดับต่างต้องอาศัยพื้นฐานจากครูทั้งสิ้น ดังนั้น ครูจึงเป็นผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ประเทศชาติในทุกระดับ

๓. บทบาทและความสำคัญของครูในการรักษาชาติ บทบาทในด้านนี้ ครูเป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังให้เด็กเกิดความรัก ความหวงแหนชาติ ปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และให้ตระหนักถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ ปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับศาสนา ตระหนักถึงคุณค่าและปฏิบัติตามหลักธรรม

^{๔๖} สมบูรณ์ พรรณนาภ อ่างถึงโน ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, ครู, (กรุงเทพมหานคร : สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๙.

๔. บทบาทและความสำคัญของครูในการเยียวยาสังคม ในสังคมปัจจุบันนี้มีบุคคลจำนวนมากที่ต้องเผชิญกับสภาพที่ไม่เหมาะสมทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น เด็กพิการต่าง ๆ ซึ่งต้องมีโรงเรียนการศึกษาพิเศษคู่ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนเหล่านี้มีส่วนในการช่วยให้เด็กพิการสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ทำให้ครูได้ทำหน้าที่เป็นการช่วยสังคมอย่างมาก หรือกลุ่มผู้หลงผิดที่ต้องโทษทั้งในสถานพินิจและในเรือนจำ ในปัจจุบันก็มีครูเข้าไปให้การศึกษาทำให้บุคคลเหล่านี้ เมื่อพ้นโทษออกมาก็ย่อมดีกว่าไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนขัดเกลาละเลย ครูจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเยียวยาสังคม^{๔๗}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้กล่าวถึง บทบาทของครูตามคำศัพท์ภาษาอังกฤษ “TEACHERS” ซึ่งสามารถสรุปจำแนกความหมาย แสดงให้เห็นถึงบทบาทตามตัวอักษรแต่ละตัวได้ดังต่อไปนี้

T = Teaching การสอน หมายความว่า ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการสอน

เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถในวิชาการและถือได้ว่าเป็นงานหลักของครูทุกคน ดังนั้น ครูทุกคนจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการสอนเป็นอันดับแรก และถือว่าหัวใจของความเป็นครู คือ การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีความรู้ในวิทยาการทั้งปวง

E = Ethics จริยธรรม หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการอบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ศิษย์ และตัวครูทุกคนก็ต้องประพฤติตนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามเหมาะสมด้วย ซึ่งพฤติกรรมอันเหมาะสมที่ครูได้แสดงออกจะเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังศรัทธา เพื่อศิษย์จะได้นำไปเป็นแบบอย่างสำหรับการประพฤติปฏิบัติต่อไป

A = Academic วิชาการ หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการทั้งของตนเองและของนักเรียน และครูต้องเกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนในด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งจะได้นำความรู้ที่ทันสมัยมาสอนศิษย์ต่อไป

C = Cultural heritage การสืบทอดวัฒนธรรม หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการสืบทอดวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการที่ครูพึงกระทำ เช่น การเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้ถูกต้องเหมาะสม การแต่งกายให้ต่าง ๆ ที่ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนทั้งให้นักเรียนรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตน เต็มใจที่จะปฏิบัติตามธรรมเนียมอันดีงามของชาติ

H = Human relationship การมีมนุษยสัมพันธ์ หมายความว่า ครูจะต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ที่ครูต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

E = Evaluation การประเมินผล หมายความว่า ครูจะต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการประเมินผลการเรียนของศิษย์ ทั้งนี้เพราะการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ในด้านต่าง ๆ หลังจากมีการเรียนการสอนไปแล้ว

^{๔๗} อีรศักดิ์ อัครบรร, ความเป็นครู, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พลพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๐.

R = Research การวิจัย หมายความว่า ครูต้องพยายามหาความรู้ความจริงเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนและแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนด้วยการศึกษาวิจัย เพราะผลการวิจัยได้นำมาปรับและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้ต่อไป

S = Service การบริการ หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการบริการให้ความรู้แก่ศิษย์เพื่อสร้างความเจริญงอกงาม และการให้บริการผู้ปกครองเพื่อการติดต่อประสานงานในการช่วยเหลือนักเรียน นอกจากนี้ ครูยังต้องให้บริการแก่ชุมชนเพื่อช่วยแก้ปัญหาหรือเป็นที่ปรึกษาให้แก่ชุมชนอีกด้วย^{๔๘}

สรุปได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม จะช่วยให้ครูมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน

๔. บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ในสถานการณ์ทั่วไปมักจะประกอบด้วยบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ๒ กลุ่ม คือ ผู้สอนและผู้เรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาลักษณะวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ ที่จะนำไปสอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน และนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้และลักษณะรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทที่สำคัญของครูจึงต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอน ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดผลมากที่สุด สำหรับการจัดออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน^{๔๙} เช่น

๑. ครูควรมีการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนว่า ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร ต้องให้โอกาสกับผู้เรียนได้ใช้กระบวนการสืบเสาะแสวงหาความรู้ที่ค้นพบด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด การค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันจะทำให้ผู้เรียนนั้นเรียนอย่างมีความหมายต่อตัวผู้เรียนเองเป็นอย่างมาก

๒. ครูควรใช้การบูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน อันรวมไปถึงสถานการณ์ เงื่อนไขการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมและพร้อมที่จะนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ สร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาต่อไป

๓. ครูต้องมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทั้งด้าน

^{๔๘} ยนต์ ชุ่มจิต, *ความเป็นครู*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๗๖-๘๓.

^{๔๙} กรมวิชาการ, *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๘ – ๒๒๐.

ความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เพื่อการประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้นั้น ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ระบุหรือคาดหวังไว้ ส่วนประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดนั้น ควรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจที่จะได้ฝึกปฏิบัติ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างไร ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดต้องอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้เพียงข้อเดียวก็ได้ ในขณะเดียวกัน ประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเดียว อาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้หลายอย่างก็ได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออก โดยไม่มีความรู้สึกว่าการถูกบังคับให้ทำ เพราะถ้ามีการบังคับจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อย

๔. ครูควรจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนแต่ละคนโดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนและพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามศักยภาพ

๕. ครูต้องคอยเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วผู้เรียนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากความไม่รู้ เป็นรู้และรู้จริง จากทำไม่ได้ ทำไม่เป็น เปลี่ยนมาเป็น ทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบ เปลี่ยนมาเป็นชอบ

๖. ครูต้องยึดหลักการที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้านคือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง ครูจะให้หลักการของศาสตร์ที่จะสอนเท่าที่จำเป็น ให้เพียงวิธีการเรียนรู้ แต่ต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าเรียนจากสมาธิ และพิจารณาตน(Self Learning) คือเรียนไปประเมินผลการปฏิบัติของตน ปรับปรุง ให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ รู้รอบ รู้ลึกและรู้แจ้งในที่สุด

๗. ครูต้องทบทวนบทบาทของตนว่าเป็น ผู้ที่ให้องค์คุณของกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ

๑. วางตนในฐานะผู้ที่ศิษย์ไว้วางใจ
๒. วางตนให้น่าเคารพ
๓. วางตนในฐานะผู้ทรงคุณความรู้
๔. วางตนในฐานะเป็นที่ปรึกษาที่ดี
๕. วางตนในฐานะผู้ฟังที่ดี ฟังทั้งคำพูดและความรู้สึกของศิษย์
๖. วางตนในฐานะผู้ทรงปัญญา สามารถอธิบายอย่างลึกซึ้งให้ศิษย์กระจ่างได้
๗. วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ

๘. ครูจะต้องรู้จักเด็กเป็นรายกลุ่ม รายบุคคล และมองว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาที่จะเป็นอัจฉริยะได้น้อย ๘ ด้าน คือด้านเหตุผล ภาษา ศิลปะ กายสัมผัส ดนตรี มนุษย์สัมพันธ์ การเข้าใจตนเองหรือเข้าใจชีวิต เข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า อัจฉริยภาพในเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ดการ์ดเนอร์

๙. ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ลูกศิษย์ ครูจึงต้องเปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพ ทั้ง ๘ ด้านของเด็ก

๑๐. การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปกับธรรมชาติของวิชา ครูจะต้องรู้จักนักเรียน ให้นักเรียนรู้ทั้งหลักการ วิธีการเรียนรู้ และคุณธรรมที่จะเกิดตามธรรมชาติของวิชา

๑๑. ครูควรจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ใช้คุณธรรมนำความรู้บูรณาการคุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ โดยถือว่า ครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤติตนยึดหลักคุณธรรมและพัฒนาคนให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์^{๕๐}

กิตติชัย สุธาสีโนบล ได้กล่าวถึง บทบาทของครูผู้สอนกับการจัดการเรียนการสอนตามแบบพุทธไว้อย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้

๑. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยามิตรเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวมเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญาผ่านระบบไตรสิกขาเพื่อความงอกงามแห่งปัญญา

๒. เตรียมนักเรียนเพื่อให้เกิดความเชื่อและความรู้สึกซาบซึ้ง ซึ่งเกิดจากความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่รู้เห็น มั่นใจว่าเป็นไปได้ มีคุณค่า และมั่นใจว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยการสวดมนต์ ฝึกสมาธิในลักษณะต่าง ๆ และทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ได้ทดลองปฏิบัติจนประจักษ์ความรู้จริงด้วยตนเอง ด้วยการสนทนา อภิปราย ถามคำถามเพื่อนำเข้าสู่บทเรียน

๓. เตรียมบุคลิกภาพที่เป็นกัลยาณมิตร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน แสดงความรัก ความเมตตา ความจริงใจต่อนักเรียน โดยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นให้ปรากฏ ให้นักเรียนเห็นเป็นแบบอย่างที่ดี^{๕๑}

สรุปได้ว่า ครู คือ ผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ เพื่อพัฒนาให้ศิษย์มีความเจริญงอกงามทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคม ทำหน้าที่สั่งสอนให้ความรู้และอบรมความประพฤติของศิษย์^{๕๒} บทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้นักเรียน จัดกิจกรรมให้นักเรียนสามารถ เป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้นักเรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ ครูต้องมองนักเรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม จะช่วยให้ครูมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน บทบาทของครูที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมที่ซับซ้อนอย่างรวดเร็วจึงจะต้อง

^{๕๐} กรมวิชาการ, **การจัดการเรียนพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๘ -๒๒๐.

^{๕๑} กิตติชัย สุธาสีโนบล, **การจัดการเรียนการสอนแบบพุทธเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมเมอร์เชียล เวิลด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔๑-๑๔๒

^{๕๒} ธราญา จิตระยวณิช, **การศึกษาความเป็นครูไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๓๔.

ประเพณีปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ รวมทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด บทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ในทุกด้าน

๒.๒ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๒.๒.๑ หลักสูตรแกนกลางหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

การที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด” ดังนั้นผู้สอนจึงต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ๕ ประการ^{๕๓} คือ

๑) **ความสามารถในการสื่อสาร** เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลตลอดจนการเลือกใช่วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

๒) **ความสามารถในการคิด** เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

๓) **ความสามารถในการแก้ปัญหา** เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

๔) **ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต** เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

^{๕๓} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๖-๗.

๕) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

รวมทั้งมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๘ ประการ ที่จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก คือ (๑) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (๒) ซื่อสัตย์ สุจริต (๓) มีวินัย (๔) ใฝ่เรียนรู้ (๕) อยู่อย่างพอเพียง (๖) มุ่งมั่นในการทำงาน (๗) รักความเป็นไทย และ (๘) มีจิตสาธารณะ^{๕๔} โดยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ยังได้กำหนดให้ผู้สอนต้องพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ดังในแผนภาพที่ ๒.๑ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง บุคคลและพัฒนาการทางสมองเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

แผนภาพที่ ๒.๑ ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๑๑

^{๕๔} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถ

จุดหมาย

๑. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๒. มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต
๓. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
๔. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

๑. ความสามารถในการสื่อสาร
๒. ความสามารถในการคิด
๓. ความสามารถในการแก้ปัญหา
๔. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

ความสามารถในการใช้

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้

๑.ภาษาไทย ๒. คณิตศาสตร์ ๓.วิทยาศาสตร์

๔.สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ๕.สุขศึกษาและพลศึกษา

๖.ศิลปะ

๗.การทำงานอาชีพและเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน

๘.ภาษาต่างประเทศ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๑. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ๒. ซื่อสัตย์สุจริต
๓. มีวินัย ๔. ใฝ่เรียนรู้
๕. อยู่อย่างพอเพียง ๖. มุ่งมั่นในการทำงาน

กิจกรรม

พัฒนาผู้เรียน

๑. กิจกรรม

๒. กิจกรรม

คุณภาพผู้เรียนระดับการศึกษาขั้น

นอกจากนี้ ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๕}

เกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

จากพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนาแนวทางการประเมินตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติไว้ ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นมาตรฐานที่ ๖ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ว่า “การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสในการแสวงหาความรู้ ได้ด้วยตนเอง โดยครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้มาเป็นผู้ชี้แนะความรู้และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสม”^{๕๖}

คุณลักษณะผู้เรียนตามความคาดหวังของสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนการสอน นักการศึกษา นักคิด ครูอาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์และกระบวนการเรียนการสอนที่สนองต่อแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยสรุปลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ว่า ผู้เรียนควรเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ดังนี้^{๕๗}

๑) คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็น และ

สิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

^{๕๕} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๖-๒๗.

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดอะบุคส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๕๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑-๑๔.

๒) **คนเก่ง** คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใด ด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

๓) **คนมีความสุข** คือ คนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

จากลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ข้างต้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ จึงควรเป็นกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่โดยเป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ ที่หลากหลายน่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๕๘}

๒.๒.๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่ผู้เรียนระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาทุกคน ต้องเรียนเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไรในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวทางสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมีความอดทนอดกลั้นยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรมปรับใช้ในการดำรงชีวิตเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยและสังคมโลก^{๕๙} ซึ่งเห็นว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่สามารถพัฒนาพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมมีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และให้มนุษย์เข้าใจความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย และช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ๕ สาระดังนี้

^{๕๘} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นตัง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๕๙} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๒.

๑) ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอรวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

๒) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ระบบการเมืองการปกครอง ในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลุกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

๓) เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔) ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีตความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

๕) ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก การใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๖๐}

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

^{๖๐} กระทรวงศึกษาธิการ, ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๒-๑๓๕.

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจ หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

-ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

-ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

- ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

- ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

- ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

- ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆในสังคมได้ตลอดชีวิต^{๖๑}

สรุปได้ว่า กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกอบไปด้วย ๕ สาระได้แก่ ๑) ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ๒) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ๓) เศรษฐศาสตร์ ๔) ประวัติศาสตร์ และ ๕) ภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาและพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข กล่าวคือ คนดี ได้แก่ การพัฒนาบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตเจตงาม มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งทางด้านจิตใจและทางพฤติกรรมทั้งที่แสดงออก ต่อตนเองผู้อื่น เช่น การควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง การมีวินัยและความรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้หน้าที่เข้าใจยอมรับผู้อื่นซื่อสัตย์ มีจิตสาธารณะ คนเก่ง^{๖๒} ได้แก่ การพัฒนาบุคคลให้มีสมรรถภาพในการดำเนินชีวิตมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน เช่น มีภาวะความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม รู้จักใช้เหตุผล คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ก้าวทันโลก รู้จักบูรณาการความรู้และประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ และสุดท้ายคนมีความสุข ได้แก่ การมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ การอยู่ร่วมกันในสังคมธรรมชาติ และเทคโนโลยี เช่น

^{๖๑} กระทรวงศึกษาธิการ, *ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๖๒} วิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา, *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

รู้จักภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเอง เชื่อมมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ดี พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่มีความ
สงบทางจิตใจ

๒.๓ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑

การจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ จะต้องเชื่อมโยงกับกระบวนการทางสังคม ระบบ
เศรษฐกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องสอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง ระบบการศึกษาแบบเดิมที่
เน้นความรู้ไม่อาจพัฒนาคนให้มีคุณภาพโดยรอบด้านได้ การจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้จึง
ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนที่มีความรู้และทักษะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่
เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เท่านั้นจึงจะประสบ
ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน และต้องมีการพัฒนาครูและผู้เรียนให้ทันต่อ
การเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ซึ่งจากกรอบความคิดของภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ สรุป
คุณลักษณะที่สำคัญของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ควรจะได้รับพัฒนา ๓ ด้านดังนี้^{๖๔}

๑) **ด้านความรู้** ความรู้ที่ควรพัฒนาคนในศตวรรษที่ ๒๑ คือ จิตสำนึกต่อโลก การเงิน
เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ ความเป็นพลเมือง วัฒนธรรมมนุษย์และโลกทาง
กายภาพ และโลกธรรมชาติ สุขภาพและสวัสดิภาพ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการ
สื่อสาร ความรู้พื้นฐานเชิงทัศนภาพ (visual literacy) ความรู้พื้นฐานทางข้อมูลข่าวสาร ความรู้
พื้นฐาน ทางพหุวัฒนธรรม (multicultural literacy) และความรู้พื้นฐานในเรื่องปริมาณ

๒) **ด้านทักษะการเรียนรู้และการคิด** ทักษะการเรียนรู้และการคิดที่ควรพัฒนาคนใน
ศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความอยากรู้/จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined mind) การคิดระดับสูง การคิด
เชิงวิพากษ์ ทักษะการแก้ปัญหา จัดการและแก้ไขความขัดแย้ง ทักษะการสังเคราะห์ (Synthesizing
mind) ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม ทักษะการทำงานเป็นทีม/การทำงานร่วมกัน/
การสร้างเครือข่าย ทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทักษะการเรียนรู้ตาม
บริบท ทักษะด้านไอซีที ทักษะการใช้วิธีการเรียนรู้ ทักษะการใช้ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร ทักษะ
การผลิตนวัตกรรม ทักษะการจัดลำดับความสำคัญ ทักษะการวางแผนและการจัดการเพื่อบรรลุผลลัพธ์
ทักษะการใช้เครื่องมือจริงอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพและเหมาะสม
ทักษะการตั้งคำถามและการวิเคราะห์ ทักษะการหาแนวโน้มและคาดการณ์ความเป็นไปได้และทักษะ
การรู้คิด

๓) **ด้านทักษะชีวิต** ทักษะชีวิตที่ควรพัฒนาในศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความเป็นผู้นำ
ความสามารถในการปรับตัว การใช้เหตุผลที่ดี ความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และในฐานะพลเมือง

^{๖๓} วัชรรา เล่าเรียนดี, ปณัฐ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อ
พัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕.

^{๖๔} Partnership for 21st Century Skills, Framework for 21st Century Learning, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<http://www.21stcenturyskills.org/files/fulltext/Ed51246> [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

การเข้าถึงคน/การเจรจา การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ความสามารถในการชี้แนะตนเอง ความกล้าเสี่ยง การจัดการ ความซับซ้อน การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตนเอง ความสามารถในการสื่อสารแบบโต้ตอบ/การโต้ตอบโดยอิสระ การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง ในระดับท้องถิ่นและโลก ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) จิตแห่งความเคารพ (Respectful mind) และจิตแห่งจริยธรรม (Ethical mind)^{๖๕}

๒.๓.๑ ทักษะสำคัญของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century skills) วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ดังนี้ สาระวิชามีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ปัจจุบัน การเรียนรู้สาระวิชา (Content หรือ Subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ ผู้เรียนต้องเกิดการรู้ (Literary) ความเข้าใจ และนำไปใช้ในชีวิตจริงได้^{๖๖} โดยครูผู้สอนช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในมิติของวิชาแกน แนวคิดที่สำคัญ ทักษะสำคัญ และระบบสนับสนุนการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยวิชาแกนหลักนี้ นำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือหัวข้อสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ เข้าไปในทุกวิชาแกนกลาง ดังตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century skills)

แกนวิชาหลัก	หัวข้อหลักของศตวรรษที่ ๒๑
สาระวิชาหลัก (Core Subjects)	๑.ภาษาแม่ และภาษาสำคัญของโลก ๒ . คี ล ป ะ ๓ . ค นิ ต ศ า ส ต ร์ ๔ . ก า ร ป ก ค ร อ ง แ ล ะ ห นั้ า ที่ พ ล เ มื อ ง ๕ . เ ศ ร ษ ฐ ศ า ส ต ร์ ๖ . วิ ท ย า ศ า ส ต ร์ ๗ . ฎ มิ ศ า ส ต ร์ ๘.ประวัติศาสตร์
แนวคิดแห่งศตวรรษที่ ๒ ๑	๑.ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) ๒.ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy)

^{๖๕} ชัยวัฒน์ สุธิธีรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นตัง, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

^{๖๖} วิจารณ์ พานิช, วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖-๒๑.

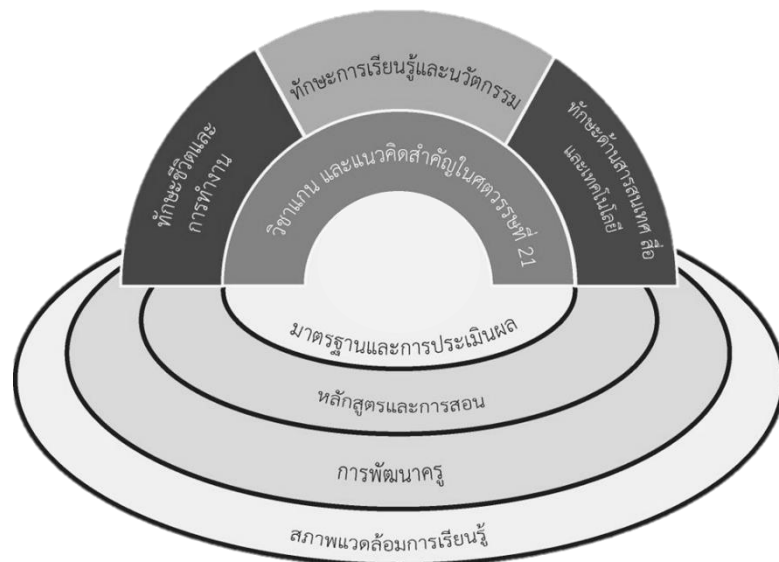
	๓. ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ๔. ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ๕. ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)
ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของผู้เรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน	๑. ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creative Thinking and Innovation) ๑.๑ การคิดอย่างสร้างสรรค์ ๑.๒ ทำงานกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ๑.๓ การสร้างนวัตกรรม ๒. การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ๒.๑ การใช้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

แกนวิชาหลัก	หัวข้อหลักของศตวรรษที่ ๒๑
	๒.๒ การใช้การคิดอย่างเป็นระบบ ๒.๓ การพิจารณาและการตัดสินใจ ๓. การสื่อสารและการร่วมมือ (Communication and Collaboration) ๓.๑ สื่อสารอย่างชัดเจน ๓.๒ การร่วมมือกับผู้อื่น
ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information Communication and Technology : ICT) ปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลาย	๑. ความรู้ด้านสารสนเทศ ๑.๑ การเข้าถึงและการประเมินข้อมูลสารสนเทศ ๑.๒ การใช้และการจัดการสารสนเทศ ๒. ความรู้เกี่ยวกับสื่อ ๒.๑ การวิเคราะห์สื่อ ๒.๒ การผลิตสื่อ ๒.๓ การพิจารณาและการตัดสินใจ ๒.๔ การแก้ปัญหา ๓. ความรู้ด้านเทคโนโลยี ๓.๑ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ
ทักษะด้านชีวิต และอาชีพ (Life and Career Skills) ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ ผู้เรียนจะต้องพัฒนา	๑. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ๑.๑ ความยืดหยุ่น ๑.๒ การปรับตัวเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ๒. การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง

ทักษะชีวิตที่สำคัญ	๒.๑ การวิเคราะห์สื่อ ๒.๒ การผลิตสื่อ ๒.๓ การพิจารณาและการตัดสินใจ ๓. ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม ๓.๑ การมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ ๓.๒ การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในที่ที่มีหลากหลาย ๔. การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (Productivity) และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น (Accountability) ๔.๑ การวิเคราะห์สื่อ ๔.๒ การผลิตสื่อ ๕. ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น (Responsibility) ๕.๑ การแนะนำผู้อื่นได้ ๕.๒ ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

จากตารางที่ ๒.๑ สรุปได้ว่า ทักษะยุคศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century skills) ประกอบด้วยแกนวิชาหลักและหัวข้อหลักของศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ต้องมีการบูรณาการวิชาให้ครอบคลุมทักษะ ๓ อย่างที่ผู้เรียนควรมี ได้แก่ ๑) ทักษะชีวิตและการทำงาน ๒) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และ ๓) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ดังนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และทักษะสำคัญในยุคศตวรรษที่ ๒๑ที่ทุกคนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ การเรียนรู้ 3Rs x 8Cs และเพิ่ม + 2Ls มีดังต่อไปนี้ 3Rs ได้แก่ ทักษะด้านการอ่านออก (Reading) ทักษะด้านการเขียนได้ (Riting) ทักษะด้านการคิดเลขเป็น (Rithmetics) 8Cs ได้แก่ ๑) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ๒) ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ๓) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ๔) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) ๕) ทักษะด้านการสื่อสาร ๒ - ๓ ภาษา สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ(Communication Information and Media Literacy) ๖) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and Media Literacy) ๗) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Self-reliance) ๘) ทักษะการ

เปลี่ยนแปลง (Change) 2Ls ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) และภาวะผู้นำ (Leadership)^{๖๗}

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Learning Framework) ที่มา : วิจารณ์ พานิช, *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑*, ๒๕๕๖, หน้า ๑๔.

จากกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Learning Framework) มุ่งเน้นด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core subjects) และทักษะในยุศตวรรษที่ ๒๑ ที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ได้แก่ มาตรฐานและการประเมินผล หลักสูตรและการสอน การพัฒนาครูผู้สอน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ในยุศตวรรษที่ ๒๑ โดยการเรียนรู้ในยุศตวรรษที่ ๒๑ ดังกล่าวต้องก้าวข้าม "สาระวิชา" ไปสู่การเรียนรู้ "ทักษะในยุศตวรรษที่ ๒๑" (21st Century skills) ซึ่งครูผู้สอนเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนออกแบบการเรียนรู้ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่ผู้เรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดการรวมตัวของครูผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูผู้สอนแต่ละคน^{๖๘}

๒.๓.๒ ระบบสนับสนุนการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑

^{๖๗} วิจารณ์ พานิช, *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑*, (นครปฐม : บริษัท ส. เจริญการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

^{๖๘} วิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา, *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๗.

การจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญสนับสนุนและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ให้สอดคล้องกับสาระสำคัญ ต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ดังกล่าวข้างต้น ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

- ๑) มีมาตรฐานและการประเมินสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ ที่น่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ
- ๒) หลักสูตรและการสอนของศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- ๓) การพัฒนาในวิชาชีพ (Professional Development) ของบุคลากรทางการศึกษาจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องอย่างจริงจัง
- ๔) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องกันในทุกด้าน ซึ่งจะขับเคลื่อนสู่เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคลากรของชาติที่พัฒนาและก้าวหน้าในทุกด้านของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในสังคมโลกไร้พรมแดน^{๖๙}

๒.๓.๓ ลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑

ผู้เรียนในยุคปัจจุบัน กล่าวคือผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ หรือผู้เรียนยุคดิจิทัลนั้นแตกต่างจากผู้เรียนในอดีตยุคที่ผ่านมา (Generation) โดยสิ้นเชิงไม่เฉพาะในเรื่องกิจกรรมการดำเนินชีวิตเท่านั้น แต่ในแง่ของวิธีเรียนรู้และการสื่อสาร ก็ยังแตกต่างกันเพราะผู้เรียนในวันนี้จะสามารถทำหลายสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน (Multitasking) โดยไม่ผิดพลาดและจะเบื่อหน่ายการเรียนรู้หากบริบทที่จัดขึ้นเหมือนดังในอดีตที่ผ่านมา ทั้งนี้ผู้เรียนในวันนี้จึงมีความแตกต่างจากผู้เรียน ในอดีตอย่างชัดเจนใน ๓ ประเด็น กล่าวคือ

๑) ผู้เรียนมีวิธีการรับข้อมูลที่แตกต่าง เนื่องจากผู้เรียนปัจจุบันอยู่ในโลกสื่อประสม (Multimedia World) ตลอดจนระบบการเรียนรู้ของสมองก็ได้รับการปรับแต่งให้เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ จึงเป็นการยากที่จะให้เรียนรู้จาก การนั่งนิ่ง ๆ และรอรับฟังคำบรรยาย เป็นต้น

๒) วิธีเรียนรู้พื้นฐานของทุกคนคือการเรียนรู้จากการมองเห็น (Visual) หรือการมองเห็นร่วมกับการสัมผัส และปฏิบัติ (Visual-Kinesthetic) นอกจากนี้การมองเห็นยังครอบคลุมถึงการมองเห็นการเรียนรู้ (See Learning) เช่น การเรียนรู้ในเรื่องนั้น สิ่งนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร ตลอดจนต้องการการมีปฏิสัมพันธ์ และลงมือกระทำ

๓) ผู้เรียนคือผู้เรียนเป็นรายบุคคล การที่ครูมีมุมมองในการออกแบบวิธีการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นรายกลุ่มหรือเป็นภาพรวมเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ^{๗๐} การที่ครูผู้สอนได้ศึกษาทำความเข้าใจลักษณะของผู้เรียน และนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ ที่จะทำให้นักเรียนสอดคล้องกับผู้เรียนยุคใหม่ยิ่งขึ้น

๒.๓.๔ หลักสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

^{๖๙} Bellanca, J.A, and Brandt, R.S, 21st Century Skills : Rethinking how Students Learn, (Bloomington, 2010), p.35.

^{๗๐} Tileston, 2007, อังโน วิชา เล่าเรียนดี, ประณัฐ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๒๔.

หลักยึดเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะการคิด และการสร้างสรรค์ นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น (Active Learning) ในการพัฒนาความเข้าใจ สารความรู้สำคัญ แนวคิดสำคัญและการประยุกต์ใช้ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ อย่างมีคุณภาพ ครูในศตวรรษที่ ๒๑ จึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการตอบโต้ ตอบสนอง (Response) มีส่วนร่วม (Collaborate) เพื่อชี้แนะ สนับสนุน (Facilitate) ให้ผู้เรียนเกิดการเข้าใจเชิงลึก (Deep Understanding) ในสาระความรู้ต่าง ๆ จนรู้จักพัฒนาและประยุกต์ใช้ทักษะสำคัญ แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างสร้างสรรค์ดังตัวอย่างกลยุทธ์ต่อไปนี้

- ๑) การเรียนรู้จากปัญหา (Problem Based Learning)
- ๒) การทดลองทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry)
- ๓) การสัมภาษณ์แบบโสเครติส (Socratic Strategy) ซึ่งเป็นการตั้งคำถามให้คิดหาคำตอบ (Questions and Answers)
- ๔) โครงการและการสื่อสารการทำงานเป็นทีม (Project Team)
- ๕) กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving : CPS)
- ๖) เครื่องมือการเรียนรู้เชิงพัฒนาการที่ช่วยเชื่อมโยง เช่น การใช้เส้น ลูกศร กราฟิก การใช้แผนภาพ แผนผังต่างๆ เป็นต้น
- ๗) การใช้สมุดจดปฏิสัมพันธ์ (Interactive Note Book)
- ๘) การถามคำถามสำคัญ โดยถามอย่างต่อเนื่อง คำตอบให้คิด เพื่อให้เวลาตอบที่เพียงพอ (Wait Time)
- ๙) การมอบหมายงานที่ต้องใช้ความคิดท้าทายปัญหา โดยการให้เชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ แนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ให้สรุปสิ่งที่เรียนรู้ เขียนบทวิเคราะห์ที่นำเสนอข้อถกเถียงมีตรรกะ
- ๑๐) การให้สนับสนุนความคิดของตนเองด้วยข้อโต้แย้งที่มีเหตุผลเพียงพอ
- ๑๑) จัดกิจกรรมภาระงานที่นักเรียนได้ถ่ายโอนสิ่งที่รู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ (Extend Knowledge and Skills)
- ๑๒) บรรยายภาคในการเรียนต้องการให้นักเรียนกล้าลองสิ่งใหม่ ๆ ทางปัญญา สร้างความหมายกับการเรียนรู้ ให้ถือว่าความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู่มากกว่า
- ๑๓) สนับสนุนให้นักเรียนตั้งคำถาม แสดงความเห็น ถกเถียงกับเรื่องหลักการตามความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความเห็นใจ และสอดคล้องแห่งความคิด ความเห็นของตนอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ^{๗๑}

นอกจากประเด็นที่กล่าวไว้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องเตรียมพร้อมและเตรียมการ เพื่อมุ่งไปในวันข้างหน้าแล้วนั้น สิ่งดีหลายประการด้านการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๐ ที่ผ่านมา ซึ่งอยู่บนฐานแนวคิดทฤษฎีและหลักทางการศึกษาที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องก็ยังคงอยู่ และเป็น

^{๗๑} วุฒรา เล่าเรียนดี, ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง , อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม: เพชรเกษม พรีนตติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๒๕-๒๖.

ข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ อย่างได้ผล ซึ่งต้องนำมาวิเคราะห์ให้เหมาะสมกับบริบทและนำไปใช้อย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนผ่านการศึกษาที่ข้ามศตวรรษ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ การจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลสำหรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่

๒๑

21st Century Learning Balance ที่มา: Trilling and Fade, 2009

การจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลสำหรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ 21 st Century Learning Balance	
การเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๐	การเรียนการสอนศตวรรษที่ ๒๑
ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-directed) การเรียนการสอนทางเดียว (Direct instruction) ความรู้ (Knowledge)	ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Interactive exchange) ทักษะความสามารถ ทักษะการเรียนรู้ (Skill)
การเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๐	การเรียนการสอนศตวรรษที่ ๒๑
เน้นเนื้อหา (Content) ทักษะพื้นฐาน (Basic skills) ทฤษฎี (Theory) เรียนตามหลักสูตร (Curriculum) กำหนดเวลาการเรียนรู้ตายตัว (Time-slotted) จัดการศึกษาแก่ทุกคนด้วยวิธีการเดียวกัน (One-size-fits) เน้นการแข่งขัน (Competitive) จัดการเรียนรู้ในห้องเรียน (Classroom) ใช้ตำราเรียน (Text-based) วัดผลที่ การสอนปลายภาค (Summative tests) เรียนตามแนวทางของโรงเรียน (Learning for school)	กระบวนการ (Process) ทักษะการนำไปใช้ (Applied skills) การตั้งคำถามและปัญหา (Questions and problems) การฝึกปฏิบัติ (Practice) เรียนรู้ได้ตลอดตามความต้องการ (Ondemand) จัดการศึกษาที่เน้นเป็นรายบุคคล (Personalized) เน้นการร่วมมือ (Collaborative) โลกคือแหล่งเรียนรู้ (Global community) ใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ (Web based) วัดผลระหว่างเรียน (Formative evaluation) เรียนรู้เพื่อชีวิตของผู้เรียน (Learning for life)

นอกจากที่กล่าวไว้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น จะต้องคำนึงถึง ปรากฏการณ์ว่าด้วยการจัดการศึกษาของ UNESCO ทั้ง ๔ ด้าน คือ

Learning to know หมายถึง การเรียนรู้เพื่อรู้ทุกสิ่งทุกอย่างอันจะเป็นประโยชน์ ต่อไป ได้แก่การแสวงหาความรู้ที่ต้องการ การต่อยอดความรู้ที่มีอยู่และรวมทั้งการสร้างความรู้ใหม่

Learning to do หมายถึง การเรียนเพื่อการปฏิบัติหรือลงมือทำ ซึ่งอาจนำไปสู่การ ประกอบอาชีพจากความรู้ที่ได้ศึกษามารวมทั้งการปฏิบัติเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคม

Learning to with the others หมายถึง การเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับ คนอื่นได้อย่างมีความสุขทั้งการดำเนินชีวิตในการเรียน ครอบครัว สังคม และการทำงาน

Learning to be หมายถึง การเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ รู้ถึงศักยภาพ ความถนัด ความสนใจ ของตนเอง สามารถใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เกิดประโยชน์ ต่อสังคม เลือกลงแนวทางพัฒนาตนเองตามศักยภาพ วางแผนการเรียนต่อ การประกอบอาชีพที่ สอดคล้อง กับศักยภาพตนเองได้^{๗๒}

๒.๓.๕ การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

๑) จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากโลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจนเรียกได้ว่าโลกนี้เกิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) เราจึงได้รับข้อมูลข่าวสาร จำนวนมากมายที่เข้ามาอย่าง ไร้ระเบียบ รวดเร็ว ซึ่งอาจตรงกับความต้องการของเราบ้าง ไม่ตรงกับความต้องการบ้าง หรืออาจมีทั้งความจริง และ ความเท็จที่ต้องมีการกลั่นกรองใหม่ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ จึงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ที่กว้างและลึกในหลากหลายเรื่อง มีทักษะในการ จำแนกแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือและไม่ น่าเชื่อถือได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการคิดที่ดี ทั้งคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และ ตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผลหรือมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งมีทักษะชีวิตที่จะชี้แนะตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ดี มีทักษะในการสร้าง ความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น รวมทั้งมีจิตแห่ง ความเคารพ (Respectful mind) ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีจิตแห่งจริยธรรม (Ethical mind) เพื่อ ความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและของโลก

๒) สาระการเรียนรู้ เราจะเห็นว่าโลกมีสิ่งใหม่ปรากฏขึ้นมากมายในแต่ละวัน ซึ่งผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้ จบสิ้น ดังนั้นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนจำได้ในบางสิ่งที่ครูสอนจึงเป็นที่ ไม่ถูกต้องนัก เพราะสิ่งที่ควรนำ ไปสอนผู้เรียนยังมีอีกมากมายและไม่สามารถสอบจนหมดสิ้นภายใน เวลาเรียนที่กำหนดได้ ดังนั้นเนื้อหาสาระที่จะนำไปจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ จึงควร มุ่งเน้นที่การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เป็น บุคคลที่มีเครื่องมือในการสร้างความรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มี ความสามารถในการสกัดและคัดกรอง ข้อมูลที่ควรเรียนรู้ ครูจึงควรมุ่งสอนเกี่ยวกับกระบวนการ แสวงหาความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความอยากที่จะเรียนรู้ ที่เรียกว่ามีจิตแห่งวิทยาการ เกิดการรู้คิด สอน เกี่ยวกับการคิดขั้นสูง การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การจัดการแก้ไขปัญหา การสังเคราะห์ การ

^{๗๒} สุคนธ์ สินธพานนท์, การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคโนโลยีปริทัศน์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖.

คิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่น การสร้างเครือข่าย มีทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยได้เรียนเกี่ยวกับการใช้ ICT เป็นเครื่องมือ ในการช่วยแสวงหาความรู้และนำมาสร้างองค์ความรู้ ฝึกการวางแผน การทำงาน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการความรู้เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ รวมทั้งได้เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์แนวโน้มและสามารถคาดการณ์ความเป็นไปได้ในอนาคต สำหรับ เนื้อหาสาระที่ควรสอนให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นควรประกอบด้วย ๓ ด้านใหญ่ๆ คือ ความรู้ พื้นฐาน ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ และทักษะชีวิต ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความรู้ ที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย

- ๒.๑.๑ จิตสำนึกต่อโลก
- ๒.๑.๒ การเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ
- ๒.๑.๓ ความเป็นพลเมือง
- ๒.๑.๔ วัฒนธรรมมนุษย์และโลกทางกายภาพและโลกธรรมชาติ
- ๒.๑.๕ สุขภาพและสวัสดิภาพ
- ๒.๑.๖ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- ๒.๑.๗ ความรู้พื้นฐานเชิงทัศนภาพ (visual literacy)
- ๒.๑.๘ ความรู้พื้นฐานทางข้อมูลข่าวสาร
- ๒.๑.๙ ความรู้พื้นฐานทางพหุวัฒนธรรม (multicultural literacy)
- ๒.๑.๑๐ ความรู้พื้นฐานในเรื่องปริมาณ

๒.๒. ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ ที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย

- ๒.๒.๑ ความอยากรู้/จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined mind)
- ๒.๒.๒ การคิดระดับสูง
- ๒.๒.๓ การคิดเชิงวิพากษ์
- ๒.๒.๔ ทักษะการแก้ปัญหา จัดการและแก้ไขความขัดแย้ง
- ๒.๒.๕ ทักษะการสังเคราะห์ (Synthesizing mind)
- ๒.๒.๖ ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม
- ๒.๒.๗ ทักษะการทำงานเป็นทีม/การทำงานร่วมกัน/การสร้างเครือข่าย
- ๒.๒.๘ ทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- ๒.๒.๙ ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท
- ๒.๒.๑๐ ทักษะด้าน ICT
- ๒.๒.๑๑ ทักษะการใช้วิธีการเรียนรู้
- ๒.๒.๑๒ ทักษะการใช้ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร
- ๒.๒.๑๓ ทักษะการผลิตนวัตกรรม
- ๒.๒.๑๔ ทักษะการจัดลำดับความสำคัญ
- ๒.๒.๑๕ ทักษะการวางแผนและการจัดการเพื่อบรรลุผลลัพธ์

- ๒.๒.๑๖ ทักษะการใช้เครื่องมือจริงอย่างมีประสิทธิภาพ
- ๒.๒.๑๗ ทักษะการสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพและเหมาะสม
- ๒.๒.๑๘ ทักษะการตั้งคำถามและการวิเคราะห์
- ๒.๒.๑๙ ทักษะการหาแนวโน้มและคาดการณ์ความเป็นไปได้
- ๒.๒.๒๐ ทักษะการรู้คิด

๒.๓. ทักษะชีวิต ที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย

- ๒.๓.๑ ความเป็นผู้นำ
- ๒.๓.๒ ความสามารถในการปรับตัว
- ๒.๓.๓ การใช้เหตุผลที่ดี
- ๒.๓.๔ ความรับผิดชอบต่อบุคคล สังคม และในฐานะพลเมือง
- ๒.๓.๕ การเข้าถึงคนและความสามารถในการเจรจา
- ๒.๓.๖ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
- ๒.๓.๗ ความสามารถในการขึ้นนำตนเอง
- ๒.๓.๘ ความกล้าเสี่ยง
- ๒.๓.๙ การจัดการความซับซ้อน
- ๒.๓.๑๐ การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตนเอง
- ๒.๓.๑๑ ความสามารถในการสื่อสารแบบโต้ตอบ/การโต้ตอบโดยอิสระ
- ๒.๓.๑๒ การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง ในระดับท้องถิ่นและโลก
- ๒.๓.๑๓ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship)
- ๒.๓.๑๔ จิตแห่งความเคารพ (Respectful mind)
- ๒.๓.๑๕ จิตแห่งจริยธรรม (Ethical mind)

๓) การจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นผู้สอนต้องตระหนักอย่างมากถึงความเจริญของโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ของผู้เรียน และวิธีการจัดการเรียนรู้ต้องปรับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังนี้

๓.๑ การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ในปัจจุบันในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษได้หันมาสนใจการสร้าง แหล่งเรียนรู้แห่งอนาคต โดยหันมาลงทุนการสร้างโรงเรียนแห่งอนาคต (Building Schools of the Future : BSF) มากขึ้น ส่วนในอเมริกาก็ได้หันมาสนใจมากขึ้นเช่นกัน โดยมีโครงการ Big Picture Learning โดยเน้นการออกแบบอาคารเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้อย่างมาก รวมทั้งมีผลต่อนักเรียนและผู้ปฏิบัติงาน ในโรงเรียน โดยมีการออกแบบที่หลีกเลี่ยงการสอนแบบกลุ่มใหญ่ที่มีครูคอยกำกับ ไปสู่การสร้างพื้นที่ของวัฒนธรรมการทำงานร่วมกับซึ่งมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเท่านั้น แต่ผู้สอนควรปรับเปลี่ยนตนเอง โดยการ “แปลงรูปแบบการสอนให้กลายเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก” ซึ่ง

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบใหม่ศูนย์วิจัยรูบิด้า (Rubida research) ได้แบ่งการสอนออกเป็น ๕ มิติ คือ การถ่ายทอด (delivering) การประยุกต์ใช้ (applying) การสร้างสรรค์ (creating) การสื่อสาร (communicating) และการตัดสินใจ (decision making) โดยสภาพแวดล้อมในการเรียนแบบใหม่จะต้องมีความสะดวกในการเคลื่อนย้าย และสามารถปรับรูปแบบในการใช้พื้นที่ในห้องเรียนได้อย่างง่ายดาย มีประสิทธิภาพในการเรียน โดยโต๊ะเก้าอี้อาจมีล้อเลื่อนหรือใช้โต๊ะที่พับได้ ซึ่งจะเอื้อต่อการเรียนรู้แบบโครงการหรือการเรียนรู้ด้วยผู้เรียนมากกว่าการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหา

ดังนั้นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้วิธีการเรียนได้อย่างคล่องตัว เช่น การมอง การคิด การจับคู่ การฟัง การค้นหา การพูดคุย การทำงานเป็นทีม การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และอาจมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนพื้นที่เรียน ห้องเรียนยืดหยุ่นในการเรียนของแต่ละทีม การปลีกตัวไปคิดคนเดียว การเคลื่อนตัวเข้าหาเครื่องมือที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เป็นต้น หรืออาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้เรียน ๓ แบบ คือ สภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนต้องใช้สมาธิในการเรียน สภาพแวดล้อมสำหรับงานที่ต้องร่วมมือกันทำงาน และสภาพแวดล้อมสำหรับงานโครงการที่ต้องลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องมองเห็นกิจกรรมของผู้เรียนในมุมต่าง ๆ อีก เช่น ผู้เรียนอาจทำกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองอยู่ที่บ้าน ในสตูดิโอการเรียนรู้ของชุมชน ลานการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือในห้องสมุดเอกชน หรืออาจมีการเลือกพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การทำงานร่วมกันตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นห้องว่าง แผนการทำงานที่มีไวท์บอร์ดไวซ์ดเขียน ห้องปฏิบัติงาน ห้องแสดงผลงานทีมคอมพิวเตอร์ กล้องกระดานอิเล็กทรอนิกส์ พื้นที่การทำงานเป็นกลุ่ม พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เป็นส่วนตัวเพื่อลดความเครียดในการเรียนหรือผู้เรียนอาจทำกิจกรรมในห้องสมุด สื่อที่ผู้เรียนและทีมงานสามารถทำงานในพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยโต๊ะ เก้าอี้ หลากแบบ และมีเครื่องมือที่ทันสมัยในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือติดต่อกับครูหรือเพื่อนหรือบุคคลอื่นๆ ได้ ด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wireless) จากคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือตลอดเวลา^{๗๓}

สรุปได้ว่า สถานศึกษาต้องพยายามทำให้ทุกพื้นที่ของโรงเรียนกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่เว้นแม้กระทั่งทางเดินที่สามารถทำงานได้ มุมห้องที่มีโซฟานั่งพักผ่อนหรือทำงานร่วมกัน ห้องน้ำ โรงอาหาร สวนเกษตร พื้นที่พักผ่อน สนามกีฬา เป็นต้น โดยอาจมีการออกแบบ ห้องเรียนที่เปิดมีพื้นที่โล่ง ลดฉากกั้นให้น้อยลง ทำให้ห้องเรียนมีสภาพเหมือนสำนักงาน บริษัท หอศิลป์ ร้านหนังสือ หรือร้านกาแฟที่มากกว่าตึกแบบทึบๆ อดู้ แต่เป็นห้องเรียนที่สามารถมองเห็นทะลุผ่านไปอีก ส่วนหนึ่งได้ เช่น ใช้กระจกกั้นระหว่างห้องเรียนกับทางเดินหรือสวนพักผ่อน เพื่อให้ผู้เรียนคนอื่นๆ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ครู ผู้บริหารสามารถมองเห็นกิจกรรมดีๆ ในห้องเรียน ซึ่งอาจเห็นนักเรียนกำลังวางแผนทำงาน กำลังทำโครงการ หรือนำเสนองาน โดยอาจมีครูอยู่ทำตัวเหมือนผู้จัดการโครงการ หรือ อาจเป็นห้องเรียนที่นักเรียนกำลังทำงานอย่างอิสระ

^{๗๓} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นตัง, ๒๕๕๙), หน้า ๖.

๓.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นนับว่ามีความสำคัญมาก หากครูยังใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบเดิมที่ถ่ายทอดผ่านตัวครูไปสู่เด็กเป็นสำคัญแล้ว ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ จะไม่มีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้แน่นอน ซึ่งโฟการ์ตี้ (Fogarty) ได้กล่าวถึงตัวอย่างกรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ ๔ ประการ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ ๒ เป็นวิสัยทัศน์เพื่อการศึกษาที่ว่า “สอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น” เป็นวิสัยทัศน์ที่เน้นการสอนในแบบที่ช่วยนักเรียนให้เรียนรู้โดยไม่ต้องสอน^{๗๔} ซึ่งครูต้องมีกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี รวมทั้งทักษะชีวิตที่ใช้ได้จริงกับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ จากตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ในประเทศสิงคโปร์นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นต้องเป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ ต้องเป็นนักคิด ซึ่งจะเป็นฐานความรู้สำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นกิจกรรมที่สำคัญแรกที่สิงคโปร์ทำคือ การพยายามสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพขึ้นเพื่อไปผลักดันให้เกิด “การสอนที่น้อยลง แต่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น” ซึ่งครูต้องไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองติดตัวไปใช้ในชีวิตจริงในอนาคตให้ได้

นอกจากนี้ เพิร์ลแมน (Pearlman) ยังได้กล่าวถึงผู้เรียนในศตวรรษใหม่ที่เป็นคนยุคดิจิทัล เป็นมนุษย์เครือข่าย กระตือรือร้นที่จะทำงานด้วยตนเองหรือร่วมมือกับผู้อื่น โดยเมื่ออยู่บ้านเขาจะชุกอยู่กับคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ไอพอด และสมาร์ทโฟน แต่เมื่ออยู่โรงเรียนเขากลับต้องถูกบังคับให้นั่งที่โต๊ะตัวเล็กๆ เพื่อขีดเขียนด้วยดินสอปากกาและทำงานตามใบงานที่ได้รับคำสั่งจากครู ซึ่งเขาได้กล่าวถึงงานวิจัยด้านการศึกษาจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและศักยภาพใหม่ๆ ของผู้เรียนในปัจจุบันว่า “นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อพวกเขามีส่วนร่วม” ซึ่งต่อมาเพรนสกี (Prensky) ได้เรียกร้องให้ครูเปลี่ยนวิธีสอนจาก “การบอกให้ทำหรือการบรรยาย” ไปสู่การสอบแบบใหม่ที่ “ปล่อยให้ผู้เรียนสอนตัวเอง โดยมีครูคอยแนะนำ” ซึ่งต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกา และยุโรปก็ได้ลองสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ โดย ได้ลองนำการเรียนรู้จากโครงการ (Project-based learning :PBL) มาควบคู่กับวิธีการประเมินผล การปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความท้าทาย และประสบการณ์การเรียนรู้ที่นำไปสู่ความรู้และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ และมีข้อค้นพบว่า “นักเรียนสามารถทำงานและเกิดความรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้เรียนรู้ทุกโครงการ” ซึ่งในอังกฤษได้มีหน่วยพัฒนานวัตกรรม (Innovation Unit) ซึ่งได้อธิบายว่าเหตุที่สอนให้ผู้เรียนพัฒนานวัตกรรมก็เพื่อ “ให้คนหนุ่มสาวเกิดแรงบันดาลใจ”^{๗๕} สถาบันด้านการศึกษาบัค (Buck Institute of Education) ในอเมริกาได้ให้คำนิยามการเรียนรู้จากโครงการว่าคือ “วิธีการสอนอย่างเป็นระบบที่ให้

^{๗๔} Ministry of Education, Singapore, “Teach Less, Learn More : Reigniting Passion and Mission, National Library Board Singapore”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://eresources.nlb.gov.sg/info_pedia/articles/SIP_2018-03-21_105159.html?s=TLLM [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

^{๗๕} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นตัง, ๒๕๕๙), หน้า ๕-๘.

นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เนื้อหาและทักษะผ่านขั้นตอนการแสวงหาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้คำถามที่ซับซ้อน และผลงานหรือภารกิจที่ออกแบบมาเป็นอย่างดี” สำหรับในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ให้แนวคิดไว้ว่าผู้เรียนในอนาคตต้องถูกส่งเสริมและกระตุ้นให้เขาได้มีบทบาทในการควบคุมการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น และการสอนต้องเน้นทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ^{๗๖}

ดังนั้นการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้นต้องมีกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้โดยการศึกษา ค้นคว้า พิสูจน์ ทดลอง ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และสร้างผลงานของตนเองออกมาอย่างมีคุณภาพ การสอนในศตวรรษที่ ๒๑ เราจึงน่าจะเห็นภาพของผู้เรียนที่มุ่งมั่นในการทำงานของตนเอง จากการเขียนบันทึกออนไลน์ การค้นคว้าบนอินเทอร์เน็ต การเรียนผ่านโลกเสมือนจริง การประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนทำเว็บไซต์ การนำเสนอผลงานของตนเองผ่านสื่อดิจิทัล หรือกำลังร่วมกันประเมินทักษะการทำงานร่วมกันและการนำเสนอผลงานของเพื่อนๆ แต่ทั้งนี้ในห้องเรียนก็อาจจะยังมีการเรียนจากครูเช่นกัน ในบางรายวิชาที่เป็นรายวิชาแบบสหวิทยาการ ที่ต้องสอนร่วมกันเป็นทีม^{๗๗}

๔) การประเมินผลการเรียนรู้ วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ผู้เรียน ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนของตนเองอย่างทันทั่วถึง และเชื่อมโยงไปยังเกณฑ์ที่จำเป็นเพื่อปรับปรุง พัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นผลการเรียนของนักเรียนจึงควรให้นักเรียนสามารถดูเกรดการเรียนของตนเองได้ทันทีในเว็บไซต์ โดยมีการอัปเดตให้มีข้อมูลที่ใหม่เสมอ โดยดูได้ทั้งรายจุดประสงค์ รายบุคคล และรายวิชา รวมทั้งผู้ปกครองสามารถดูผลการเรียนของนักเรียนของตนเองได้จากทุกที่ทุกเวลา

๔.๑ หลักการประเมินผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้ประเมินหรือครูต้องคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

๔.๑.๑ การประเมินที่แปรเปลี่ยนไม่ใช่ประเมินตามเงื่อนไขมาตรฐานเดียวกับ เนื่องจากผู้เรียนบางคนหรือบางกลุ่มต้องใช้เวลาในการทำงานที่มากขึ้นเพื่อความสำเร็จของงานที่ไม่เหมือนกับเพื่อนหรือเป็นงานที่ทำหายหรือมีความยากง่ายต่างจากเพื่อนๆ กลุ่มอื่นๆ ครูผู้ประเมิน ต้องมีมาตรฐาน การให้คะแนนที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ทั้งเรื่อง ความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการแก้ปัญหาในการทำงาน และต้องมีความเข้าใจในเรื่องของการประเมินที่ผันแปรไปตามเวลา บริบท และกระบวนการประเมินผลงาน

๔.๑.๒ การประเมินทั้งระดับบุคคลและทีมงาน เนื่องจากโลกในศตวรรษที่ ๒๑ การวัดผลงานความสำเร็จของคนไม่ได้วัดจากผลงานของคนเพียงคนเดียว แต่มักเป็นผลงานที่ได้ร่วมคิดและพัฒนาขึ้นจากทีมงาน ซึ่งอาจมีการให้ผลตอบแทนจากการพัฒนาขึ้นงานเป็นทีมและความ

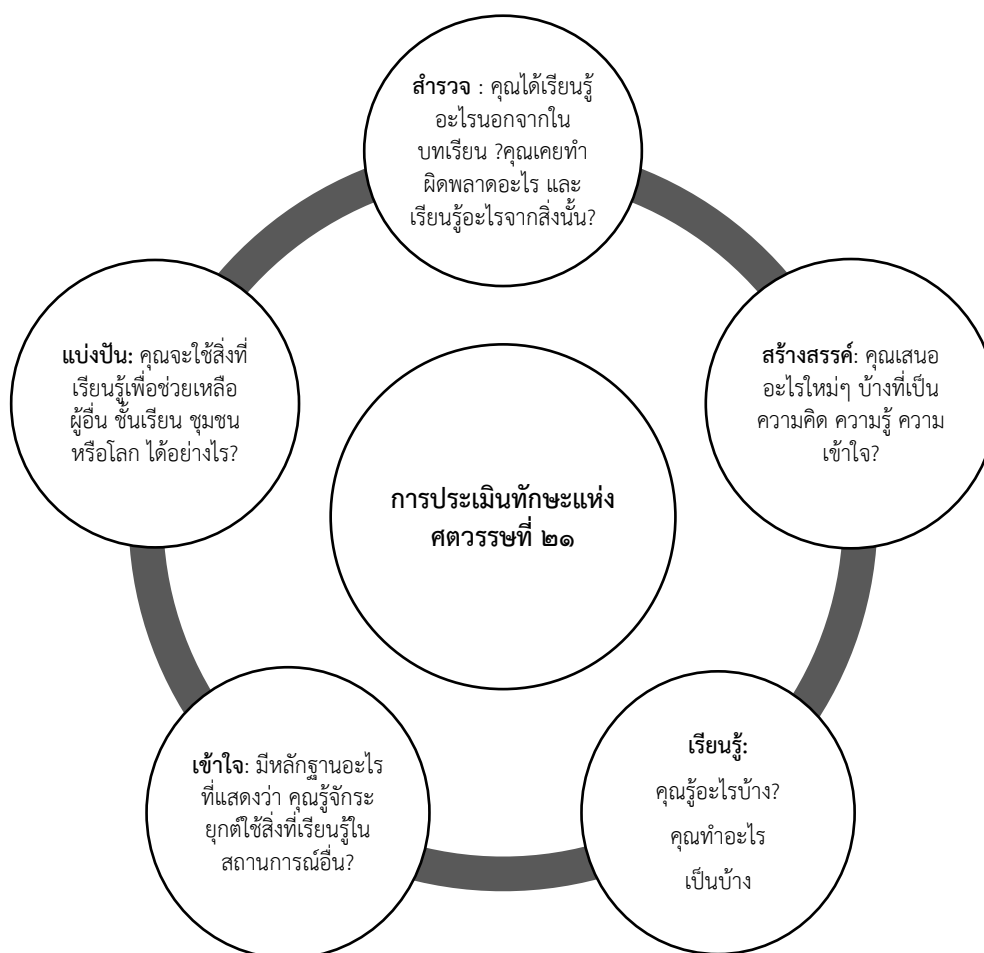
^{๗๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : องค์การการค้าของคุรุสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๘-๙.

^{๗๗} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๘.

ร่วมมือเป็นสำคัญ ดังนั้นการประเมินความสำเร็จจากผลงานของทีมผู้ประเมินจึงต้องให้ความสำคัญอย่างมากและมากกว่าการประเมินรายบุคคล

๔.๑.๓ การประเมินที่เปิดเผย การประเมินผลการเรียนของผู้เรียนจะไม่เป็นความลับสำหรับเขากต่อไป การประเมินในศตวรรษที่ ๒๑ ต่างไปจากการประเมินในศตวรรษที่ ๒๐ ที่มุ่งเน้น การทดสอบต้องเป็นความลับ แต่คุณค่าของการประเมินในศตวรรษที่ ๒๑ อยู่กับการเปิดเผย การประเมิน โดยผู้เรียนจะได้มีส่วนร่วมในการสร้างแบบประเมินหรือแบบทดสอบด้วย และให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่จะสอบไปศึกษา พิจารณาและตอบมาอย่างรอบคอบ ดังนั้นการรู้คำถามก่อนการสอบจึงไม่ใช่การโกงข้อสอบอีกต่อไป แต่เป็นการแสดงความรับผิดชอบและความรอบคอบของผู้สอบ และเป็นการทำให้ ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสประสบความสำเร็จทางการเรียนอย่างเป็นธรรม

แผนภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดสำหรับการประเมินทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่มา : วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และคณะ, ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, ๒๕๕๖, หน้า ๔๔๗.

๔.๒ กรอบการประเมินผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ แก่นของการประเมินทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ มี ๕ มิติดังนี้

๔.๒.๑ การเรียนรู้ การประเมินทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ยังคงต้องประเมินในความรู้เชิงเนื้อหา แต่เงื่อนไขการประเมินจะใช้มาตรฐานเดียวไม่ได้ แต่ควรเป็นการประเมินที่ผันแปรได้ เนื่องจากการใช้แบบทดสอบมาตรฐานเพื่อตรวจสอบความรู้แต่ละส่วนแยกกันมีข้อจำกัด ดังนั้นเงื่อนไขต้องแปรเปลี่ยนได้ตามความต้องการเพื่อสะท้อนถึงการประยุกต์ที่แท้จริง

๔.๒.๒ การเข้าใจ การประเมินทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ มีแนวโน้มเปิดกว้าง นักเรียนไม่เพียงแต่รู้งานก่อนการประเมิน แต่เขาน่าจะมีส่วนในการออกแบบเกณฑ์การให้คะแนน ที่ท้าทายและร่วมสร้างแบบประเมินด้วย เพื่อให้เขาเข้าใจตนเองได้ด้วยในการทำงาน ดังนั้นรายการประเมินต้องมีความยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ทั้งทักษะและความเข้าใจ ซึ่งความเข้าใจของผู้เรียนนั้นน่าจะมาจากความสามารถในการอธิบายสิ่งที่เขาได้เรียนรู้แก่ผู้อื่น หลักฐานของความเข้าใจของแต่ละคนจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมิน

๔.๒.๓ การสำรวจ การท่องจำไม่ใช่การเรียนรู้ แต่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดี เมื่อเขาได้สำรวจสิ่งที่เรียนรู้ครูจึงมีหน้าที่จะเป็นผู้ช่วยเปิดประตูไปสู่ดินแดนแห่งการสำรวจที่พ้นจากเงื่อนไขแบบมาตรฐานเดียว ให้แก่ผู้เรียนโดยครูใช้คำถามที่ท้าทาย โดยการสำรวจที่ดีนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายต้องอาศัยการช่วยเหลือกัน ร่วมแสดงความคิดเห็นและการให้แรงบันดาลใจแก่กันระหว่างผู้สำรวจด้วยกัน และเมื่อสำรวจแล้วผู้เรียนต้องนำมาเปิดเผยแก่ผู้อื่น ไม่ใช่เก็บไว้เป็นความลับ

๔.๒.๔ การสร้างสรรค์ ในเรื่องของการประเมินจะเป็นไปอย่างเปิดเผย ไม้มีความลับ ผู้เรียนจึงมีส่วนร่วมในการออกและสร้างการประเมิน ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับการประเมิน ดังนั้นในบริบทของการประเมิน การทดสอบความคิดสร้างสรรค์ด้วยการทดสอบแบบมาตรฐานเดียวจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ครูจะต้องท้าทายให้ผู้เรียนพิจารณาขอบเขตของสิ่งที่พวกเขากำลังทำอยู่เพื่อหาแนวทางการประเมินตนเอง และที่สำคัญผู้สอนต้องคำนึงถึงว่าการประเมินนั้นจะต้องสนับสนุนข้อผิดพลาดมากกว่าการนำไปลงโทษผู้เรียน เพราะข้อผิดพลาดในการทำงานนั้นถือว่าเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่าผู้เรียนกล้าเสี่ยงใช้เนื้อหาหรือการทำงานที่ยากในลักษณะสร้างสรรค์ ไม่ใช่หลักฐานความล้มเหลวและครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน เพราะการทำงานร่วมกันจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดมุมมองใหม่ต่างๆ และความคิดเห็นที่เป็นทางเลือกและการวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นกระตุ้นสำคัญให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

๔.๒.๕ การแข่งขัน ผู้สอนต้องเปลี่ยนแปลงความคิดผู้เรียนจากการไม่เคยแบ่งปันงานของตนเองกับผู้อื่นมาเป็น “วันนี้คุณได้แบ่งปันงานของคุณกับใครบ้างแล้วหรือยัง” โดยครูต้องไม่คิดว่าผู้เรียนเป็นเพียงผู้บริโภคการศึกษา แต่ยังแบ่งปันความเข้าใจกระบวนการ และความคิดกับ นักเรียนและครูในห้องเรียนและทั่วโลก ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเปลี่ยนจากการแลกเปลี่ยนสองทาง

ไปเป็นการสนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้โดยนักเรียน เป้าหมายไม่ใช่แค่ให้ผู้เรียนพิสูจน์คุณค่าให้ครูรู้ แต่เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนช่วยเหลือชุมชนการเรียนรู้^{๗๘}

๔.๓ การให้ข้อมูลย้อนกลับจากการประเมิน

เมื่อมีการสอบแล้ว สิ่งสำคัญต่อไปคือการแจ้งผลการเรียนแก่ผู้เรียน ซึ่งผลการประเมินผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้เรียนจะต้องสามารถดูแลการเรียนรู้ของตนเองได้ทุกวัน และตรวจเกณฑ์ การให้คะแนนได้ทางออนไลน์ตลอดเวลา ดังนั้นการทำให้เกณฑ์การประเมินโปร่งใสและเข้าใจได้ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกเป้าหมายหรือระดับของงานที่พวกเขาต้องการบรรลุผล การให้ความคิดเห็นตอบกลับอย่างทันที่ที่บวกกับเกณฑ์การประเมินทำให้นักเรียนได้รับข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำไปเป็นข้อเสนอแนะในการกำกับตนเอง ปรับปรุงและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นี้ จะมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ทักษะการเรียนรู้การคิด และมีทักษะชีวิต โดยจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ที่กว้างและลึก ในหลากหลายเรื่อง รวมทั้งมีทักษะในการจำแนกแยกแยะข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการคิดที่ดี มีการตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล มีจิตแห่งความเคารพ มีจิตแห่งจริยธรรม เพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและของโลก โดยครูควรจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียน วัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน มีสภาพแวดล้อมในการเรียนที่มีความสะดวกในการเคลื่อนย้าย สามารถปรับรูปแบบในการใช้พื้นที่ในห้องเรียนได้อย่างง่ายดาย เอื้อต่อการเรียนรู้แบบโครงงานหรือ การเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนมากกว่าการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหา ส่วนการประเมินผลการเรียน จะมี การประเมินที่แปรเปลี่ยนได้โดยไม่ใช้การประเมินตามเงื่อนไขมาตรฐานเดียวกัน และมีการประเมิน ทั้งระดับบุคคลและทีมงาน รวมทั้งเป็นการประเมิน ที่เปิดเผย โดยให้ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน การสร้างแบบประเมินด้วย และให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่ทดสอบไปศึกษา พิจารณาและตอบมาอย่างรอบคอบให้ได้คำตอบที่ถูกต้องสมเหตุสมผลมากที่สุด ซึ่งจะเป็นการแสดงศักยภาพที่แท้จริงของเขาออกมา รวมทั้งผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตจริงได้^{๗๙}

๒.๔ การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑

การเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (Partnership for 21st Century Skills) ดังกล่าวนี เป็น การกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ยุคใหม่ที่ครูผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็น สำคัญ หรือเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีความยืดหยุ่น ทำทาส สร้างสรรค์ และซับซ้อน อันทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่น่าตื่นเต้นสามารถ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีความสามารถ และอยู่รวมกันอย่างมีความสุข ครูสังคมศึกษาต้อง ฝึกให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

^{๗๘} วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอริป จิตตฤกษ์, ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นเวิลด์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๔๔-๔๔๕.

^{๗๙} ชัยวัฒน์ สุธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑.

ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบทเรียนผู้เรียนเข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเปลี่ยนสาระสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและเป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น (Create a culture of inquiry) และผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต^{๘๐} ซึ่งตามกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (Framework for 21st Century learning) มุ่งเน้นเรื่อง ๑) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (learning and innovation skills) ๒) ทักษะชีวิตและอาชีพ (life and career skills) ๓) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, media and technology skills) ที่คาดหวังว่าเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือ (Collaboration) ในการทำงานเป็นทีม การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking)^{๘๑} ในปัญหาที่ซับซ้อน การนำเสนอด้วยวาจา และด้วยการเขียน การใช้เทคโนโลยี ความเป็นพลเมืองดี การฝึกปฏิบัติอาชีพ การวิจัย และการปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ

๒.๔.๑ การจัดการเรียนการสอน

ราชบัณฑิตยสถาน ระบุว่า การเรียนการสอน หมายถึง การทำตามบท การทำตามแบบ โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู^{๘๒} การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้นักศึกษาเกิดประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยมีหลักสูตรเป็นกรอบกำหนดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ต้องมีการวางแผนการจัดการอย่างมีระบบ ถือว่าการจัดการเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาเพราะมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน พอสรุปแนวความคิดได้ ดังนี้

๑) ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการสอนของผู้สอน และ การเรียนของนักศึกษา เป็นการกระทำหรือ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้สอนและฝ่าย นักศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักที่จะทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้^{๘๓}

การสอน หมายถึง กิจกรรมในการให้ความรู้ หรือให้คำแนะนำ การสอนมีความหมายครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมด การสอนเป็นงานอย่างหนึ่งของผู้สอนที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ในการให้ความรู้หรือในการให้คำแนะนำนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการ

^{๘๐} วิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา, การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

^{๘๑} วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์, ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นเวิลด์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๘๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๘๓} วันเพ็ญ จันทร์เจริญ, การเรียนการสอนปัจจุบัน, (สกลนคร: สถาบันราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

(Process) ในการให้ความรู้หรือให้คำแนะนำและการให้คำแนะนำนั้นผู้สอนต้องให้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย จึงจะทำให้ นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น และกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดที่กล่าวไว้นั้น อาจหมายถึงสิ่งพิมพ์รูปแบบบทเรียนทางโทรทัศน์ ฟันจำลอง ฯลฯ ผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้จัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ให้กับนักศึกษาหรือในขณะเดียวกัน นักศึกษาก็อาจทำหน้าที่เป็นผู้จัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ของตัวนักศึกษาเองก็ได้^{๘๔} ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอนจึงถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของการจัดการศึกษาหรือกล่าวได้ว่า เป็นหัวใจของกิจกรรมทั้งหมด ที่จัดให้มีขึ้นในสถานศึกษาจากแนวความคิดของนักการศึกษา

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนหมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้โดยมีความมุ่งหมาย ของการจัดการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้สอน นักศึกษาและบุคคลที่ เกี่ยวข้องในการจัดรูปแบบของการเรียนการสอน การใช้เทคนิคการสอน รวมกระทั่ง ถึงการติดตามวัดผล ประเมินผล เพื่อให้แน่ใจว่ากระบวนการที่ดำเนินไปนั้น สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาได้ อย่างแท้จริง

๒) องค์ประกอบการเรียนการสอน

เดวิด แซนฟอร์ด (Sanford David) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ ๖ ประการ คือ

๑. ด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชา หลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาเป็นเสมือนแนวทางการพัฒนากำลังคนระดับสูงของประเทศ ให้มีความสามารถ ตลอดจนมีเจตคติอันพึงประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคม หลักสูตรจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอน

๒. ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ในการสอน คุณภาพของอาจารย์นั้นเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของสถาบันการศึกษา ตลอดจนคุณภาพของนักศึกษาในสถาบันนั้นๆ เนื่องจากผู้สอนเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขต่างๆ ในการเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ผู้สอนจึงมีอิทธิพลในการพัฒนานักศึกษา กล่าวคือ เป็นทั้งปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรคของการเรียนรู้ เพราะผู้สอนส่งผลถึงบรรยากาศของการเรียนในห้องเรียนด้วย จนกล่าวได้ว่าหลักสูตรนั้นแม้ว่าจะดีเพียงใดก็ตามจะนำไปใช้ไม่ได้ผล ถ้าหากไม่เปลี่ยนพฤติกรรมผู้สอน

๓. ด้านบุคลิกภาพของอาจารย์ นอกจากการแสดงออกของอาจารย์จะเป็นแบบอย่างให้นักศึกษาแล้วยังทำให้การสอนดำเนินไปด้วยดี เนื่องจากการแสดงออกหรือบุคลิกภาพของอาจารย์ที่ดี เช่น อาจารย์มีกิริยา ท่าทางดี อารมณ์ดี และความเห็นอกเห็นใจนักศึกษา และจะเป็นสิ่งที่ทำให้นักศึกษาเกิดความสนใจในตัวอาจารย์และวิชาที่อาจารย์สอน

๔. ด้านอุปกรณ์การสอน หมายถึง สื่อทุกชนิดที่นำมาประกอบการเรียน การสอน เพื่อให้ นักศึกษาเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะและทักษะไปยังนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๘๔} สุคนธ์ ภูริเวทย์, การออกแบบการสอน **Instructional design**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

๕. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาที่ดีนั้น จะเป็นพื้นฐานของสภาพการณ์เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีขึ้น แต่ถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาไม่ดีเท่าที่ควรก็จะทำให้ประสิทธิภาพการสอนน้อยลงและเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อสถาบันและการคงอยู่ หรือการออกจากสถาบัน ก่อนสำเร็จการศึกษา

๖. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน เป็นการพิจารณาตัดสินประสิทธิภาพและคุณค่า ของการนำหลักสูตรไปใช้ ช่วยให้ทราบถึงความเจริญงอกงามและความสามารถของนักศึกษา ตาม จุดมุ่งหมายของการศึกษา ช่วยให้ผู้สอนรู้จักนักศึกษาดีขึ้นรวมถึงทำให้ทราบเกี่ยวกับการสอน และ ข้อบกพร่องต่างๆ ในการเรียนการสอนตลอดจนบริการต่างๆ ที่สถาบันจัดให้นักศึกษาเพื่อประโยชน์ใน การแก้ไขและปรับปรุงให้ดีขึ้น^{๘๕}

๒.๔.๒ ความหมายของสังคมศึกษา

สังคมศึกษา (Social Studies) หมายถึง การเฝ้าติดตามความรู้ขอบเขตการเรียนรู้เกี่ยวกับ การปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีการสอนในโรงเรียนหรือ สิ่งที่บุคคลให้ความสนใจต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อพัฒนาตนเองให้มีสมรรถภาพในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากศึกษาความหมายโดยทั่วไป สังคมศึกษาคือ กระบวนการพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของสังคมศึกษา หมายถึง การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ^{๘๖}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ระบุว่า สังคมศึกษา หมายถึง หมวดวิชาที่ประกอบด้วยวิชาทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และ ศิลปกรรม^{๘๗}

เพรสตัน (Ralph C. Preston) กล่าวว่า สังคมศึกษา หมายถึง ส่วนหนึ่งของ เนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หน้าที่พลเมือง สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และเศรษฐศาสตร์^{๘๘}

^{๘๕} David Sanford, **Who Put the Con in Consumer**, (Now York : Liveright, Hu Liangcai and Liu, 1972), pp. 17-18.

^{๘๖} กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการจัดการสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๘๒.

^{๘๗} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑,๑๕๙.

^{๘๘} Ralph C. Preston, **Teaching in Social Studies in Elementary School**, (New York: Holt Reinhart and Winston, 1960), pp. 1-2.

มิเชลิส (Michaelis) กล่าวว่า สังคมศึกษา หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเพื่อพัฒนาให้มีความรับผิดชอบในสังคมประชาธิปไตย โดยเน้นมรดกทางวัฒนธรรม เนื้อหา และวิธีการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด อบรมในเรื่องของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แนวคิด ค่านิยม และทักษะต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา วิเคราะห์และพฤติกรรมทางสังคม^{๘๙}

กู๊ด (Good) กล่าวว่า สังคมศึกษา หมายถึง ส่วนหนึ่งของวิชาสังคมศาสตร์ เฉพาะ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และภูมิศาสตร์ ที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา และได้ทำเป็นหลักสูตรวิชาทั้งแบบบูรณาการและรายวิชา เพราะถือว่าเป็นวิชาที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับทุกสาขาและมีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน^{๙๐}

เลนดอน (Mc Lendon) กล่าวว่า สังคมศึกษา หมายถึง วิชาที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเตรียมผู้เรียนสำหรับชีวิต ทั้งในปัจจุบันและโลกอันสืบสน^{๙๑}

จาร์ลิเมค (Jarolimek) กล่าวว่า สังคมศึกษา หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคม ทั้งกล่าวถึงวิธีที่มนุษย์จะใช้สิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของตนในการดำรงชีวิต^{๙๒}

สรุปได้ว่า สังคมศึกษา หมายถึง การศึกษาที่ได้บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ในสาขา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อส่งเสริมสมรรถภาพความเป็นพลเมืองภายในสถานศึกษา โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาเรื่องราวของมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับศาสตร์หลายสาขา ทั้งภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา^{๙๓} ทั้งนี้ในรายวิชาสังคมศึกษายังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ ให้ผู้เรียนมีความรู้ในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด หลักการสำคัญของวิชา ต่างๆ ในสาขาวิชาตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น ในลักษณะบูรณาการ ด้านทักษะ และกระบวนการ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่างๆ ทั้งทักษะวิชาการและทักษะทางสังคม ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน รวมทั้งให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์

๒.๔.๓ ทักษะทางสังคมศึกษา

^{๘๙} Michaelis, J.U, **The sociology of education**, (New Jersey : Prentice Hall,1968), p.3.

^{๙๐} Good, Carter V, **Dictionary of Education**, (New York: McGraw-Hill Book, Co., Inc. 1973), p. 541.

^{๙๑} Mc Lendon, J.U, **Social Studies in Secondary Education. 3rd ed**, (New York: The Macmillan Company, 1968), p. 4.

^{๙๒} Jarolimek, J, **Social Studies in Elementary Education**, (New York: The Macmillan Compaby,1967), p. 4.

^{๙๓} Schuncke, George M, **Elementary social studies: knowing, Doing, caring**, (New York: Macmillan,1988), pp. 34-35.

ทักษะทางสังคมศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กันรวมทั้งทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับทักษะความสามารถในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างดีและปฏิบัติงานบางอย่างได้เป็นอย่างดี บุคคลที่มีทักษะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ขั้นตอนการปฏิบัติ และประยุกต์ใช้ทักษะในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยการฝึกฝนและการมีประสบการณ์โดยรวมที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) มีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่เป็นองค์ความรู้ของวิชาสังคมศึกษา อันประกอบด้วยสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์ สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์ และสาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

๒) มีทักษะหรือกระบวนการในการเรียนรู้ เช่น (๑) กระบวนการสืบค้น (๒) วิธีการทางประวัติ (๓) กระบวนการสอนแบบบูรณาการ (๔) กระบวนการกระจ่างค่านิยม (๕) กระบวนการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ (๖) การวิจัยในชั้นเรียน (๗) เทคนิคการตั้งคำถาม (๘) การวัดผลและประเมินผล (๙) การปลูกฝังและสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ และ (๑๐) การผลิตสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีฯ

๓) การพัฒนาค่านิยมและคุณลักษณะของวิชาสังคมศึกษา (๑) เชื้อมั่น และศรัทธาในหลักธรรม (๒) ความเป็นประชาธิปไตย (๓) ใฝ่รู้ใฝ่เรียน (๔) ความเป็นเหตุเป็นผล (๕) ก้าวทันโลกทันเหตุการณ์ (๖) ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคมอย่างคุ้มค่า (หลักเศรษฐกิจพอเพียง) (๗) รับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ ของโลก (๘) บูรณาการความรู้และนำประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เชื่อมโยงความรู้ที่เรียนรู้โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้ (๙) อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยรักความเป็นไทย (๑๐) มีจิตสาธารณะ และวัฒนธรรมทางการเมือง^{๙๔}

สำหรับวิชาสังคมศึกษาทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ได้นั้น ครูผู้สอนสังคมศึกษาต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ในเนื้อหา และความเชี่ยวชาญในสาขาสังคมศึกษา โดยสร้างความเข้าใจระหว่างวิชาหลักในสาระศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต สาระเศรษฐศาสตร์ สาระประวัติศาสตร์ และสาระภูมิศาสตร์ เช่นเดียวกับรูปแบบสหวิทยาการในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เน้นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากกว่าความรู้แบบผิวเผิน จากการระดมสมองเป็นกลุ่มของผู้เรียนกับข้อมูล และการเผชิญกับสถานการณ์หลากหลายในโลกแห่งความเป็นจริง เนื่องจากผู้เรียนต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคม หากประสบกับปัญหาหรืออุปสรรค ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาที่มีได้ อีกทั้งคำนึงถึงการประเมินด้านทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่สอดคล้องกับความสมดุลของการประเมินรวม ทั้งด้านการทดสอบมาตรฐานที่มีคุณภาพสูงพร้อมกับการประเมินผลในชั้นเรียนทั้งคุณภาพและปริมาณ ได้แก่ ด้านความรู้เพื่อทราบว่าผู้เรียนเข้าใจบทเรียนหรือไม่อย่างไร ด้านทักษะเพื่อทราบว่าผู้เรียนปฏิบัติได้จริงหรือไม่อย่างไร และด้านเจตคติเพื่อทราบว่าผู้เรียนมีความสุขหรือไม่อย่างไร รวมถึงควรเน้นการปฏิบัติงานและการ

^{๙๔} วิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา, การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๙-๑๐.

ประเมินการใช้เทคโนโลยีให้มีความสมดุล เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถต่อยอดการศึกษาและการทำงานในชีวิตประจำวันต่อไป

นอกจากนี้ หลักสูตรและการสอนสังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมุ่งเน้นให้ครูผู้สอนสังคมศึกษารู้จักนำนวัตกรรมที่สามารถบูรณาการการใช้เทคโนโลยี และส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง สนับสนุนให้รวมทรัพยากรของชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ตลอดจน

การพัฒนาอาชีพไปสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการทำโครงการ

หรือโครงการ กระตุ้นความคิดด้วยการอภิปราย การเสวนา การอธิบายเรื่องราว การเรียนรู้นอกห้องเรียน ที่สะท้อนถึงการมีความรู้ความเข้าใจในวิชาสังคมศึกษาโดยแท้จริง ซึ่งครูผู้สอนมีส่วนพัฒนาความสามารถให้ผู้เรียนค้นพบความถนัด ความสามารถของตนเองผ่านการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม ผู้เรียนและผู้ปกครอง การให้รายงานตนเอง เพื่อให้ทราบจุดแข็งและจุดอ่อนในการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพในอนาคต รวมทั้งครูผู้สอนต้องเลือกใช้กลยุทธ์เทคนิคต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายและสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนความแตกต่างเหล่านั้น ส่งเสริมผู้เรียนให้รู้จักแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน โดยใช้รูปแบบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความยั่งยืนของการพัฒนาวิชาชีพต่าง ๆ

ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ครูผู้สอนต้องสร้างการเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่สนับสนุนความต้องการของมนุษย์ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่จะสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ด้วยทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ โดยสนับสนุนการเรียนรู้ชุมชนมีอาชีพที่ช่วยให้การศึกษาเพื่อการทำงานร่วมกัน แบ่งปันแนวทางปฏิบัติที่ดีและบูรณาการทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ในการปฏิบัติในชั้นเรียนช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ในงานที่เกี่ยวข้องในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ แวดล้อมจริง เช่น การเน้นให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีและทรัพยากรอย่างมีคุณภาพ รู้จักการทำงานสำหรับการเรียนรู้เป็นกลุ่มและรายบุคคล สนับสนุนการติดต่อกับชุมชนและการมีส่วนร่วมระหว่างต่างชาติในการเรียนรู้โดยตรงและออนไลน์ การเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ ๒๑ อาศัยการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการมีวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้เรียนต้องมีความรู้ที่จำเป็นในการใช้ชีวิตและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้และทักษะเพื่อสามารถใช้ชีวิตการทำงาน ดำรงชีพอยู่ได้กับภาวะเศรษฐกิจในสังคมโลกปัจจุบันการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ สรุปได้ว่า ทักษะสังคมศึกษาในการนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษากับทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ของผู้เรียนดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษากับทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ของผู้เรียน

สาระสังคมศึกษา	ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑	คุณลักษณะ/ทักษะของผู้เรียนที่จำเป็น

ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	ทักษะความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) ทักษะริเริ่มและชี้นำตนเอง (Initiative and Self-Direction)	- ทักษะชีวิตและสร้างจริยธรรมและทัศนคติที่ดี - เห็นคุณค่าและมีความรับผิดชอบต่อสังคม - ตระหนักในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข - เข้าใจในหลักศาสนาที่แตกต่างจากตนเอง
หน้าที่ พลเมือง วัฒนธรรม และ การดำเนิน ชีวิตในสังคม	ทักษะการสื่อสารและความรวมกลุ่ม (Communication and Collection) ทักษะภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อสังคม (Leadership and Responsibility)	- ทักษะในการใช้ชีวิตและรักการเรียนรู้ - ทักษะในการสื่อสาร - ทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการทำงานร่วมกับผู้อื่น - ทักษะในการมีความคิดสร้างสรรค์ - กล้าแสดงออก และมีภาวะความเป็นผู้นำ - มีเจตคติที่ดี มีจิตสำนึก มีทัศนคติและ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
สาระสังคม ศึกษา	ทักษะในยุค ศตวรรษที่ ๒๑	คุณลักษณะ/ทักษะของผู้เรียนที่ จำเป็น
เศรษฐศาสตร์	ทักษะชีวิตและอาชีพ (Life and Career Skill) ทักษะความร่วมมือ (Collaboration) ทักษะความสามารถในการผลิตและพันธะรับผิดชอบ (Productivity and Accountability)	- ทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง - มีความรู้และทักษะอาชีพที่เหมาะสมซึ่งได้ - มีความสามารถในการสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่ม (Value creation) - มีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อ การสื่อสาร - มีทักษะในการปฏิบัติงานกับเทคโนโลยี ขั้นสูง
ประวัติศาสตร์	ทักษะความคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะทางสังคมและข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills)	- มีทักษะความเป็นกลาง ในการแสวงหาข้อเท็จจริง - มีความคิดที่เป็นประวัติศาสตร์ - มีความเป็นระเบียบในการจัดเก็บ และบันทึกข้อมูล - มีลำดับการทำงานที่เป็นตรรกะ - มีความระมัดระวังในการใช้หลักฐาน - มีทักษะการสังเกต ทดลอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตรวจสอบ ประเมินค่า อย่างเป็นระบบ
ภูมิศาสตร์	ทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and innovation) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills)	- มีทักษะวิชาความรู้รอบตัว - มีทักษะและความสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง - ก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงของ เทคโนโลยี - มีทักษะทางภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ - มีทักษะในการอนุรักษ์ทรัพยากร. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ จึงไม่ได้ละทิ้งทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม แต่เพิ่มการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี (Technology-based learning) ที่ครอบคลุมวิธีการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic content) ทุกประเภท ได้แก่ การเรียนรู้บนคอมพิวเตอร์ (Computer-based learning) การเรียนรู้บนเว็บ (Web-based learning) การถ่ายทอดผ่านดาวเทียม (Satellite broadcast) ห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual classrooms) เป็นต้น ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet) นอกจากนี้ ครูผู้สอนสังคมศึกษาสามารถสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Online social network) เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น Facebook Instagram Line หรือ Application Software อื่น ๆ การใช้เครื่องมือค้นหาบนเว็บ (Search engine) การโต้ตอบผ่านกระดาน สนทนา (Web board) การเขียนบล็อก (Blog) การโต้ตอบโดยใช้วีดิทัศน์ เช่น Youtube ทั้งนี้ ครูผู้สอนต้องศึกษาและฝึกฝนการใช้เทคโนโลยี การสร้างสื่อและสร้างบริบท (Context) ของบทเรียน โดยสิ่งที่ครูผู้สอนต้องรู้มี ๒ ประการ คือ (๑) การรู้และเข้าใจศักยภาพ ของทรัพยากรที่โรงเรียนมี เช่น ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศน (๒) ครูผู้สอนต้องมีความรู้ด้านเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้^{๔๕} ให้กับ โดยมุ่งเน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด เน้นการพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองได้ชัดเจนและพร้อมที่จะพัฒนาตนเองเหมาะสมให้ยิ่งขึ้น จึงสามารถนำมากำหนดแนวทางบทบาทของครูผู้สอนและผู้เรียนได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ บทบาทครูและผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ในสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา	แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ สำหรับผู้เรียน	บทบาทครูผู้สอน	บทบาทผู้เรียน
ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	- การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล - การใช้หลักเหตุและผล - ทักษะชีวิตในการทำงาน - การตัดสินใจและการแก้ไข ปัญหาจากสถานการณ์โดยประยุกต์ใช้หลักธรรม	ครูเป็นนักวิจัย โดยการถามและให้ผู้เรียนคิดอย่างกว้างไกลจากการแก้ไขปัญหาด้วยการน้อมนำประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	ผู้เรียนรู้จักตั้งสมมติฐาน ค้นหาหาคำตอบตัดสินใจด้วยตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตกับแนวทาง การแก้ไข ด้วยหลักธรรม ในการพัฒนาดนรวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม
หน้าที่ พลเมือง วัฒนธรรม และการ ดำเนินชีวิตใน	- การเคารพและเห็นคุณค่าของสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น - ฝึกฝนทักษะความรู้เชื่อมโยงเชิงบูรณาการกับวิถีชีวิต - การรู้เท่าทันสื่อและ	ครูเป็นนักออกแบบโดยให้ผู้เรียนจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นและ มีการวัดผล และ	ผู้เรียนรู้และเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสังคม และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดีของสังคม รวมถึง ตระหนักถึง

สังคม	เทคโนโลยี	ประเมินผลที่หลากหลาย	สิทธิมนุษยชนและอุดมการณ์
เศรษฐศาสตร์	- รู้เท่าทันการเลือกอุปโภคบริโภคอย่างเหมาะสม - ตัดสินใจในการอุปโภคบริโภคสินค้าอย่างฉลาด - น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต	ครูเป็นผู้ตัดสินใจ โดยการคอยกระตุ้นผู้เรียนในการวิเคราะห์ สถานการณ์ในการดำรงชีวิต และ น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้	ผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และ สรุปประเด็นในการผลิต การบริโภค สินค้าและบริการ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา	แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ สำหรับผู้เรียน	บทบาทครูผู้สอน	บทบาทผู้เรียน
ประวัติศาสตร์	- การใช้ข้อมูลความจริงจากกระบวนการสังเกต ตั้งประเด็นคำถามการสืบค้น การรวบรวม การตีความ การแปลความจากแหล่งเรียนรู้ชุมชน เชื่อมโยงไปสู่สาระการเรียนรู้รายวิชา - การอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย	ครูเป็นกรรมการ โดยคอยช่วยจัด ข้อขัดแย้งและความสนับสนุนในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณในการตัดสินใจ ให้คำปรึกษา คำแนะนำแก่ผู้เรียนที่ยังไม่คุ้นเคย กับกระบวนการคิดสืบสวนเพื่อค้นหาคำตอบ	ผู้เรียนฝึกทักษะการสังเกต อภิปรายเชื่อมโยงการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนโต้แย้งการคาดเดาคำตอบจากหลักฐานข้อมูล และค้นหาคำตอบด้วยหลักวิทยาศาสตร์ที่สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน
ภูมิศาสตร์	- การสร้างสิ่งประดิษฐ์นวัตกรรมสิ่งใหม่ให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม - การคิดมุ่งอนาคตในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ครูเป็นนักวิเคราะห์โดยการนำผู้เรียนให้คิดไปในแนวทางที่ถูกต้อง โดยการถามเพื่อทดสอบความรู้ในเนื้อหาและกระบวนการ คิด	ผู้เรียนการใช้แผนที่และ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนการเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายหลักของการพัฒนาบทบาทครูและผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ในสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยครูผู้สอนที่มีทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดี มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เป็นทักษะแห่งอนาคตใหม่ที่ครูควรมีทักษะและคุณลักษณะที่รองรับเข้าถึงเพื่อสร้างนวัตกรรม

บริหารจัดการชั้นเรียนแนวใหม่ ส่วนบทบาทผู้เรียนต้องเน้นไปที่การพัฒนาทักษะเพื่อการ ดำรงชีวิตใน ศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Skills) ที่จะเกิดขึ้นได้จากครูผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้เรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือทำ เรียนรู้จากเรื่องใกล้ตัวไปสู่เรื่องที่ ไกลตัวออกไปแล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในใจและสมองของผู้เรียนเองในเวลาต่อมา ซึ่งเป็นการ พัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาในวิชาสังคมศึกษาครบทั้ง ๕ กลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อ ส่งเสริมคุณลักษณะและทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ เน้นองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ส่งเสริมให้ ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานทั้ง ความรู้ (Knowledge) ทักษะกระบวนการ (Process) และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ (Attribute) ตลอดจนมีคุณธรรมที่พึงามในการพัฒนาตนเอง สังคม ประเทศชาติต่อไปใน อนาคต นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง โดยการ ปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก จึงทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนได้ ครูผู้สอนจำเป็นต้อง จัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและเงื่อนไขการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลง อย่างสม่ำเสมอ

๒.๔.๔ คุณลักษณะคนไทยที่คาดหวังในยุคศตวรรษที่ ๒๑

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดเป้าหมาย คุณลักษณะของคนไทยที่มีความรู้ ทักษะ อุปนิสัย ที่ควรพัฒนาพลเมืองให้เหมาะสมเพื่ออยู่ในโลก ยุค ศตวรรษที่ ๒๑ ไว้ดังนี้

๑) การมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อ่าน เขียน เลขคณิต คอมพิวเตอร์ เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์เป็น รู้จักวิธีการ ค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ มีจิตใจใฝ่รู้ ชอบอ่าน ค้นคว้าอยากพิสูจน์ อยากทดลอง

๒) คิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักตั้งคำถามที่ถูกต้อง เพื่อก้าวไป ขึ้นตอน ต่อไปได้ มีทักษะในการแก้ไขปัญหา เรื่องการท่องจำความรู้จำเป็นแค่บางเรื่อง ในยุคนี้เรา สามารถ ค้นหาข้อมูลความรู้ได้ง่ายกว่ายุคก่อนมาก ที่สำคัญกว่าคือ รู้จักเลือกจับประเด็นตีความข้อมูล ความรู้ เพื่อเอาไปประยุกต์ใช้งานในโลกจริงได้อย่างไร

๓) มีความคิดประดิษฐ์ สร้างสรรค์ มีจินตนาการ เปิดใจกว้าง คิดนอกกรอบ

๔) รู้จักตนเอง รู้จักดูแลพัฒนาตนเอง ทั้งในเรื่องสุขภาพกาย สุขภาพใจ และในแง่การ มีสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ ในสังคม รู้จักพัฒนาวินัยในตนเอง พัฒนาภาวะผู้นำ

๕) รู้จักการร่วมมือ การทำงานเป็นทีมได้ดี รู้จักรับฟัง สื่อสารใจกว้าง มีวุฒิภาวะใน การติดต่อ กับคนอื่น เพื่อทำงานเป็นกลุ่มองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น รวมทั้งพัฒนาตนเอง ได้มากขึ้นรู้จักการบริหารจัดการความขัดแย้ง การต่อรองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของ ส่วนรวมในระยะยาว

๖) รู้จักชุมชน ประเทศ และโลก มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย รับผิดชอบ ใจกว้าง ให้เกียรติผู้อื่น เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม เข้าใจถึงความร่วมมือ พึ่งพาอาศัยกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติหรือระบบนิเวศ

๗) การมีความซื่อตรง เป็นตัวของตัวเองเข้าใจโลกที่เป็นจริงว่าความเป็นธรรมและจริยธรรมสำคัญ สำหรับส่วนรวมเพราะถ้าส่วนรวมดี มีสุข เราแต่ละคนถึงอยู่ดี มีสุข ได้อย่างแท้จริง^{๙๖}

จากทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เห็นได้ว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านจากสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมและเน้นความพอเพียง สู่สังคมแห่งสารสนเทศ เศรษฐกิจบนฐานความรู้ สังคมข้ามวัฒนธรรม เน้นการบริโภคและวัตถุนิยม การเปลี่ยนแปลงส่งผลถึงด้านการศึกษาเรียนรู้ของผู้คนในสังคม ในฐานะครูผู้สอนสังคมศึกษา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับรูปแบบการเรียนรู้และเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขในการเรียนรู้ และกลายเป็นผู้ใฝ่รู้ตลอดชีวิต สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับ ทักษะทางสังคมศึกษาเพื่อนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดังนี้

๑) ความรับผิดชอบและพึ่งพาตนเองในการเรียนรู้ (Autonomous learning) คือ ผู้เรียนสามารถรู้จักวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง จากการตั้งเป้าหมายและรู้จักค้นหาวิธีการในการไปถึงเป้าหมายนั้น

๒) ทักษะด้านการคิด (Thinking skills) คือ ผู้เรียนสามารถฝึกฝนทักษะการคิดอย่างมีระบบ เช่น การพัฒนาทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การคิดไตร่ตรอง รวมทั้งทักษะในการคิดแก้ปัญหา

๓) ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective collaborators) คือ ผู้เรียนสามารถประสานงานกับผู้อื่นได้ มีทักษะของการเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามที่ดี สามารถสื่อสารกับผู้อื่นในการดำเนินงาน ตลอดจนมีทักษะในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

๔) ทักษะในการสืบเสาะค้นหา (Enquirers) คือ ผู้เรียนมีคุณลักษณะของการเป็นนักสำรวจศึกษา ค้นหา ทดลอง พิสูจน์ รวมทั้งสืบค้นเพื่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย ดังนั้นผู้เรียนต้องมีทักษะในการเลือกสรร คัดกรองสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจ

๕) ทักษะพื้นฐานด้านไอซีที (ICT skills) คือ ผู้เรียนทักษะพื้นฐานในด้านการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ปฏิบัติการ ดังนั้นผู้เรียนต้องมีทักษะในการสืบค้น ทักษะในด้านการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารผ่าน ICT และทักษะในการเลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน

ทักษะสังคมศึกษาในการนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนข้างต้น เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นการเรียนรู้ความคิดรวบยอดหลัก และเน้นการบูรณาการที่เห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยสร้างสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมกันเป็นปัจจัยหลักซึ่งครูผู้สอนสามารถกำหนดเป็นแนวทางทักษะทางสังคมศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑) การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะทางปัญญาโดยอาศัยการคิดวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ญาณ คิดสร้างสรรค์ การเชื่อมโยงด้วยหลักการและเหตุผลมีทักษะในการประเมิน การตัดสินใจและแก้ปัญหาในการใช้ทักษะการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มเป็นหลัก

^{๙๖} กระทรวงศึกษาธิการ, ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ

วัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๖.

๒) การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมมุ่งเน้นทักษะที่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นมีทักษะในการสื่อสารหรือการสื่อความหมายข้อมูลสามารถมีทักษะในการแสดงความคิดเห็นและการนำเสนอผลงานที่สร้างสรรค์ตลอดจนใช้ทักษะกระบวนการทำงานทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาส่วนรวมเป็นหลัก

๓) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเจตพิสัยและคุณลักษณะ โดยเน้นทักษะที่ครอบคลุมในเรื่องการพัฒนาค่านิยม เจตคติ ความสนใจ ความซาบซึ้งต่อสิ่งต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการฝึกฝนอุปนิสัยและความประพฤติของตนโดยอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมที่เกี่ยวกับความเสมอภาค ความยุติธรรม เสรีภาพ หรือสอดแทรกเจตคติที่ดีต่อกลุ่มคนที่ต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ต่างสถาบัน และต่างภูมิภาคเป็นหลัก

สรุปได้ว่าวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยครูผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเองและได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ซึ่งครูผู้สอนสังคมศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ที่ไม่ควรจำกัดเพียงแต่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ควรถือว่ากิจกรรมนอกห้องเรียนและกิจกรรมในชุมชนเป็นสื่อการสอน สังคมศึกษาช่วยให้การเรียนวิชาสังคมศึกษานอกสถานที่ อีกทั้งสื่อการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษามีส่วนสำคัญต่อการจัดกิจกรรมเพื่อทำให้การเรียนรู้หรือการเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

กัญฐาภรณ์ พานเงิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิต แบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณเรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง อย่างมีวิจารณญาณ เรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๓ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์จันทบุรี ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวนนักเรียน ๓๔ คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ๑) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณ เรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จำนวน ๘ ชุดกิจกรรม ๒) แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๖ แผน รวมทั้งหมด ๑๔ ชั่วโมง ๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนา

ความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างมีวิจารณ์ญาณ เรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์เป็นแบบปรนัย จำนวน ๓๐ ข้อ ๔) วัดเจตคติต่อการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (T-test)

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประสิทธิภาพเท่ากับ ๘๑.๕๙/๘๗.๙๑ สูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ๒) ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๙๗}

เกรียงไกร จันทะแจ่ม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน สัตยาไส จังหวัดลพบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ประชากรคือครูและผู้บริหาร จำนวน ๓๗ คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จำนวน ๗๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามตามความคิดเห็นของประชากรแล้วนำมา วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าร้อยละ (percentage) และค่าเฉลี่ย (μ)

ผลการวิจัย สภาพการจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู ด้านปัจจัยนำเข้า สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ บุคลากรมีประสบการณ์ในการสอนตามหลักไตรสิกขาที่แตกต่างกัน รูปแบบวิธีการสอนของแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน โดยมีข้อเสนอแนะให้ฝึกอบรมไตรสิกขาแก่บุคลากรโดย เน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ขณะที่ด้าน กระบวนการ พบว่าโรงเรียนจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรทั้งนักเรียน ครูและ ผู้ปกครอง ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ครูและผู้บริหารมีความเป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนแต่ขาดการ ประสานสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในลักษณะที่เป็นโรงเรียนและชุมชนวิถีพุทธ โดยเสนอแนะให้น้ำ นักเรียนร่วมทำกิจกรรมของวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเจตคติที่ดีต่อกัน สำหรับด้านผลผลิตนั้น โรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนากาย ศิล จิตและปัญญาอยู่เสมอส่งผลให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ยังไม่มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในการส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โดยเสนอแนะให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านผลกระทบ พบว่านักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่าง มีความสุข ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาขาดความร่วมมือ อย่างจริงจังจากชุมชน และได้

^{๙๗} กัญฐาภรณ์ พานเงิน, “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิต แบบพอเพียงอย่างมีวิจารณ์ญาณเรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

เสนอให้ส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครอง

สภาพการจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่านักเรียน มีความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ครู มีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะ ว่าควรมีการอบรมบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน สำหรับด้านกระบวนการ พบว่าโรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ในโรงเรียนมีความเป็นแบบอย่างที่ดีแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับอุปสรรคของสภาพการจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาของครูและผู้บริหาร โดยเสนอให้จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและชุมชน ในด้านผลผลิต พบว่า นักเรียนมีความเชื่อมั่นในผลการกระทำความดี จากการจัดกิจกรรมการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ยังไม่มีการติดตามพัฒนาการของนักเรียนที่ครบถ้วนทั้งโรงเรียนและผู้ปกครอง โดยมี ข้อเสนอแนะให้ส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญาในชุมชนด้วย ส่วนด้านผลกระทบ พบว่า นักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกับผลผลิต คือ เห็นผลดีของการกระทำความดีของตน ซึ่งปัญหาอุปสรรคคือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขายังขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง จากชุมชน เนื่องจากผู้ปกครองยังไม่เข้าใจหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขา อย่างจริงจังจากชุมชน และทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินงานจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขา^{๔๘}

ศรีไพร จันท์เขียว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธี ๒) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติ รายวิชาพระพุทธศาสนา (ส ๒๒๑๐๑) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดช้างเคียน จังหวัดเชียงใหม่ ๓) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มทดลองเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๑ จำนวน ๒๕ คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย(Simple random sampling) โดยการจับสลาก เนื่องจากโรงเรียนวัดช้างเคียนใช้วิธีการคละนักเรียนในชั้นเรียน (๒) กลุ่มควบคุมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๒ จำนวน ๒๕ คนได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย(Simple random sampling) โดยการจับสลากเครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มทดลองประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต จำนวน ๑ หน่วย แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตโดยใช้วิธี

^{๔๘} เกรียงไกร จันทะแจ่ม, “การจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

สอนพุทธวิธีบูรณาการ รายวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน ๙ แผน เวลา ๑๘ ชั่วโมง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน ๔๐ ข้อ และแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ จำนวน ๒๐ ข้อ ส่วนเครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มควบคุมประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบปกติ จำนวน ๙ แผน เวลา ๑๘ ชั่วโมง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑. ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธี พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ ๙๐.๙๑/๘๗.๖๐ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๘๐/๘๐

๒. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการในภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X}$ มีค่าเท่ากับ ๔.๕๗) ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีบูรณาการ ทำให้เกิดความคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้^{๙๙}

ณัฐภัทร อ่ำพันธุ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิธีการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนหลักพุทธธรรมและวิธีการสอนทางวิทยาศาสตร์, (๒) เพื่อศึกษาวิธีการสอนหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ และ (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ

ผลการศึกษาพบว่า พุทธวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ เนื่องด้วยมีหลักการสอนเพื่อการพัฒนาความรู้หรือปัญญาให้มีขึ้นด้วยตัวผู้เรียนเองผ่านประสบการณ์ตนเอง และเอื้อประโยชน์แก่ผู้เรียน มีวิธีการสอนที่เป็นขั้นตอนอย่างมีระบบ ได้แก่ วิธีสอนด้วยการอุปมา การยกตัวอย่าง การแสดงให้เห็นโดยประจักษ์เป็นรูปธรรม ด้วยวิธีสอนในรูปแบบต่างๆ เช่น วิธีสอนโดยการบรรยาย การสนทนา การวางระเบียบปฏิบัติ และการทดลอง เป็นต้น โดยที่เป้าหมายของการสอนนั้นเป็นไปเพื่อการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง คือการบรรลุนิพพาน

วิธีการสอนหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ มีหลักการเช่นเดียวกันกับหลักการของพุทธวิธีการสอน และเป็นไปตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ ความมีเหตุผล การพิสูจน์เชิงประจักษ์ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า และการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น วิธีการสอนสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม วิธีการสอนเรื่องที่เห็นตามได้ยากให้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่ายด้วยการตระหนักรู้ทางใจ และวิธีการสอนการปฏิบัติจิตตภาวนาแบบการทดลองทางวิทยาศาสตร์ โดยมี

^{๙๙} ศรีไพร จันทร์เขียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

เป้าหมายของการสอนมุ่งเพื่อมรรคผลนิพพาน และนิพพานที่นี้เดี๋ยวนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุใช้หลักธรรมเป็นแนวทางการอธิบายคำสอน ได้แก่ “หลักอริยสัจ ๔”, “หลักธรรมลักษณะ ๘” และ “หลักปฏิจจสมุปบาท” โดยใช้วิธีสอนแบบต่างๆ ได้แก่ วิธีสอนโดยการบรรยาย, การอภิปราย, การสัมมนา, การสาธิต, ผลงานงานเขียน, งานประพันธ์ร้อยกรอง, การใช้งานศิลปะ และการกระทำเป็นแบบอย่างที่ดี ผลการศึกษานี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องการสอนพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ได้แก่ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า อุปนิสัยใฝ่ศึกษาหาความรู้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ ด้วยการเรียนรู้จากธรรมชาติ และความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษาพระพุทธศาสนาตามแนวทางท่านพุทธทาสภิกขุ คือการศึกษาอย่างเป็นลำดับเริ่มจากที่ “การมีสติขณะผัสสะ” ที่เรียกว่า หลักปฏิจจสมุปบาทแบบขณะจิต, การเรียนรู้หลักพุทธธรรมเพื่อใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ ได้แก่ ธาตุ ชันธ์ อายตนะ, การจดจำหลักธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติได้ และการฝึกฝนปฏิบัติอานาปานสติภาวนา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งในเรื่องทุกข์และการดับทุกข์, หลักธรรมะ ๙ ตา และพระรัตนตรัยในความหมายของภาษาธรรม^{๑๐๐}

พระภุชยะ วชิรญาโณ (วักกัต์เพชร) ได้ศึกษารวบรวมเรื่อง การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป เปรียบเทียบ และเสนอแนะแนวการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน ๓๖๐ คน โดยใช้แบบสอบถามในการสำรวจและรวบรวมข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์คุณลักษณะของการจัดการเรียนการสอน ทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งประกอบด้วย ด้านการจัดการเรียนรู้, ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี, ด้านการวัดและประเมินผล, และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำแนกตาม เพศ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ยกเว้นระดับชั้น และสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีความคิดเห็น น้อยกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ มีความคิดเห็นน้อยกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ และนักเรียนที่มีสถานศึกษาต่างกัน พบว่า นักเรียนโรงเรียนอุดรพิทยานุกูล และนักเรียนโรงเรียนอุดรพิชัยรักษ์พิทยา ที่มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนโรงเรียนสตรีราชินูทิศ ข้อเสนอแนะ พบว่า การจัดการ

^{๑๐๐} อนุภทร อ่ำพันธุ์, “วิธีการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

เรียนรู้ ครูผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน สร้าง แรงจูงใจให้นักเรียนสนใจจนทำให้เกิดจิตสำนึก รู้จักหน้าที่ของตนเอง และสื่อการสอนครูผู้สอนควรมี การใช้สื่อที่ทันสมัย หลากหลายเข้าใจง่าย จูงใจให้นักเรียนสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่เห็น จนเกิดทักษะทาง คุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงในจิตใจ รวมทั้งการจัดและ ประเมินผลของครูผู้สอนควรมีเทคนิควิธีการวัด และประเมินผลนักเรียนที่หลากหลาย สอดคล้อง เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมเพื่อ พัฒนาผู้เรียน ควรมีการสอดแทรกกิจกรรม ภาควิชาปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะทั้งกระบวนการคิด วิเคราะห์ตามเหตุและผล จนสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๑๐๑}

พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้พุทธวิธี ทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำมาใช้ในการเรียน การสอนของสังคมไทยปัจจุบัน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการสอนทั่วไป ๒) เพื่อศึกษาการใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา ๓) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาทฤษฎีและแนวคิด สรุปว่าการสอน หมายถึง บอกวิชาความรู้ให้ แสดง ให้เข้าใจโดยบอกวิธีหรือให้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง คนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่าการสอน คือการถ่ายทอด ความรู้โดยการบอก อธิบายขยายความให้เข้าใจ ครูจึงเป็นผู้รู้ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์เหนือกว่าผู้เรียน แต่นักวิชาการ อธิบายความหมายของการสอนไว้ว่า เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและ ผู้เรียน เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวัง จากไม่รู้เป็นผู้มีความรู้ มีความเข้าใจ จากที่ทำได้หรือทำไม่เป็น เป็นผู้ทำได้ทำเป็น เป็นต้น

ผลการศึกษาที่เป็นการวิจัยเชิงเอกสารค้นคว้าจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องได้ พบว่า ก่อนแสดงธรรมทุกครั้ง พระพุทธเจ้าทรงเตรียมความพร้อมของบุคคลทุกชั้นวรรณะที่ทรงโปรด แสดงธรรม โดยใช้พุทธวิธีทางการสอนสร้างแรงจูงใจ สร้างกำลังใจ สร้างความร่าเริง เบิกบาน ให้เกิด ความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่การสร้างสมาธิให้บุคคลนั้นๆ หรือขณะนั้นๆ มี ต่อพระองค์คำพูดที่โน้มน้าวใจ การแสดงปาฏิหาริย์ สื่อการสอน การอุปมาเปรียบเทียบ นิทานชาดก ต่างๆ และการแสดงอนุပ္พพิทก

หลักการประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอน หมายถึงการนำเอาพุทธวิธีทางการสอนของ พระพุทธเจ้า ทั้ง ๔ ด้านมาใช้ในการสอนธรรม หรือการเรียนการสอนทั่วไป เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียน ด้วยพุทธวิธีสันตสสนา เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับในคุณค่าของบทเรียน และนำไปปฏิบัติใช้ ด้วยพุทธวิธีสมาทปนา เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีความกระตือรือร้น ตั้งใจสนใจที่

^{๑๐๑} พระภุชณะ วชิรญาณ (วักคิ์เพชร), “การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสมุตเตชา เพื่อให้ผู้เรียนมีความเบิกบาน แข่มชื่น สนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสัมปหังสนา^{๑๐๒}

พระครูสิริปัญญาภรณ์ (สุธีร์ วิสุทฺโธ/ตันโห) ได้ศึกษาริวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนพระราहुล” มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาพุทธวิธีการสอนในคัมภีร์พระพุทธานุสาสนา และเพื่อ ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนพระราहुล การวิจัยครั้งนี้ผลการศึกษาพบว่า การสอนในทางพระพุทธานุสาสนามี ๓ ลักษณะ คือ แบบร้อยกรอง แบบร้อยแก้ว และแบบร้อยแก้วผสมร้อยกรอง การสอนมี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และ ปัญญา มีสาระสำคัญ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การสอนของพระพุทธานุสาสนะ มีจุดมุ่งหมาย คือ การ สร้างประโยชน์ ความเกื้อกูล และความสุกแก่มหาชน และเกื้อกูลต่อสังคมโลก พุทธวิธีการสอนพระราहुลสรุปได้ดังนี้ ๑.ในวัยเด็กทรงใช้วิธี การสอนแบบอุปมาอุปไมย พระองค์ทรงเปรียบเทียบและใช้อุปกรณ์การสอน คือน้ำและภาชนะที่พระองค์ใช้ล้างพระบาทพระองค์ทรงแสดงเป็นขั้นตอนที่ละน้อยจนเห็นโทษของการกล่าวเท็จ ๒.ในวัยหนุ่มทรงใช้ การสอนแบบโยนิโสมนสิการ พระพุทธานุสาสนะจะให้พระราहुลเถระ รู้จักคิด อย่างถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักวิเคราะห์ ทำให้พระราहुลเถระเกิดปัญญาในการคิดวิเคราะห์ ๓. ในวัยหนุ่มทรงใช้การสอนตามหลักไตรสิกขา พระองค์ทรงชี้แนะในการปฏิบัติและเปิดโอกาสให้พระราहुลได้ปฏิบัติ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เห็นประโยชน์ คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเอง และการสอนแบบอานาปานสติ พระองค์ทรงชี้แนะให้พระราहुลเถระใช้สติกำหนดพิจารณาอารมณ์ที่เป็นปรมาตม คือกำหนดรูปนามเป็นอารมณ์ จะเห็นได้ว่าพระราहुลเถระบรรลุธรรมด้วยการฟังธรรมจากพระพุทธานุสาสนะตามลำดับ ตรัสสอนเรื่องการสำรวมการสำรวมกาย วาจา และใจ เพื่อให้พื้นฐานของการทำความดีทุกอย่างทรงตรัสสอนเรื่องกฎไตรลักษณ์ เพื่อให้รู้เท่าถึงกฎธรรมชาติที่ว่าทุกสิ่งมีเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่ออายุ ๒๐ ปี เมื่อพระองค์พิจารณาเห็นว่าปัญญาของพระราहुลเถระแก่กล้าแล้วจึงตรัสให้เร่งทำที่สุดแห่งทุกข์ให้ได้ จนบรรลุพระอรหัตผลในพรรษาแรกของการเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาได้รับเอตทัคคะทางเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษได้ปฏิบัติศาสนกิจตามสมควรจึงปรินิพพาน ณ ภูพดาวตังส์^{๑๐๓}

พระทอง ขยาภรณ์ (วงศ์สายะ) ได้ศึกษาริวิจัยเรื่อง การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน้ำตบวิทยาคม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าจากการตอบแบบสอบถามของครูผู้สอนและนักเรียนที่มีต่อการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธทั้ง ๔ ด้าน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง มีความสอดคล้องกันคือเห็นว่าอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๐๐

^{๑๐๒} พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง), “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๐๓} พระครูสิริปัญญาภรณ์ (สุธีร์ ตันโห), การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนพระราहुล, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ประเด็นที่ ๒ แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ ตามความคิดเห็นของครู แบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องมีการปรับพื้นฐาน ในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเพื่อให้เห็นความสำคัญและความสนใจเรียนของวิชา พระพุทธศาสนา อีกทั้งนักเรียนยังขาดความรับผิดชอบ ทำให้การจัดการเรียนการสอนจะต้องกระตุ้น อยู่ตลอดเวลา ๒. ด้านการใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยี สื่อไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องผลิตสื่อเพราะขาดงบประมาณในการจัดซื้อ ๓. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่าเนื่องจากกิจกรรมพิเศษมีเวลาไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนววิถีพุทธ ๔. ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง ไม่สามารถบรรลุผลเพราะเนื้อหาและข้อจำกัดด้านเวลา

ประเด็นที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งเป็น ๔ ด้าน ๑. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียน โดยการทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๒. การใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยี ส่งเสริมพลวัตรเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการใช้สื่อและแสวงหาความรู้ผ่านสื่อที่หลากหลายทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ๓. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น การทัศนศึกษา การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ๔. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง ควรสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสถานศึกษา โดยครูควรแสวงหาวิธีพัฒนา และประเมินตามสภาพจริงของนักเรียน ผ่านสื่อต่างๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ ช่องโทรทัศน์ครู (Teacher channel) คู่มือการเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น^{๑๐๔}

พระประศาสตร์ศิลป์ สิริมงคล ไตศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ข้อดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาเขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๒. เพื่อเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาเขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๓. เพื่อเสนอแนวทางพุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๗๒ รูป เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลคือ การหาค่าความถี่และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ F-test (One-Way Analysis of Variance) และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe)

^{๑๐๔} พระทนต์ ขยาภรณ์ (วงศ์สายะ), “การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๑) ด้านหลักสูตร ด้านสื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดการประเมินผล อยู่ในระดับมาก

การเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ ระดับชั้น และขนาดโรงเรียน โดยภาพรวมพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ข้อเสนอแนะ พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูผู้สอน ต้องให้นักเรียนมีการฝึก การอ่านภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิตเป็นประจำ เพื่อให้นักเรียนได้ซึมซับเอาหลักธรรมะจากภาษาบาลีที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรงมีทั้งความรู้ประกอบกับความสามารถที่จะตอบปัญหาให้นักเรียนคลายความสงสัย แล้วเข้าใจกระจ่างแจ้งในประเด็นนั้นได้ ที่สำคัญคือครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาควรมีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติธรรมด้วย ครูต้องมีความเข้าใจเอาใจใส่นักเรียน ในทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัวของนักเรียน ที่จะส่งผลให้การเรียนของนักเรียนตกต่ำ หรือสิ่งที่พวกเขากำลังประสบอยู่ และครูสามารถนำปัญหาหรือเรื่องเหล่านั้นมาสอนให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง และต้องมีการประเมินนักเรียนจากการสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนแต่ละคนด้วย^{๑๐๕}

พระมนัส ธมมโร (มีมณี) ได้ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบและวิธีการสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีสอน เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำมาใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดการสร้างแรงจูงใจ ๒) เพื่อศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจที่ปรากฏในพุทธวิธีการสอน ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางประยุกต์ใช้พุทธวิธีวิธีการสร้างแรงจูงใจมาใช้ในสังคม

ผลการศึกษาทฤษฎีและแนวคิด สรุปว่าแรงจูงใจหมายถึง สภาวะที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา โดยอาศัยแรงขับทั้งภายในภายนอกและปัจจัยต่างๆ อีกหลายประการ โดยผู้สร้างแรงจูงใจต้องมีความสามารถในการนำทฤษฎีมาปรับใช้อ่านบุคคลและสถานการณ์ให้ออกพร้อมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

ผลการศึกษาที่เป็นการศึกษาเชิงเอกสารค้นคว้าจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ได้พบว่า ก่อนแสดงธรรมทุกครั้ง พระพุทธเจ้าทรงเตรียมความพร้อมของบุคคลทุกชั้นวรรณะที่ทรงโปรดแสดงธรรม โดยสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ การ สร้างความศรัทธาให้บุคคลนั้นๆ หรือคณะนั้นๆ มีต่อพระองค์ คำพูดที่โน้มน้าวใจ การแสดง ปาฏิหาริย์สื่อ

^{๑๐๕} พระประศาสน์ศิลป สิริมงคล (กาญจนาพร), “พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

การสอน การอุปมาเปรียบเทียบ นิทานชาดกต่างๆ และการแสดงอนุப்புพิภพ หลักการประยุกต์ใช้แรงจูงใจจากพุทธวิธีสอน คือ สร้างแรงจูงใจเพื่อให้ทุกคนพึ่งตนเอง ได้ กระตุ้นให้ลงมือกระทำอย่างต่อเนื่องจนเกิดผลเปลี่ยนแปลงในชีวิต ไม่เป็นผู้หลงหรือผู้เสพจน ขาดสติ มีความเพียรอดทนที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเองจนเกิดผลประโยชน์กับ ตนเองและสังคมรอบข้าง^{๑๐๖}

พระมหามงคล อภิมงคล (ปราบชมภู) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ๒. เพื่อเปรียบเทียบ ระดับความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ๓. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไปใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน ๒๕๐ คนมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๔ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า f-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการเรียนการสอน

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระดับ ๐.๐๕ ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร พบว่าจัดหางบประมาณในการบริหารจัดการหลักสูตรให้เพียงพอ จัดหาผู้สอนให้เหมาะสมตรงต่อรายวิชาที่สอนจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอต่อความต้องการมีวางแผนจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะและส่งเสริมการเรียนรู้ให้หลากหลายจัดหาผู้เชี่ยวชาญในการผลิตสื่อการเรียนการสอนจัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ควรจัดการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ และจัดหาผู้รับผิดชอบเรื่องการวัดและประเมินผล^{๑๐๗}

^{๑๐๖} พระมนัส ธมมรโต (มีมณี), ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๐๗} พระมหามงคล อภิมงคล (ปราบชมภู), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

พระมหาอานนท์ อานนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๒ ข้อดังนี้ คือ ๑) เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ๒) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๐ คน

ผลการวิจัยพบว่า ๑. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร เป็นกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อาศัยซึ่งกันและกันในองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ ศิลปะเป็นการฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย สมาธิเป็นการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่มีใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร ปัญญาเป็นการฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิดการต่าง ๆ สร้างสรรค์ การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ ผู้เรียนได้ลงมือ ค้นคว้า ชักถาม คิดวิเคราะห์ ตามขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ ควบคุมกาย วาจา เกื้อหนุน ให้เกิดสมาธิ มีใจจดจ่ออยู่กับการปฏิบัติกิจกรรม โดยไม่สนใจสิ่งรบกวนทั้งภายในและภายนอก เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ไม่เครียดในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมทำให้เกิดปัญญา ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาเป็นอย่างดี

๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่องการสวดมนต์แปลแม่เมตตา การบริหารจัดการและเจริญปัญญา ผู้วิจัยได้ลงมือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาก่อนเรียน-หลังเรียนมาเปรียบเทียบกัน จากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ซึ่งคะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๐๘}

พระเลื่อน อมโร (สิงห์เจริญ) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียน วัดบางนาบอน เขตบางนา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดบางนาบอน จำนวน ๒๒๗ คน ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม พบว่านักเรียนส่วนมาก ให้ความสำคัญการสอน ด้านการจัดทำแผนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

^{๑๐๘} พระมหาอานนท์ อานนโท (ศรีชาติ), “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

รองลงมา คือ ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านวัดและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามลำดับ สำหรับด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

พบว่า นักเรียนให้ความสำคัญ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และกิจกรรมการเรียนการสอนตรงตามกับมาตรฐานตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก กิจกรรมการเรียนการสอนครูให้นักเรียนได้ฝึกสมาธิก่อนเข้าการเรียนรู้ทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก และให้ความสำคัญน้อย คือ กิจกรรมการเรียนการสอน มีวิทยากรมาบรรยาย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ^{๑๐๙}

พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ (งานหมั่น) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ข้อดังนี้ เพื่อศึกษา เพื่อเปรียบเทียบ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๗๐ รูป เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลคือ การหาค่าความถี่และค่าร้อยละเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : F-test) และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's)

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนรู้และด้านการวัดการประเมินผล โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ ระดับชั้น คณะแผนกเฉลี่ยสะสม และภูมิสำเนา โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา ครูผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง รวมไปถึงการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาสอนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งสถานที่ต่างๆ ให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้โดยอาจมีการปรับแผนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริงสอนอย่างเป็นกันเองกับนักเรียนจะได้การเรียนรู้อย่างเต็มที่ ใช้สื่อการสอนเพื่อใช้ในการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ผลิตสื่อการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยและมีความหลากหลาย สามารถช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับนักเรียน ทำให้

เกิดความสนุกและไม่เบื่อหน่ายการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลมีความยุติธรรมเที่ยงตรง โดยการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมนักเรียนแต่ละคน^{๑๑๐}

พิเชษฐ ยังตรง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนา ๒) เพื่อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ระหว่างวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า

สภาพและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑ สถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ มาตรการ แนวทาง เน้นด้านความรู้และด้านคุณธรรมมากกว่าด้านการคิดและด้านทักษะมีสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้เรียนขาดระบบการนิเทศการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลเน้นด้านความรู้มากกว่าด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม ครูส่วนหนึ่งขาดทักษะการจัดการเรียนรู้แนวใหม่ในศตวรรษที่ ๒๑ ในส่วนของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน พบว่า ด้านความรู้ ผู้เรียนส่วนหนึ่งขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ไม่รักการอ่าน การเขียนและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองด้านความคิด พบว่า ขาดทักษะในการคิด โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้านทักษะ พบว่า ทักษะในการแก้ปัญหาและทักษะชีวิตและด้านคุณธรรมส่วนใหญ่ขาดระเบียบวินัยและขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่ามีกลยุทธ์หลัก ๕ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ พัฒนาหลักสูตร กลยุทธ์ที่ ๒ พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ ๓ พัฒนาศักยภาพครู กลยุทธ์ที่ ๔ พัฒนาและส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ และกลยุทธ์ที่ ๕ ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน^{๑๑๑}

๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

^{๑๑๐} พระศักดิ์ดา อุดคปญโญ (งานหมั่น), “การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบนิตยารของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๑๑} พิเชษฐ ยังตรง, “กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (วิทยาลัยครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

ไบร์ท (Bright) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของโครงการเรียนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ โดยได้จัดทำ แบบสอบถามแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของโครงการที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งได้รวบรวมลักษณะที่สำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) การฝึกเตรียมเพื่อการเรียนร่วม ๒) เจตคติเชิงบวกต่อการเรียนร่วม ๓) การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้รับการฝึกเพื่อทำความเข้าใจ ๔) สัดส่วนของ จำนวนครูและ นักเรียนที่เหมาะสม ๕) การจัดให้มีบริการเสริมเพื่อสนับสนุนการเรียนร่วมและ ๖) การประเมินเด็กได้เร็วที่สุด และการควบคุมติดตามผล ส่วนที่สอง เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ เจตคติที่มีต่อโครงการเรียนร่วมผลการศึกษา พบว่า โครงการศึกษาที่ประสบผลสำเร็จนั้น จะมีลักษณะทั่วไป ๓ ประการ คือ ๑) เจตคติที่ดีต่อการเรียนร่วม ๒) การจัดประสบการณ์ให้ได้รับการฝึกเพื่อทำความเข้าใจ ๓) การจัดให้บริการเสริมเพื่อสนับสนุนการเรียนร่วม และนอกจากนั้น พบว่า การจัดประสบการณ์ให้ได้รับการฝึกเพื่อทำความเข้าใจ สัดส่วนของครูต่อจำนวน นักเรียนที่เหมาะสม (ซึ่งไม่แตกต่างจากชั้นเรียนปกติ) และการประเมินเด็กได้เร็วที่สุด และการควบคุมติดตามผลที่ใช้อยู่ในโครงการยังจัดอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้^{๑๑๒}

ดาเวนพอร์ทและพรุแซค (Davenport & Prusak) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ พบว่า มีองค์ประกอบ ดังนี้ ๑. วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้เป็นเงื่อนไขสำคัญมากที่สุด และยังเป็นปัจจัยที่สร้างยากที่สุด เพราะมีองค์ประกอบหลายอย่าง ดังนี้ ๑) ต้องมีความโน้มเอียงด้านบวกต่อความรู้ ๒) ไม่มีตัวขัดขวางความรู้ ๓) การจัดการความรู้ต้องเข้ากับวัฒนธรรมเชิงบวกสำหรับความรู้ ๒. โครงสร้างพื้นฐานทางเทคนิคเป็นสิ่งที่ยากที่สุดที่สร้างขึ้นได้ เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ใช้สำหรับการจัดการความรู้โดยเฉพาะเรื่องของการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ เช่น Lotus, Notes และ World Wide Web เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ และต้องมีการแต่งตั้งตำแหน่งใหม่ขึ้นมาดูแลเป็นการเฉพาะอีกด้วย ๓. ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนเต็มที่สำหรับการจัดการความรู้และการเรียนรู้ จึงต้องกระตุ้นให้คนในองค์กรหันมาสร้างความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และใช้ความรู้กัน สิ่งจูงใจที่จะนำมาเป็นรางวัลจะต้องไม่ธรรมดา ต้องมีคุณค่าพอสำหรับความรู้ลึกของพนักงาน กระบวนการสร้างแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมด้านความรู้นั้นควรเป็นสิ่งตอบแทนระยะยาว หรืออยู่ในรูปปรากฏให้คนทั่วไปได้เห็นชัด เช่น การมอบรางวัลผู้สร้างความรู้ดีเด่น กล่าวคือความรู้ หมายถึง ส่วนผสมของกรอบประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศ ที่เป็นสภาพแวดล้อม และกรอบการทำงานสำหรับการประเมินและรวมกันของประสบการณ์ และสารสนเทศใหม่^{๑๑๓}

ดัมเบลตัน (Dumbelton) ได้ศึกษาผลที่มีต่อการเรียนรู้ความคงทนของความรู้และความสามารถในการถ่ายโยงความรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยจัดบทเรียนออกเป็น ๓ ระดับ

^{๑๑๒} Birght, Esther. "A Study of Certain Characteristics of Successful Mainstreaming" **Ph.D. Dissertation**, (University of Michigan, 1986), pp. 47 - 48.

^{๑๑๓} Davenport, Thomas H. & Prusak Laurence, "Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know", **Master of Arts**, (Boston: Harvard Business School Press, 1998), 4692-A.

คือเก่งปานกลางและอ่อนและทำการสอนสองแบบคือการสอนแบบสืบเสาะชนิดแนะแนวทาง (Guided Inquiry) ซึ่งแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยและเรียนด้วยตนเองจากเอกสารและหนังสือและสอนโดยครูอธิบายให้ฟัง (Expository Meterfals) นักเรียนได้รับฟังคำบรรยายจากครูฝ่ายเดียวผลการทดลองปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสอนทั้งสองแบบมีผลการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นักเรียนในระดับเก่งของทั้งสองแบบมีคะแนนการทดสอบหลังเรียนสูงกว่านักเรียนปานกลางและอ่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นักเรียนระดับที่ได้รับการสอนโดยการอธิบายมีการถ่ายโยงความรู้สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ชนิดแนะแนวทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๑๑๔}

จัพเฟอร์ (Juffer) ได้ศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีต่อการเรียนร่วมในรัฐวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา และพบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ พอใจในโครงการเรียนร่วมที่โครงการจัดให้ ซึ่งเป็นโครงการเรียนร่วม ระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ แต่ยังมีผู้ปกครองส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนน้อยไม่พอใจ กับโครงการเรียนร่วมแบบเต็มเวลา (Full Integration) และต้องการให้บุตรธิดาของตนเรียนในชั้นพิเศษ สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยเฉพาะผู้วิจัยยังพบอีกว่า ทัศนคติต่อการเรียนร่วมมี ความสัมพันธ์ในทางบวกต่อวิธีอบรมเลี้ยงดูบุตรของผู้ปกครอง กล่าวคือ ผู้ปกครองที่เลี้ยงลูกแบบ ตามใจ มีทัศนคติในทางลบต่อการเรียนร่วมเต็มเวลา มากกว่าผู้ปกครองที่เลี้ยงลูกแบบประชาธิปไตย ผู้ปกครองกลุ่มแรกมีความประสงค์จะให้บุตรเรียนในห้องพิเศษ ซึ่งเป็นห้องสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยเฉพาะ ส่วนผู้ปกครองกลุ่มหลังต้องการให้บุตรของตน เรียนร่วมเต็มเวลา^{๑๑๕}

เคย์เซอร์ (Keyser) ได้เสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ กระบวนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร การลงทุน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวัด โครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด^{๑๑๖}

คราเชน (Krashen) กล่าวว่า ผู้เรียนที่รู้สึกว่าการเรียนในชั้นเรียนมีความสนุกสนาน และมีความรู้สึกชอบผู้สอน วิธีที่สอน จะส่งผลให้ผู้เรียนใช้ความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น^{๑๑๗}

^{๑๑๔} Dumbleton, L. J, “The genus Austrosimulium Tonnoir (Diptera: Simuliidae) with particular reference to the New Zealand fauna”, **N.Z. Journal of Science** 15(4) 1973, pp. 480-584.

^{๑๑๕} Juffer. 1991 : 135, อ้างใน อัญชลา เกลี้ยงแก้ว, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนร่วมของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **ปรัชญาคุษณิบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัยศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๐.

^{๑๑๖} Keyser, R., “Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance At The Tennessee Valley Authority”, **Ph.D. Dissertation** (Industrial and System Engineering and Engineering Management), (The University of Alabama, 2004), (A).

^{๑๑๗} Krashen, Stephen D. **Second Language Acquisition and Second Language Learning**, (New York : Perganmon Press, 1981), p. 23.

เนลสัน (Nelson) ได้ทำการศึกษาโดยใช้ครูสองคนที่ใช้วิธีสอน ๒ แบบกับนักเรียนเกรดหก ๒ ห้องเรียน ห้องหนึ่งสอนโดยวิธีการกระตุ้นให้คิด ส่วนอีกห้องหนึ่งสอนโดยวิธีไม่ได้กระตุ้นให้คิด โดยสอนสัปดาห์ละ ๓ วันรวม ๓๖ คาบเรียน จากนั้นทั้งสองชั้นได้รับการนำเข้าสู่การทดลองซึ่งทดลองด้วยวิธีการที่เหมือนกัน แต่ในตอนอภิปรายหลังการทดลอง ห้องที่ใช้วิธีสอนโดยไม่กระตุ้นให้คิด ครูจะใช้คำถามระดับต่ำเช่นคำถามความรู้ความจำ ส่วนห้องที่ใช้วิธีสอนกระตุ้นให้คิด ครูใช้คำถามระดับสูงเช่นคำถามเกี่ยวกับการสรุป อ้างอิงและการพิสูจน์ หลังจากนั้นจึงทำการวัด ๑) ทักษะด้านความรู้ของนักเรียนโดยใช้การวัดทักษะการหาความรู้ของนักเรียนซึ่งมีการสังเกต การสรุป อ้างอิง การพิสูจน์และการจำแนก ๒) ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ ผลพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบไม่กระตุ้นให้คิด มีความรู้เกี่ยวกับหลักการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าพวกที่สอนกระตุ้นให้คิด ส่วนนักเรียนที่สอนโดยวิธีกระตุ้นให้คิดมีการเพิ่มปริมาณและคุณภาพด้านการสังเกตและการสรุปอ้างอิงดีกว่าพวกที่สอนด้วยวิธีไม่กระตุ้นให้คิด^{๑๑๘}

วินเซนต์ (Vincent) ได้ทำการวิจัยทดลองการใช้วิธีสอนในชั้นเรียนโดยทำการทดลองกับนักเรียนเกรด ๖ จำนวน ๔๕ คน ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่มทดลองวิธีสอนสองวิธีและเป็นกลุ่มควบคุมหนึ่งกลุ่ม กลุ่มทดลองที่ ๑ ใช้วิธีสร้างค่านิยม คือให้ครูผู้สอนให้นักเรียนอภิปรายโดยใช้เรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งเชิงคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งกระตุ้นครูคอยชักนำและเสนอเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่นักเรียนใช้อยู่เสมอ ส่วนกลุ่มที่ ๒ ใช้วิธีสอนแบบธรรมดา คือ การพรีออบรมสั่งสอน ใช้เวลาฝึก ๑๐ สัปดาห์ สัปดาห์ละ ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที ผลการวิจัยพบว่า วิธีสร้างค่านิยมซึ่งประกอบด้วยการอภิปรายและเสนอความรู้ที่สูงขึ้นขั้นหนึ่งให้ผลยกระดับคุณธรรมจริยธรรมตามขั้นต่าง ๆ ได้ดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๑๙}

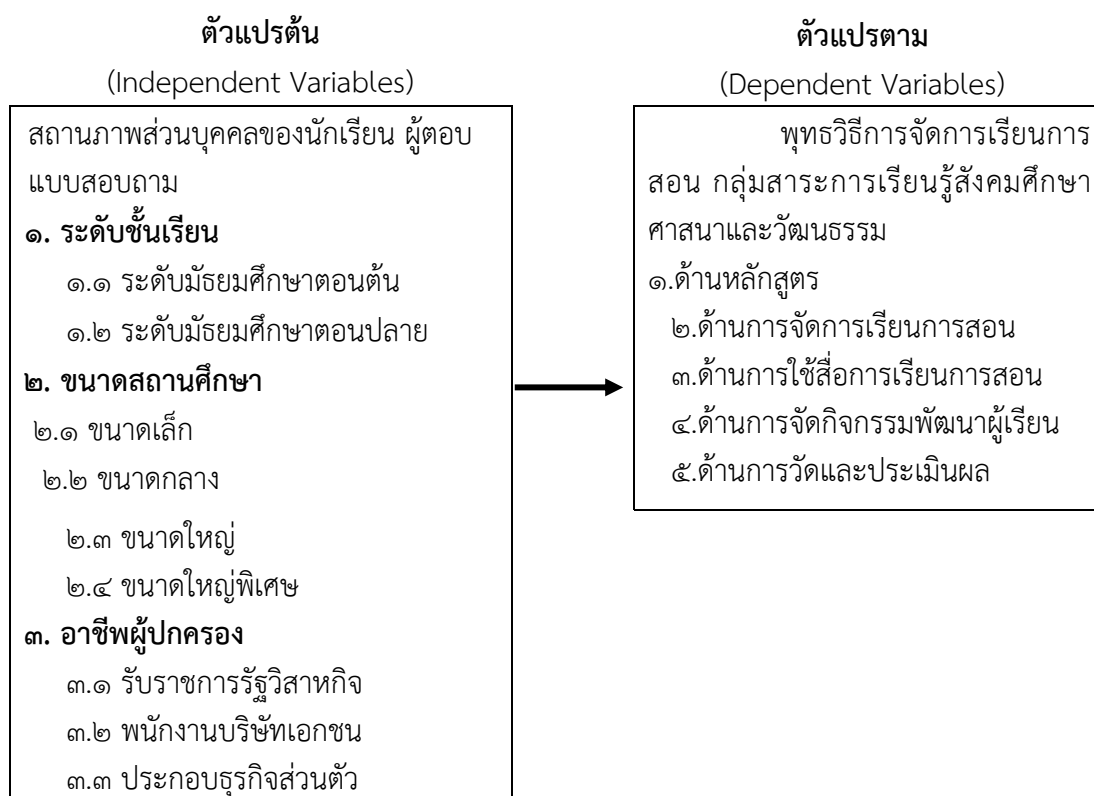
สรุปได้ว่า จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามแนวทางพุทธวิธีแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่า การจัดการเรียนการสอนนั้นต้องมี องค์ประกอบสำคัญ ๕ ด้านด้วยกัน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านการวัดและประเมินผล จึงจะทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยที่ผู้สอนใช้กระบวนการตามพุทธวิธีการสอน ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนประสบการณ์นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง สามารถดำรงตนอยู่บนหลักธรรม ความเป็นเหตุ ความเป็นผล รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดสร้างสรรค์ และรู้แจ้งตามความเป็นจริง เท้าทันกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิต ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปสร้างกรอบแนวคิด นิยามศัพท์เฉพาะ การสร้างแบบสอบถามในงานวิจัย ต่อไป

^{๑๑๘} Nelson, Miles A. "The Effects of Two Post Laboratory Discussion Strategies on Urban and Suburban Sixth Grade Children 's Learning of Selected Cognitive Skills and Science Principles", **Dissertation Abstracts International**, 31 (5) 1970, p. 2262-A.

^{๑๑๙} Vincent, L., "Teachers perceptions of school effectiveness and principal vision", **Dissertation Abstracts International**, 77(5) 2003, p. 6446-A.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการจัดการเรียน การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนคร ขอนแก่น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย โดยกำหนดตัวแปรต้น ประกอบด้วย ระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง ตัวแปรตาม ได้แก่ พุทธวิธีการจัดการเรียน การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนคร ขอนแก่น ๕ ด้าน ปรากฏตามภาพที่ ๒.๔ ดังต่อไปนี้

๓.๔ รับจ้าง

๓.๕ ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) ดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่มีการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ทั้ง ๗ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง จำนวน ๒,๐๓๖ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม จำนวน ๓๖๙ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ จำนวน ๑๗๑ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน จำนวน ๑๖๘ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม จำนวน ๑๔๐ คน, โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย จำนวน ๑๓๐ คน, และโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน จำนวน ๑๐๒ คน รวมประชากรทั้งหมด จำนวน ๓,๑๑๖ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

จำนวน ๓๔๕ คน ได้มาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan^๑ ตามรายละเอียดในตารางที่ ๓.๑ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ	โรงเรียน	ประชากร (คน) (N = ๓,๑๑๖)	กลุ่มตัวอย่าง (คน) (n = ๓๔๕)
๑	โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง	๒,๐๓๖	๗๐
๒	โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม	๓๖๙	๗๐
๓	โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่	๑๗๑	๔๑
๔	โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน	๑๖๘	๔๑
๕	โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม	๑๔๐	๔๑
๖	โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย	๑๓๐	๔๑
๗	โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน	๑๐๒	๔๑
รวม		๓,๑๑๖	๓๔๕

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารงานวิจัย และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

๑) ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมี ลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) ประกอบด้วยคำถาม ดังนี้

- ๑) ระดับชั้นเรียน
- ๒) ขนาดสถานศึกษา
- ๓) อาชีพผู้ปกครอง

๒) ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ประกอบด้วยคำถาม รวม ๕ ด้าน ทั้งหมด ๔๐ ข้อ แบ่งออกดังนี้

- ๑) ด้านหลักสูตร
- ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน
- ๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

^๑ Krejcie, R.V.and Morgan,D.W, **Educational and Psychological Measurement**, (New York : Macmillan,1970), p. 608.

๔) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๕) ด้านการวัดและประเมินผล

แบบสอบถามฉบับนี้ มีเกณฑ์การให้คะแนนตัวเลือก ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยให้คะแนนเป็น ๕ ๔ ๓ ๒ และ ๑ ตามลำดับ^๒ ดังนี้

๕ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

๓) ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Opened Questionnaire) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๒) สร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการที่จะศึกษาโดยอาศัยความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไข

๔) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้เสนอแนะ

๕) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านการวัดและประเมินผล นำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม IOC (Index of Item Objective Congruence) ผู้วิจัยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ จากนั้นนำเสนอกรรมการที่ปรึกษาอีกครั้ง

๖) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของกรรมการที่ปรึกษาแล้ว ไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try – Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาโดยนำแบบสอบถามไปทดสอบที่โรงเรียนกัลยาณวัตร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๓๐ ฉบับ เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ค่าดัชนีสัมประสิทธิ์อัลฟา

^๒ ธานีพร ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดัก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

ของครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient)^๓ โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๑ ๓) ได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยได้ติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน โรงเรียนเทศบาลบ้านตุ้ม โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย และโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. ผู้วิจัยนำหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอความร่วมมือพร้อมทั้งแบบสอบถามส่งถึงโรงเรียนในสังกัดเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่เป็นกลุ่มประชากรทั้งหมด พร้อมทั้งอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามให้ครบถ้วนตามที่ระบุไว้

๓. ผู้วิจัยได้ไปติดต่อโรงเรียนในสังกัดเขตเทศบาลนครขอนแก่น ที่เป็นกลุ่มประชากรทั้งหมด เพื่อเก็บข้อมูลโดยอาศัยแบบสอบถามโดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลกลับมา นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ทุกฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติต่างๆ ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นที่สมบูรณ์ทั้งหมดมาวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percent) ของนักเรียนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านระดับชั้น ด้านสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง

๒. แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นรายข้อและรายด้าน โดยใช้เกณฑ์ประเมินค่าความคิดเห็น แบ่งคะแนนออกเป็น ๕ ระดับ แต่ละช่วงมีความหมาย

^๓ Cronbach, L.J, *Essentials of Psychological Testing*. 5th ed, (New York : Harper Collins, 1990), p. 19.

ดังนี้^๔

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ ๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
 คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ ๓.๕๑ - ๔.๕๐ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
 คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ ๒.๕๑ - ๓.๕๐ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
 คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ ๑.๕๑ - ๒.๕๐ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
 คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๑.๕๐ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓. แปลผลทำการวิเคราะห์การเปรียบเทียบพหุวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านระดับชั้น ด้านสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครองโดยการทดสอบค่า t-test (Independent Samples Test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

๔. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางพหุวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิดโดยเขียนในลักษณะความเรียงเป็นรายด้าน

๕. นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

๖. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สถิติประกอบด้วย

๓.๖.๑ สถิติพื้นฐาน

๑) การหาค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สูตรดังนี้

$$P = \frac{F}{N} \times 100$$

เมื่อ	P	แทน	ร้อยละ
F	แทน	ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นค่าร้อยละ	
N	แทน	จำนวนประชากรทั้งหมด	

๒) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตรดังนี้

^๔ บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๐.

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม	
N	แทน	จำนวนประชากรทั้งหมด	

๓) การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สูตรดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n - 1}}$$

เมื่อ	S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
$\sum$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม	
X	แทน	คะแนนแต่ละจำนวน	
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของข้อมูลทั้งหมด	
n	แทน	จำนวนจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด	

๓.๖.๒ สถิติที่ใช้ในการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑) ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) เพื่อหาความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์
$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	
N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด	

๒) ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)^๕ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตร ดังนี้

---

^๕ Cronbach, L.J, **Essentials of Psychological Testing**. 5th ed, (New York : Harper Collins, 1990), p. 19.

$$[\alpha =] \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum s_i^2}{s_1^2} \right)$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า
K	แทน	จำนวนของแบบสอบถาม	
X	แทน	คะแนนแต่ละจำนวน	
$\sum s_i^2$	แทน	ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ	
s_1^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนรวม	

๓.๖.๓ สถิติที่ใช้ในการทดสอบค่าสมมุติฐาน

๑) ค่า t-test (Independent Samples Test) ใช้ทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของตัวแปร ๒ กลุ่ม ที่เป็นอิสระต่อกัน โดยใช้สูตร ดังนี้

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	$\bar{X}_1, \bar{X}_2$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
	S_1^2, S_2^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่าง
	n_1, n_2	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

๒) ค่า F-test (One - Way ANOVA) ใช้ทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่มีค่าย่อยมากกว่า ๒ ค่าขึ้นไป โดยใช้สูตร ดังนี้

$$F = \frac{MS_B}{MS_w}$$

เมื่อ	MS_B	หมายถึง	ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
	MS_w	หมายถึง	ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

๓) วิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe' Method) เพื่อทดสอบความแตกต่างรายคู่ ถ้าพบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยใช้สูตร ดังนี้

$$Sf = \sqrt{(k - 1)F_{[\alpha, k-1, N-k]}} \sqrt{MSw \left[\frac{1}{n_i} + \frac{1}{n_j} \right]}$$

เมื่อ MS_w หมายถึง ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนภายในกลุ่ม
 n_i, n_j หมายถึง จำนวนตัวอย่างในกลุ่ม
 N หมายถึง จำนวนตัวอย่างทั้งหมด
 k หมายถึง จำนวนกลุ่ม

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการจำแนกตาม ระดับชั้นเรียน สถานศึกษา และ อาชีพผู้ปกครอง

๔.๒ ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๔.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	หมายถึง	ประชากรทั้งหมด
n	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าคะแนนเฉลี่ย
S.D.	หมายถึง	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	หมายถึง	ค่าสถิติทดสอบที (t-test)
F	หมายถึง	ค่าสถิติทดสอบเอฟ (F-test)
*	หมายถึง	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
Sig	หมายถึง	ความน่าจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Significance)
df	หมายถึง	ขั้นของความเป็นอิสระ
SS	หมายถึง	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean Square)

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการจำแนกตามระดับชั้นเรียน สถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการจำแนกตามระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง มีดังตารางที่ ๔.๑ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	กลุ่มตัวอย่าง (n=)	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. ระดับชั้นเรียน		
๑) มัธยมศึกษาตอนต้น	๒	๕๙.
๒) มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑	๔๐.
รวม	๓	๑๐๐
๒. ขนาดสถานศึกษา		
๑) ขนาดเล็ก (มีนักเรียนไม่เกิน ๕๐๐ คน)	๘	๒๓.
๒) ขนาดกลาง (มีนักเรียนตั้งแต่ ๕๐๑ – ๙๙๙	๑	๓๕.
๓) ขนาดใหญ่ (มีนักเรียนตั้งแต่ ๑,๐๐๐ –	๗	๒๐.
๔) ขนาดใหญ่พิเศษ (มีนักเรียนตั้งแต่ ๑,๕๐๐	๗	๒๐.
รวม	๓	๑๐๐
๓. อาชีพผู้ปกครอง		
๑) รับราชการรัฐวิสาหกิจ	๕	๑๖.
๒) พนักงานบริษัทเอกชน	๕	๑๔.
๓) ประกอบธุรกิจส่วนตัว	๘	๒๕.
๔) รับจ้าง	๖	๑๗.
๕) ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ	๘	๒๕.
รวม	๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามระดับชั้นเรียนพบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๔ และเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ ตามลำดับ

จำแนกตามขนาดสถานศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ผู้นั้นอยู่โรงเรียนขนาดกลางคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ โรงเรียนขนาดเล็ก คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘ โรงเรียนขนาดใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ และ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ ตามลำดับ

จำแนกตาม อาชีพผู้ปกครอง พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ผู้นั้น ผู้ปกครองประกอบอาชีพ ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘ รองลงมาเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗ รับราชการรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ และพนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับของความคิดเห็นของพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๕) ด้านการวัดและประเมินผล โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายข้อ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	กลุ่มตัวอย่าง (n=๓๔๕) ระดับความคิดเห็น	
	$\bar{X}$	S.D.
๑. ด้านหลักสูตร		:
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน		:
๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน		:
๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน		:
๕. ด้านการวัดและประเมินผล		:
ภาพรวม		:

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ระดับความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๓$ S.D.= ๐.๖๑) เมื่อพิจารณา

เป็นรายด้านเรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 3.89$ S.D.= 0.63) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.86$ S.D.= 0.65) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 3.83$ S.D.= 0.67) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = 3.80$ S.D.= 0.68) ตามลำดับ ส่วนด้านที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.76$ S.D.= 0.69) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมการจัดการเรียน การสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านหลักสูตร

๑. ด้านหลักสูตร	กลุ่มตัวอย่าง(n=๓๔๕)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ผล	นัย
หลักสูตรการสอนมีเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน	3.94	0.73	มาก	
หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข	3.97	0.72	มาก	
หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้คิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาได้	3.94	0.85	มาก	
หลักสูตรมีสาระสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนรู้จักการริเริ่ม ชี้นำตนเอง มีภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ในการดำเนินชีวิตอย่างเพียงพอ	3.92	0.83	มาก	
หลักสูตรมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและสามารถบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้	3.95	0.87	มาก	
หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน	3.94	0.92	มาก	

๑. ด้านหลักสูตร	กลุ่มตัวอย่าง(n=๓๔๕)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$			

	.D.	ผล	นับ
หลักสูตรมีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ก้าว ทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก	.๘๓	.๘๕	๑๓
หลักสูตรมีเนื้อหาสาระ ที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพใน ยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้	.๘๗	.๘๐	๑๓
ภาพรวม	.๙๐	.๖๓	๑๓

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๒ หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข ($\bar{X} = ๓.๙๗$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๓ หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้คิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาได้ ($\bar{X} = ๓.๙๐$) และข้อที่ ๑ หลักสูตรการสอนมีเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน ($\bar{X} = ๓.๙๔$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๗ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก ($\bar{X} = ๓.๘๓$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนการสอน

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน	กลุ่มตัวอย่าง(n=๓๔๕)

	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	.D.	ผล	นับ
ครูแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนให้ผู้เรียนทราบก่อนเรียน	.๗๓	.๘๙	าก	
ครูมีการยกตัวอย่างและเหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อนำเข้าสู่บทเรียน	.๙๑	.๘๘	าก	
ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา แสดงความคิดเห็น และแสดงออกในห้องเรียน	.๐๑	.๘๗	าก	
ครูจัดการเรียนรู้โดยมีการแทรกปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาให้นักเรียนมีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีของสังคมอยู่เสมอ	.๘๗	.๘๔	าก	
ครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน	.๘๖	.๘๖	าก	
ครูจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน	.๘๕	.๘๒	าก	
ครูจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน	.๘๕	.๘๘	าก	
ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้	.๘๑	.๘๙	าก	
ภาพรวม	.๘๖	.๖๕	าก	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๓ ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา แสดงความคิดเห็น และแสดงออกในห้องเรียน ($\bar{X}$ = ๔.๐๑) รองลงมาคือ ข้อที่ ๒ ครูมีการยกตัวอย่างและเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน ($\bar{X}$ = ๓.๙๑) และข้อที่ ๔ ครูจัดการเรียนรู้โดยมีการแทรกปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาให้นักเรียนมีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีของสังคมอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = ๓.๘๗) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๑ ครูแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนให้ผู้เรียนทราบก่อนเรียน ($\bar{X}$ = ๓.๗๓) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	กลุ่มตัวอย่าง(n=๓๔๕)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	.D.	ผล	นับ
ครูใช้สื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสม ทำให้การเรียนรู้เข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น	.๖๔	.๙๘	าก	
ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ เช่น website, PowerPoint, YouTube	.๖๗	.๙๘	าก	
ครูพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการ และเกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น	.๗๖	.๙๒	าก	
ครูนำสื่อที่อยู่ในสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้สอนอย่างเหมาะสม	.๗๔	.๙๑	าก	
ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตและใช้สื่อการสอน	.๗๗	.๘๗	าก	
ครูใช้สิ่งใกล้ตัวนักเรียน เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้	.๘๕	.๙๓	าก	
ครูมีการแนะนำแหล่งการจัดการเรียนรู้รายวิชา เพื่อประกอบการสอน ที่หลากหลาย	.๘๓	.๘๘	าก	
ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้	.๘๕	.๘๙	าก	
ภาพรวม	.๗๖	.๖๙	าก	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๖ ครูใช้สิ่งใกล้ตัวนักเรียน เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ ($\bar{X} = ๓.๘๕$) และข้อที่ ๘ ผู้เรียน

สามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ($\bar{X} = 3.85$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๗ ครูมีการแนะนำแหล่งการจัดการเรียนรู้ รายวิชา เพื่อประกอบการสอนที่หลากหลาย ($\bar{X} = 3.83$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๑ ครูใช้สื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสม ทำให้การเรียนรู้เข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น ($\bar{X} = 3.64$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น **ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**

๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	กลุ่มตัวอย่าง(n= ๓๔๕)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	.D.	ผล	นับ
ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม	.๘๐	.๘๗	าก	
ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	.๘๘	.๘๗	าก	
ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ	.๗๔	.๘๘	าก	
ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อสังคม	.๘๙	.๘๙	าก	
ครูได้เปิดโอกาสให้นักเรียนวิพากษ์ประเด็นปัญหา อภิปราย แสดงความคิดเห็น ในห้องเรียนได้	.๘๖	.๙๔	าก	
ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน	.๗๘	.๙๒	าก	
ครูได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริง ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง	.๖๒	.๐๑	าก	

๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	กลุ่มตัวอย่าง(n= ๓๔๕)			

ระดับความคิดเห็น			
$\bar{X}$	.D.	ผล	นับ
ครูได้มีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และ ชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียน			
.๗๐	.๙๓	าก	
ภาพรวม			
.๗๙	.๖๖	าก	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๑ ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม ($\bar{X} = ๓.๙๐$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔ ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อสังคม ($\bar{X} = ๓.๘๙$) และข้อที่ ๒ ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = ๓.๘๘$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๗ ครูได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริง ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง ($\bar{X} = ๓.๗๓$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการวัดและประเมินผล

กลุ่มตัวอย่าง(n= ๓๔๕)			
ระดับความคิดเห็น			
$\bar{X}$	.D.	ผล	นับ
๕. ด้านการวัดและประเมินผล			
ครูมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง สอดคล้องกับแผนการสอน			
.๗๘	.๘๗	าก	
ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของ นักเรียนตามจุดประสงค์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของหลักสูตร			
.๘๒	.๘๙	าก	
ครูมีการวัดและประเมินผลรายวิชา ทั้งก่อน			

และหลังเรียนทุกครั้ง	.๘๕	.๘๗	าก
๕. ด้านการวัดและประเมินผล	กลุ่มตัวอย่าง(n= ๓๔๕)		
	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	.D.	ปผล นดับ
ครูมีการประเมินผลระหว่างเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น	.๘๘	.๘๗	าก
ครูมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง	.๘๘	.๘๕	าก
ครูมีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม	.๗๘	.๘๖	าก
ครูมีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ และวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ	.๘๑	.๙๑	าก
ครูสนับสนุนให้นักเรียนได้นำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการเรียนของตนเอง อย่างต่อเนื่อง	.๘๕	.๙๐	าก
ภาพรวม			
	.๘๓	.๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการวัดและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๔ ครูมีการประเมินผลระหว่างเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = ๓.๘๘$) และข้อที่ ๕ ครูมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ($\bar{X} = ๓.๘๘$) รองลงมาคือข้อที่ ๓ ครูมีการวัดและประเมินผลรายวิชา ทั้งก่อนและหลังเรียนทุกครั้ง ($\bar{X} = ๓.๘๕$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๖ ครูมีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม ($\bar{X} = ๓.๗๘$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ผลการเปรียบเทียบพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร โดยจำแนกตาม ระดับชั้นเรียน สถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง โดยแสดงการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิธีการเปรียบเทียบ t-test (Independent Samples Test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้(Scheffe) รายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

สมมติฐานข้อที่ ๑ นักเรียนที่ศึกษาในระดับชั้นเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพุทธวิธี การจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามระดับชั้นเรียน

พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย		ig.	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑) ด้านหลักสูตร	.๑๕	.๕๒	.๕๑	.๕๗	๐.๘๔	.๐๐*
๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน	.๑๓	.๕๓	.๔๖	.๖๐	๐.๖๒	.๐๐*
๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	.๙๘	.๖๘	.๔๕	.๕๙	.๓๘	.๐๐*
๔) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	.๐๔	.๕๗	.๔๕	.๖๕	.๘๙	.๐๐*
๕) ด้านการวัดและ						

ประเมินผล	.๐๗	.๕๗	.๔๗	.๖๔	.๑๒	.๐๐*
รวม	.๐๗	.๕๒	.๔๗	.๕๖	๐.๒๖	.๐๐*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามระดับชั้นเรียน พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ ๒ นักเรียนที่ศึกษาในสถานศึกษาที่ขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา	ขนาดสถานศึกษา							
	ขนาดเล็ก		ขนาดกลาง		ขนาดใหญ่		ขนาดใหญ่พิเศษ	
	X̄		X̄		X̄		X̄	
	.D.		.D.		.D.		.D.	
๑) ด้านหลักสูตร	.๑๙	.๕๒	.๑๓	.๕๒	.๘๖	.๕๗	.๑๗	.๓๒
๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน	.๑๖	.๕๕	.๑๑	.๕๒	.๘๐	.๖๓	.๑๒	.๓๑
๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	.๑๔	.๕๖	.๘๗	.๗๔	.๗๙	.๖๑	.๑๑	.๓๒
๔) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	.๑๓	.๕๔	.๙๗	.๕๙	.๘๑	.๗๑	.๐๙	.๒๙
๕) ด้านการวัดและประเมินผล	.๑๖	.๕๔	.๐๑	.๕๘	.๘๐	.๖๙	.๑๕	.๓๗
รวม	.๑๖	.๕๑	.๐๒	.๕๓	.๘๑	.๕๙	.๑๓	.๒๑

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนคร
ขอนแก่น จำแนกตามขนาดสถานศึกษา (n=๓๔๕)

ความคิดเห็นของนักเรียน	ความแตกต่างหลังข้อมูล	S	f	S	ig
๑. ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๕	.๐๐	๗.๐๕	๙.๗๙ .๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๓.๓๑	๔๑.๐๐	.๒๔	
	รวม	๓๔.๔๕	๔๔.๐๐		
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๓.๖๓	.๐๐	๗.๘๘	๖.๔๔ .๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑.๗๕	๔๑.๐๐	.๒๗	
	รวม	๔๕.๓๘	๔๔.๐๐		
๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๒.๘๓	.๐๐	๔.๒๘	๙.๑๒ .๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๔.๔๗	๔๑.๐๐	.๓๗	

	ร	(	(			
	วม	๖๗.๓๐	๔๔.๐๐			
๔. ด้าน	ร	(	(			
การจัดกิจกรรมพัฒนา	ะหว่างกลุ่ม	๘.๓๖	.๐๐	๖.๑๒	๑.๘๓	.๐๐*
ผู้เรียน	ภ	(	(			
	ายในกลุ่ม	๐๖.๐๕	๔๑.๐๐	.๓๑		
	ร	(	(			
	วม	๕๔.๔๑	๔๔.๐๐			
๕. ด้าน	ร	(	(			
การวัดและประเมินผล	ะหว่างกลุ่ม	๕.๕๐	.๐๐	๕.๑๗	๘.๐๙	.๐๐*
	ภ	(	(			
	ายในกลุ่ม	๐๗.๕๕	๔๑.๐๐	.๓๒		
	ร	(	(			
	วม	๕๓.๐๕	๔๔.๐๐			
	ร	(	(			
	ะหว่างกลุ่ม	๗.๗๕	.๐๐	๕.๙๒	๖.๒๘	.๐๐*
ภาพรวม	ภ	(	(			
	ายในกลุ่ม	๑.๘๙	๔๑.๐๐	.๒๔		
	ร	(	(			
	วม	๒๙.๖๔	๔๔.๐๐			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธวิธีจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า นักเรียนที่ศึกษาในสถานศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๑๑ – ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา **ด้านหลักสูตร**

สถานศึกษา	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่	ขนาดใหญ่พิเศษ

	$\bar{X}$					๓.๑๗
		๔. ๑๙	๔. .๑๓	๓. .๘๖	๓. ๐	
ขนาดเล็ก	.๑๙	-	.๐๖	.๓๓*	๐	๑.๐๒*
ขนาดกลาง	.๑๓		-	.๒๗*	๐	๐.๙๖*
ขนาดใหญ่	.๘๖				-	๐.๖๙*
ขนาดใหญ่พิเศษ	.๑๗					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านหลักสูตร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๕ คู่ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดกลาง, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน

สถานศึกษา	$\bar{X}$	ขนาด				๓.๑๒
		ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่	ใหญ่พิเศษ	
		๔. ๑๖	๔. .๑๑	๓. .๘๐	๓. ๐	
ขนาดเล็ก	.๑๖	-	.๐๔	.๓๕*	๐	๑.๐๔*
ขนาดกลาง	.๑๑		-	.๓๑*	๐	๐.๙๙*
ขนาดใหญ่	.๘๐				-	๐.๖๘*
ขนาดใหญ่พิเศษ	.๑๒					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นักเรียนที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๕ คู่ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดกลาง, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

สถานศึกษา	$\bar{X}$	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่	ใหญ่พิเศษ
		๔. ๑๔	๓ .๘๗	๓ .๗๙	๓.๑๑
ขนาดเล็ก	๑.๔	-	๐ .๒๗*	๐ .๓๔*	๑.๐๓*
ขนาดกลาง	.๘๗		-	๐ .๐๘	๐.๗๖*
ขนาดใหญ่	.๗๙			-	๐.๖๘*
ขนาดใหญ่พิเศษ	.๑๑				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นักเรียนที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๕ คู่ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ และขนาดกลาง มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดกลาง และขนาดใหญ่

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา **ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**

สถานศึกษา	ขนาด	ขนาด			
		เล็ก	กลาง	ใหญ่	ใหญ่พิเศษ
		๔.๑๓	๔.๑๗	๔.๑๘	๔.๑๙
เล็ก	ขนาด	-	๐	๐	๐.๐๕*
กลาง	ขนาด	๐.๑๓	-	๐	๐.๑๕*
ใหญ่	ขนาด	๐.๑๗	๐.๑๗	-	๐.๑๖*
ใหญ่พิเศษ	ขนาด	๐.๑๙	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นักเรียนที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๔ คู่ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดกลาง, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา **ด้านการวัดและประเมินผล**

สถานศึกษา	ขนาด	ขนาด			
		เล็ก	กลาง	ใหญ่	ใหญ่พิเศษ
		๔.๑๖	๔.๑๑	๔.๑๐	๔.๑๕
เล็ก	ขนาด	-	๐	๐	๐.๐๑*
กลาง	ขนาด	๐.๑๖	๐.๑๕	๐.๑๗*	-

ขนาด			๐	
กลาง	.๐๑	-	.๒๒	๐.๘๖*
ขนาด				
ใหญ่	.๘๐		-	๐.๖๔*
ขนาด				
ใหญ่พิเศษ	.๑๕			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นักเรียนที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการวัดและประเมินผลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๔ คู่ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดกลาง, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามขนาดสถานศึกษา **ด้านผลรวม**

สถานศึกษา	ขนาด	ขนาด			
		เล็ก	กลาง	ใหญ่	ใหญ่พิเศษ
ขนาด	$\bar{X}$	๔.๑๖	๔.๐๒	๓.๘๑	๓.๑๓
เล็ก	ขนาด .๑๖	-	๐.๑๔	๐.๓๕*	๑.๐๓*
กลาง	ขนาด .๐๒		-	๐.๒๑*	๐.๘๙*
ใหญ่	ขนาด			-	๐.๖๘*

ใหญ่ .๘๑

ขนาด

ใหญ่พิเศษ .๑๓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า นักเรียนที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านผลรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๕ คู่ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดกลาง, นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่

สมมติฐานข้อที่ ๓ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง

พ ท ธิ วิ ธี ก ร จ ั ด ก ร เ ร ย น ก ร ส อ น ก ลุ ม ส อ ร ส ั ง ค ม ศ ิ ก ษ า ศ อ ส น	อาชีพผู้ปกครอง				
	ร	พ	ป	ร	ค
	บราชการ	นักรงาน	ระกอบธุรกิจ	บจ้าง	าขาย
	รัฐวิสาหกิจ	บริษัทเอกชน	ส่วนตัว		เกษตรกร
					อื่นๆ

และวัฒนธรรม	$\bar{X}$	.D.	$\bar{X}$	.D.	$\bar{X}$	.D.	$\bar{X}$	.D.	$\bar{X}$	.D.
ดี										
านหลักสูตร	.๖๙	.๕๕	.๕๒	.๕๕	.๙๕	.๖๕	.๐๒	.๖๐	.๐๙	.๕๙
ดี										
า น ก า ร										
จัดการเรียน	.๗๑	.๖๑	.๕๑	.๖๐	.๙๑	.๖๔	.๙๓	.๖๔	.๐๖	.๖๓
การสอน										
ดี										
านการใช้สื่อ										
การ เรี ย น	.๖๑	.๗๐	.๔๑	.๖๑	.๘๓	.๖๓	.๗๙	.๗๗	.๙๘	.๖๗
การสอน										
ดี										
านการจัด										
กิ จ ก ร ร ม	.๖๘	.๖๙	.๔๐	.๕๕	.๘๕	.๖๐	.๘๗	.๖๔	.๙๙	.๗๑
พั ฒ น า										
ผู้เรียน										
ดี										
านการวัด										
แ ล ะ	.๗๐	.๖๑	.๕๔	.๕๕	.๘๗	.๖๖	.๘๕	.๗๑	.๐๒	.๖๘
ประเมินผล										
ร										
วม	.๖๘	.๕๘	.๔๘	.๕๐	.๘๘	.๕๙	.๘๙	.๖๓	.๐๓	.๖๑

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงผลการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบพุทธิวิธีการจัดการเรียนการสอน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนคร
ขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง (n=๓๔๕)

ความเห็นของนักเรียน	ความ หลังข้อมูล	แ	:	(			
	ร		(	(			
๑. ด้าน หลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๖		.๐๐	.๔๙	.๘๕	.๐๐*
	ภ		(	(			
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๔๙		๔๐.๐๐	.๓๕		
	ร		(	(			
๒. ด้านการจัดการเรียน การสอน	รวม	๓๔.๔๕		๔๔.๐๐			
	ร		(	(			
	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๑		.๐๐	.๘๐	.๑๐	.๐๐*
	ภ		(	(			
๓. ด้านการใช้สื่อการเรียน การสอน	ภายในกลุ่ม	๓๔.๑๗		๔๐.๐๐	.๓๙		
	ร		(	(			
	รวม	๔๕.๓๘		๔๔.๐๐			
	ร		(	(			
๔. ด้าน การจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๙๗		.๐๐	.๙๙	.๕๕	.๐๐*
	ภ		(	(			
	ภายในกลุ่ม	๕๕.๓๔		๔๐.๐๐	.๔๖		
	ร		(	(			
๕. ด้าน การวัดและประเมินผล	รวม	๖๗.๓๐		๔๔.๐๐			
	ร		(	(			
	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๑		.๐๐	.๑๓	.๔๙	.๐๐*
	ภ		(	(			
ภาพรวม	ภายในกลุ่ม	๔๑.๙๐		๔๐.๐๐	.๔๒		
	ร		(	(			
	รวม	๕๕.๔๑		๔๔.๐๐			
	ร		(	(			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.๕๐		.๐๐	.๑๒	.๐๐	.๐๐*
	ภ		(	(			
	ภายในกลุ่ม	๔๔.๕๖		๔๐.๐๐	.๔๓		
	ร		(	(			
ภาพรวม	รวม	๕๓.๐๕		๔๔.๐๐			
	ร		(	(			
	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๒		.๐๐	.๘๕	.๒๑	.๐๐*
ภาพรวม	ภ		(	(			

ายในกลุ่ม	๑๘.๒๒	๔๐.๐๐	.๓๕
ร			
วม	๒๙.๖๔	๔๔.๐๐	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๑๙ - ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง **ด้านหลักสูตร**

อาชีพผู้ปกครอง	X	พ				
		บราชการรัฐวิสาหกิจ	นักรงานบริษัทเอกชน	ระกอบธุรกิจส่วนตัว	บจ้าง	าขายเกษตรกรอื่นๆ
		จ	น	ส่วนตัว		
		๖๙	๕๒	๙๕	๐๒	๐๙
ร บ			๐			๐
ราชการรัฐวิสาหกิจ	๖๙	-	๑๗	๒๖	๓๓	๔๐*
พนักงาน						๐
บริษัทเอกชน	๕๒		-	๔๓*	๕๐*	๕๗*
ประกอบ						๐
ธุรกิจส่วนตัว	๙๕			-	๐๗	๑๔
รับจ้าง	๐๒					๐
						๐๗
ค้าขาย						-
เกษตรกร อื่นๆ	๐๙					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๔ คู่ ได้แก่ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการรัฐวิสาหกิจ, นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ,รับจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ด้านการจัดการเรียนการสอน

อาชีพผู้ปกครอง	X	พ				
		ราชการ	พนักงาน	ประกอบ	รับจ้าง	ค้าขาย
		รัฐวิสาหกิจ	บริษัทเอกชน	ธุรกิจส่วนตัว	รับจ้าง	เกษตรกร อื่นๆ
		๑	๒	๓	๔	๕
		.๗๑	.๕๑	.๙๑	.๙๓	.๐๖
รับ				๐		๐
ราชการรัฐวิสาหกิจ	.๗๑	-	.๒๐	.๒๐	.๒๑	.๓๔*
พนักงาน						๐
บริษัทเอกชน	.๕๑		-	.๔๐*	.๔๒*	.๕๔*
ประกอบ						๐
ธุรกิจส่วนตัว	.๙๑			-	.๐๒	.๑๕
รับจ้าง	.๙๓					๐
ค้าขาย						
เกษตรกร อื่นๆ	.๐๖					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนการสอน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๔ คู่ ได้แก่ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการรัฐวิสาหกิจ, นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบ

อาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ,รับจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง **ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน**

อาชีพผู้ปกครอง	พ				
	ราชการ	พนักงาน	ประกอบ	รับจ้าง	ค้าขาย
	รัฐวิสาหกิจ	บริษัทเอกชน	ธุรกิจส่วนตัว		เกษตรกร อื่นๆ
$\bar{X}$	๖๑	๔๑	๘๓	๗๙	๙๘
รับ		๐			๐
ราชการรัฐวิสาหกิจ	๖๑	๒๐	๒๒	๑๘	๓๖*
พนักงาน					๐
บริษัทเอกชน	๔๑		๔๒*	๓๘	๕๗*
ประกอบ					๐
ธุรกิจส่วนตัว	๘๓			๐๔	๑๕
รับจ้าง	๗๙				๐
ค้าขาย					๑๙
เกษตรกร อื่นๆ	๙๘				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการรัฐวิสาหกิจ, นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ และประกอบธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง **ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**

อาชีพ ผู้ปกครอง	$\bar{X}$	คู่					ค
		ราชการ รัฐวิสาหกิจ	พนักงาน บริษัทเอกชน	ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว	รับจ้าง	ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ	
		๖๘	๔๐	๘๕	๘๗	๙๙	
รัฐบาล		-	๐	-	-	๐	
ราชการรัฐวิสาหกิจ	๖๘	-	๒๘	๑๖	๑๙	๓๑	
พนักงาน บริษัทเอกชน	๔๐		-	๔๕*	๔๗*	๕๙*	๐
ประกอบ ธุรกิจส่วนตัว	๘๕			-	๐๒	๑๔	๐
รับจ้าง	๘๗				-	๑๒	๐
ค้าขาย						-	
เกษตรกร อื่นๆ	๙๙						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ,รับจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง **ด้านการวัดและประเมินผล**

อาชีพ ผู้ปกครอง	$\bar{X}$	คู่					ค
		ราชการ รัฐวิสาหกิจ	พนักงาน บริษัทเอกชน	ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว	รับจ้าง	ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ	
		จ	น	ส่วนตัว		อื่นๆ	

	$\bar{X}$	๑	๓	๕	๗	
		.๗๐	.๕๔	.๘๗	.๘๕	.๐๒
รัฐบาล		-	๐	๐	๐	๐
ราชการรัฐวิสาหกิจ	.๗๐		.๑๗	.๑๗	.๑๕	.๓๑
พนักงาน			-	๐	๐	๐
บริษัทเอกชน	.๕๔			.๓๔	.๓๒	.๔๘*
ประกอบ				๐	๐	๐
ธุรกิจส่วนตัว	.๘๗				.๐๒	.๑๔
รับจ้าง	.๘๕					๐
						.๑๖
ค้าขาย						-
เกษตรกร อื่นๆ	.๐๒					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการวัดและประเมินผลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๑ คู่ ได้แก่ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง **ด้านผลรวม**

		๑	๓	๕	๗	๙
อาชีพผู้ปกครอง		ราชการ รัฐวิสาหกิจ	พนักงาน บริษัทเอกชน	ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว	รับจ้าง	ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ
	$\bar{X}$	๑	๓	๕	๗	๙
		.๖๘	.๔๘	.๘๘	.๘๙	.๐๓
รัฐบาล		-	๐	๐	๐	๐
ราชการรัฐวิสาหกิจ	.๖๘		.๒๐	.๒๐	.๒๑	.๓๔*
พนักงาน			-	๐	๐	๐
บริษัทเอกชน	.๔๘			.๔๑*	.๔๒*	.๕๕*
ประกอบ				๐	๐	๐

ธุรกิจส่วนตัว	.๘๘	.๐๑	.๑๔
รับจ้าง			๐
	.๘๙		.๑๓
ค้าขาย			
เกษตรกร อื่นๆ	.๐๓		-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านผลรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๔ คู่ ได้แก่ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการรัฐวิสาหกิจ, นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ,รับจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

๔.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาล นครขอนแก่น

แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียนทั้ง ๕ ด้านได้แก่ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๕. ด้านการวัดและการประเมินผล มีดังนี้

๔.๔.๑ แนวทางการพัฒนาด้านหลักสูตร มีดังนี้

หลักสูตรควรมีเนื้อหาสาระที่มีความทันสมัย มีความเหมาะสมกับพื้นฐานความสามารถของนักเรียน เพื่อก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก พร้อมทั้งควรมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและสามารถบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ มีเนื้อหาสาระ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

๔.๔.๒ แนวทางการพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ มีดังนี้

ครูควรแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนให้นักเรียนทราบก่อนเรียน ตลอดทั้งมีกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนรู้ ครูควรจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน และให้สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน

๔.๔.๓ แนวทางการพัฒนาด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน มีดังนี้

ครูควรใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย อุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น เช่น website, PowerPoint, YouTube ตลอดทั้งครูควรนำสื่อที่อยู่ในสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้พัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการ และเกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น

๔.๔.๔ แนวทางการพัฒนาด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

ครูควรจัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริง ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง ได้ร่วมมือกับชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ตลอดทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมสำคัญต่างๆ

๔.๔.๕ แนวทางการพัฒนาด้านการวัดและการประเมินผล มีดังนี้

ครูควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง มีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม สอดคล้องกับแผนการสอนตรงตามจุดประสงค์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

สรุปแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่า ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทันเหตุการณ์ สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อเทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ มีการพัฒนาสื่อ และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ให้นักเรียนได้ศึกษา ได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่จริง ทั้งควรสนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ครูควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๓. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

การศึกษานี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research Methodology) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๓๔๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ อันดับ โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๑ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation) การทดสอบค่า t-test (Independent Samples Test) และทดสอบค่า F-Test (One Way Analysis of variance) หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ ตามวิธีการทดสอบของเชฟเฟ (Scheffe's Post hoc Comparison) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนและได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” สามารถสรุปสาระสำคัญของผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการจำแนกตามระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง

ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจากแบบสอบถามที่ได้รับกลับจำนวน ๓๔๕ ชุด จำแนกตามระดับชั้นเรียนพบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๔ และเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ ตามลำดับ

จำแนกตามขนาดสถานศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นั้นอยู่โรงเรียนขนาดกลาง คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ โรงเรียนขนาดเล็ก คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘ โรงเรียนขนาดใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ ตามลำดับ

จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นั้น ผู้ปกครองประกอบอาชีพ ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘ รองลงมาประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗ รับราชการรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ และพนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕ ตามลำดับ

๕.๑.๒ ผลการศึกษา พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีดังนี้

๑) ผลการศึกษา พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมระดับความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๓$ S.D.= ๐.๖๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านหลักสูตร ($\bar{X} = ๓.๘๙$ S.D.= ๐.๖๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = ๓.๘๖$ S.D.= ๐.๖๕) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = ๓.๘๓$ S.D.= ๐.๖๗) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = ๓.๘๐$ S.D.= ๐.๖๘) ตามลำดับ ส่วนด้านที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = ๓.๗๖$ S.D.= ๐.๖๙) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒) ด้านหลักสูตร พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๒ หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข ($\bar{X} = ๓.๙๗$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๑ หลักสูตรการสอนมีเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน ($\bar{X} = ๓.๙๔$) และข้อที่ ๓ หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้คิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาได้ ($\bar{X} = ๓.๙๐$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ ๗ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก ($\bar{X} = ๓.๘๓$)

๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาล

นครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 3 ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา แสดงความคิดเห็น และแสดงออกในห้องเรียน ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือ ข้อที่ 2 ครูมีการยกตัวอย่างและเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน ($\bar{X} = 3.91$) และข้อที่ 3 ครูจัดการเรียนรู้โดยมีการแทรกปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาให้นักเรียนมีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีของสังคมอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.87$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 1 ครูแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนให้ผู้เรียนทราบก่อนเรียน ($\bar{X} = 3.73$)

๔) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 6 ครูใช้สิ่งใกล้ตัวนักเรียนเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ ($\bar{X} = 3.85$) และข้อที่ 8 ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ($\bar{X} = 3.85$) รองลงมาคือ ข้อที่ 7 ครูมีการแนะนำแหล่งการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพื่อประกอบการสอนที่หลากหลาย ($\bar{X} = 3.83$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 1 ครูใช้สื่อเทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมทำให้การเรียนรู้เข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น ($\bar{X} = 3.64$)

๕) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1 ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือ ข้อที่ 4 ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อสังคม ($\bar{X} = 3.89$) และข้อที่ 2 ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนาในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.88$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 7 ครูได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริงให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง ($\bar{X} = 3.73$)

๖) ด้านการวัดและประเมินผล พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่เด่นชัดที่สุดมี 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 4 ครูมีการประเมินผลระหว่างเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 3.88$) และข้อที่ 5 ครูมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาคือข้อที่ 3 ครูมีการวัดและประเมินผลรายวิชาทั้งก่อนและหลังเรียนทุกครั้ง ($\bar{X} = 3.85$) และข้อที่ 8 ครูสนับสนุนให้นักเรียนได้นำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการเรียนของตนเองอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.85$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 1 ครูมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

สอดคล้องกับแผนการสอน ($\bar{X} = 3.78$) และข้อที่ ๖ ครูมีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายใช้เครื่องมือที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.78$)

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบพุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีดังนี้

๑) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามระดับชั้นเรียน พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันมีความคิดเห็นต่อพุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า นักเรียนที่ศึกษาในสถานศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ แนวทางการพัฒนาพุทธรูปวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีดังนี้

๑) แนวทางการพัฒนาด้านหลักสูตร มีดังนี้ หลักสูตรควรมีเนื้อหาสาระที่มีความทันสมัย มีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถของนักเรียน เพื่อก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลกพร้อมทั้งควรมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และสามารถบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ มีเนื้อหาสาระที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

๒) แนวทางการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้ ครูควรแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนให้นักเรียนทราบก่อนเรียน ตลอดทั้งมีกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียน ครูควรจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน และให้สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน

๓) **แนวทางการพัฒนาด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน** มีดังนี้ ครูควรใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย อุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจ เนื้อหารายวิชามากขึ้น เช่น website, PowerPoint, YouTube ตลอดจนครูควรนำสื่อที่อยู่ในสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้พัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการ และเกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น

๔) **แนวทางการพัฒนาด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน** มีดังนี้ ครูควรจัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริง ทำให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริงได้ร่วมมือกับชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ตลอดจนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ

๕) **แนวทางการพัฒนาด้านการวัดและประเมินผล** มีดังนี้ ครูควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง มีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม สอดคล้องกับแผนการสอนตรงตามจุดประสงค์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

สรุปแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่า ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทันเหตุการณ์ สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อเทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ มีพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ให้นักเรียนได้ศึกษาได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่จริงทั้งควรสนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ครูควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ มีความรู้ความสามารถในการสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

๕.๒ อภิปรายผล

ในการวิจัยพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีประเด็นที่น่าสนใจ นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๕. ด้านการวัดและประเมินผล โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย มี ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร รองลงมาด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูมีการใช้สื่อที่

ไม่หลากหลาย และไม่ทันสมัย ในการจัดการเรียนการสอน หรือสื่อเทคโนโลยีในรายวิชาอาจมีน้อย และไม่เพียงพอในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐภัทร อ่ำพันธุ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิธีการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ ผลการศึกษาพบว่า พุทธวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ เนื่องด้วยมีหลักการสอนเพื่อการพัฒนาความรู้หรือปัญญาให้เกิดขึ้นด้วยตัวผู้เรียนเองผ่านประสบการณ์ตนเอง และเอื้อประโยชน์แก่ผู้เรียน มีวิธีการสอนที่เป็นขั้นตอนอย่างมีระบบ ได้แก่ วิธีสอนด้วยการอุปมา การยกตัวอย่าง การแสดงให้เห็น โดยประจักษ์เป็นรูปธรรม ด้วยวิธีสอนในรูปแบบต่างๆ เช่น วิธีสอนโดยการบรรยาย การสนทนา การวางระเบียบปฏิบัติ และการทดลอง เป็นต้น โดยที่เป้าหมายของการสอนนั้นเป็นไปเพื่อการดับทุกข์ โดยสิ้นเชิง คือการบรรลุนิพพาน^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**วินเซนต์(Vincent)** ได้ทำการวิจัยทดลองการใช้วิธีสอนในชั้นเรียนโดยทำการทดลองกับนักเรียนเกรด ๖ วิธีสร้างค่านิยมซึ่งประกอบด้วย การอภิปรายและเสนอความรู้ที่สูงขึ้นชั้นหนึ่งให้ผลยกระดับคุณธรรมจริยธรรมตามขั้นต่าง ๆ ของโคเบอร์กได้ดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^๒

๕.๒.๒ ด้านหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข หลักสูตรการสอนมีเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาได้ หลักสูตรมีสาระสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนรู้จักการริเริ่มชี้นำตนเอง มีภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ในการดำเนินชีวิตอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระประศาสตร์ศิลป์ สิริมงคลโล (กาญจนาบุตร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร” ด้านด้านหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รายวิชาพระพุทธศาสนามีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพได้ เนื้อหาใน รายวิชาพระพุทธศาสนา มีความทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน รายวิชาพระพุทธศาสนา มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครูจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้โดยผู้สอนใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับเนื้อหา และจุดประสงค์การสอนและเน้นการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้^๓

^๑ ณัฐภัทร อ่ำพันธุ์, “วิธีการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^๒ Vincent, L, “Teachers perceptions of school effectiveness and principal vision”, **Dissertation Abstracts International**, 2003, 6446-A.

^๓ พระประศาสตร์ศิลป์ สิริมงคลโล (กาญจนาบุตร), “พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๑๗.

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเลื่อน อมโร (สิงห์เจริญ)** ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียน วัดบางนาคอก เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ความคิดเห็นโดยภาพรวม พบว่า นักเรียนส่วนมากให้ความสำคัญการสอน ด้านการจัดทำแผนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านวัดและประเมินผลและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามลำดับ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาในหลักสูตร การเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก^๔

๕.๒.๓ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา แสดงความคิดเห็น และแสดงออกในห้องเรียน ครูมีการยกตัวอย่างและเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน ครูจัดการเรียนรู้โดยมีการแทรกปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาให้นักเรียนมีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีของสังคมอยู่เสมอ และครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ศรีไพร จันทรเขียว** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธี พบว่าประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^๕ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง**การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาการนำเอาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ ด้านมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียน ด้วยพุทธวิธีสันตสสนา เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับในคุณค่าของบทเรียน และนำไปปฏิบัติใช้ ด้วยพุทธวิธีสมาทปนา เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีความกระตือรือร้น ตั้งใจสนใจที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสมุตเตชนา เพื่อให้ผู้เรียนมีสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสัมปหังสนา^๖ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เคย์เซอร์ (Keyser)** ได้เสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือกระบวนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร การ

^๔ พระเลื่อน อมโร (สิงห์เจริญ), “การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียน วัดบางนาคอก เขตบางนา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๘.

^๕ ศรีไพร จันทรเขียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^๖ พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง), “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ลงทุน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวัด โครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด^๗

๕.๒.๔ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนใช้สิ่งใกล้ตัวนักเรียน เป็นสื่อที่เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ครูมีการแนะนำแหล่งการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพื่อประกอบการสอนที่หลากหลาย ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตและใช้สื่อการสอน ครูพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่อยู่เสมอทำให้นักเรียนมีพัฒนาการและเกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูสิริปัญญาภรณ์ (สุธีร์ วิสุทฺโธ/ตันโห) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนพระราहुล”** พบว่า พุทธวิธีการสอนพระราहुลในวัยเด็กทรงใช้วิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมย พระองค์ทรงเปรียบเทียบและใช้อุปกรณ์การสอน คือน้ำและภาชนะที่พระองค์ใช้ล้างพระบาทพระองค์ ทรงแสดงเป็นขั้นตอนทีละน้อย จนเห็นโทษของการกล่าวเท็จ ในวัยรุ่นทรงใช้ การสอนแบบโยนิโส มนสิการ พระพุทธองค์จะชี้ให้พระราहुลเถระ รู้จักคิด อย่างถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักวิเคราะห์ ทำให้พระราहुลเถระเกิดปัญญาในการคิดวิเคราะห์ ในวัยหนุ่มทรงใช้การสอนตามหลักไตรสิกขา พระองค์ทรงชี้แนะในการปฏิบัติและเปิดโอกาสให้พระราहुลได้ปฏิบัติ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้ เห็นประโยชน์ คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเอง^๘ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ (งานหมั่น) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา”** ผลการวิจัยพบว่า ด้านสื่อการเรียนรูส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง พบว่า โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูมีการใช้สื่อทางเว็บหรืออินเทอร์เน็ตมาช่วยในการเรียนการสอน ทั้งนี้ นักเรียนมีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในและต่างจังหวัด มีการพานักเรียนไปศึกษาทัศนศึกษานอกสถานที่ ส่วนครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการความสะดวก จัดหาทรัพยากรแหล่งข้อมูลให้พร้อม และจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเป็นกันเองทั้งระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน^๙ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พิเชษฐ ยิ่งตรง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑”** ด้านทักษะมี

^๗ Keyser, R, “Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance at The Tennessee Valley Authority”, **Ph.D. Dissertation**, (The University of Alabama, 2004), (A)

^๘ พระครูสิริปัญญาภรณ์ (สุธีร์ วิสุทฺโธ/ตันโห), การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนพระราहुล, **สารนิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^๙ พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ (งานหมั่น), “การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๐๘.

สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้เรียนขาดระบบการนิเทศการจัดกระบวนการเรียนรู้^{๑๐}

๕.๒.๕ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อสังคม และครูได้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**กัญญาภรณ์ พานเงิน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณเรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๑๑} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**เกรียงไกร จันทะแจ่ม** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน สัตยาไส จังหวัดลพบุรี พบว่าสภาพการจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู ด้านปัจจัยนำเข้า สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เยียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน โรงเรียนจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรทั้งนักเรียน ครูและ ผู้ปกครอง โดยเสนอแนะให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง^{๑๒} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมนัส ธมมโรโต (มีมณี)** ได้ศึกษาวิธีสร้าง**แรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน** ผลการศึกษาหลักการประยุกต์ใช้แรงจูงใจจากพุทธวิธีสอน คือ สร้างแรงจูงใจเพื่อให้ทุกคนพึ่งตนเอง ได้ กระตุ้นให้ลงมือกระทำอย่างต่อเนื่องจนเกิดผลเปลี่ยนแปลงในชีวิต ไม่เป็นผู้หลงหรือผู้เสพจน ขาดสติ มีความเพียรอดทน ที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเองจนเกิดผลประโยชน์กับ ตนเองและสังคมรอบข้าง^{๑๓} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาอานนท์ อานนโท** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนา

^{๑๐} พิเชษฐ ยังตรง, “กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (วิทยาลัยครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๑} กัญญาภรณ์ พานเงิน, “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิต แบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณเรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ

^{๑๒} เกรียงไกร จันทะแจ่ม, “การจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๓} พระมนัส ธมมโรโต (มีมณี), “ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่อง การสวดมนต์แปลแผ่เมตตา การบริหารจัดการและเจริญปัญญา ผู้วิจัยได้ลงมือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาก่อนเรียน-หลังเรียนมาเปรียบเทียบกัน จากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ซึ่งคะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕^{๑๔} และสอดคล้องกับงานวิจัยของเนลสัน (Nelson) ได้ทำการศึกษาโดยใช้ครูสองคนที่ใช้วิธีสอน ๒ แบบกับนักเรียนเกรดหก ๒ ห้องเรียน ผลพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบไม่กระตุ้นให้คิดมีความรู้เกี่ยวกับหลักการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าพวกที่สอนกระตุ้นให้คิด ส่วนนักเรียนที่สอนโดยวิธีกระตุ้นให้คิดมีการเพิ่มปริมาณและคุณภาพด้านการสังเกตและการสรุปอ้างอิงดีกว่าพวกที่สอนด้วยวิธีไม่กระตุ้นให้คิด^{๑๕}

๕.๒.๖ ด้านการวัดและประเมินผล พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนมีการประเมินผลระหว่างเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น ครูมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ครูมีการวัดและประเมินผลรายวิชา ทั้งก่อนและหลังเรียนทุกครั้ง ครูสนับสนุนให้นักเรียนได้นำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการเรียนของตนเอง อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระทอง ขยาภรณ์ (วงศ์สาเย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า การวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง นักเรียนมีความคิดเห็นต่อด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง มีการปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด คือ มีการบอกวิธีการวัดผลประเมินผลให้ทราบล่วงหน้าและปฏิบัติใน ระดับมาก คือ มีการทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดความรู้พื้นฐาน วัดผลประเมินผลทั้งภาคปฏิบัติและ ภาคทฤษฎี เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล^{๑๖} และสอดคล้องกับงานวิจัยของไบรท์ (Bright) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของโครงการเรียนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้รับการฝึกเพื่อทำความคุ้นเคยการจัดให้มีบริการเสริมเพื่อสนับสนุนการเรียนร่วมและการประเมินเด็กได้เร็วที่สุด พบว่า การจัด

^{๑๔} พระมหาอานนท์ อานนโท (ศรีชาติ), “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๕} Nelson, Miles A, "The Effects of Two Post Laboratory Discussion Strategies on Urban and Suburban Sixth Grade Children 's Learning of Selected Cognitive Skills and Science Principles", **Dissertation Abstracts International**, 1970, 2262-A.

^{๑๖} พระทอง ขยาภรณ์ (วงศ์สาเย), “การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๑.

ประสบการณ์ให้ได้รับการฝึกเพื่อทำความคุ้นเคย สัดส่วนของครูต่อจำนวน นักเรียนที่เหมาะสม และการประเมินเด็กได้เร็วที่สุด และการควบคุมติดตามผลที่ใช้อยู่ในโครงการยังจัดอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้^{๑๗} และสอดคล้องกับงานวิจัยของดาเวนพอร์ตและพรุซาค (Davenport & Prusak) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ พบว่า ส่วนผสมของกรอบประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศ ที่เป็นสภาพแวดล้อม และกรอบการทำงาน สำหรับการประเมินและรวมกันของประสบการณ์ และสารสนเทศใหม่^{๑๘} และสอดคล้องกับงานวิจัยของดัมเบลตัน (Dumbleton) ได้ศึกษาผลที่มีต่อการเรียนรู้ความคงทนของความรู้และความสามารถในการถ่ายโยงความรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทำการสอนสองแบบคือการสอนแบบสืบเสาะ ชนิดแนะแนวทาง (Guided Inquiry) ซึ่งแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยและเรียนด้วยตนเองจากเอกสาร และหนังสือและสอนโดยครูอธิบายให้ฟัง (Expository Methods) นักเรียนได้รับฟังคำบรรยายจาก ครูฝ่ายเดียวผลการทดลองปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสอนทั้งสองแบบมีผลการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นักเรียนในระดับเก่งของทั้งสองแบบมีคะแนนการทดสอบ หลังเรียนสูงกว่านักเรียนปานกลางและอ่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นักเรียนระดับที่ได้รับการสอนโดยการอธิบายมีการถ่ายโยงความรู้สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ชนิดแนะแนวทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๑๙}

๕.๒.๗ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหามงคล อภิมงคล (ปราบชมพู) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีระดับชั้นเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญระดับ ๐.๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๒๐}

๕.๒.๘ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของ

^{๑๗} Birght, Esther, "A Study of Certain Characteristics of Successful Mainstreaming", **Ph.D. Dissertation**, (University of Michigan, 1986), pp. 47 - 48.

^{๑๘} Davenport, Thomas H. & Prusak Laurence, "Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know", (Boston. MA: Harvard Business School Press, 1998), p. 4692-A.

^{๑๙} Dumbleton, L. J, "The genus *Austrosimulium* Tonnoir (Diptera: Simuliidae) with particular reference to the New Zealand fauna", *N.Z. Journal of Science* 15(4) 1973, pp. 480-584.

^{๒๐} พระมหามงคล อภิมงคล(ปราบชมพู), "การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๗.

โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามสถานศึกษา พบว่า นักเรียนที่ศึกษาในสถานศึกษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระภุชณะ วชิรญาโน (วภัคดีเพชร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนคร อุดรธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป เปรียบเทียบ และเสนอแนะแนวการจัดการเรียน การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนในการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ ๖ มีความคิดเห็น น้อยกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ มีความ คิดเห็นน้อยกว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ และนักเรียนที่มีสถานศึกษาต่างกัน พบว่า นักเรียน โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล และนักเรียนโรงเรียนอุดรพิชัยรักษ์พิทยา ที่มีความคิดเห็นน้อยกว่า นักเรียน โรงเรียนสตรีราชนิกูล^{๒๑}

๕.๒.๔ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อพุทธวิธีการจัดการ เรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครอง ประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ **จ๊อฟเฟอร์ (Juffer)** ได้ศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีต่อ การเรียนร่วมในรัฐวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา และพบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ พอใจในโครงการเรียนร่วม ระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ แต่ยังมีผู้ปกครองส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนน้อยไม่พอใจ กับโครงการเรียนร่วมแบบเต็มเวลา (Full Integration) และยังพบอีกว่า ผู้ปกครองที่เลี้ยงลูกแบบ ตามใจ มีทัศนคติในทางลบต่อการเรียนร่วมเต็มเวลา มากกว่าผู้ปกครองที่เลี้ยงลูกแบบประชาธิปไตย ผู้ปกครองกลุ่มแรกมีความประสงค์จะให้บุตรเรียนในห้องพิเศษ ซึ่งเป็นห้องสำหรับเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษโดยเฉพาะ ส่วนผู้ปกครองกลุ่มหลังต้องการให้บุตรของตนเรียนร่วมเต็มเวลา^{๒๒}

^{๒๑} พระภุชณะ วชิรญาโน (วภัคดีเพชร), “การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๒๒} Juffer. 1991 : 135, อ้างถึงใน อัญชลา เกลี้ยงแก้ว, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนร่วม ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัยศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๐.

๕.๓ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อพุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และ ด้านการวัดและประเมินผล ฉะนั้น การจัดการเรียนการสอนควรมีการมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะ ประสบการณ์และชีวิต ให้สอดคล้องกับเหตุการณ์สังคมปัจจุบัน ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยน่าสนใจสอดคล้องกับเนื้อหาสาระเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ พร้อมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ พร้อมนำความรู้ความสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรง ชีวิตประจำวันให้ประสบความสำเร็จได้ และครูควรมีการวัดและประเมินผลให้ตรงตาม เนื้อหาสาระที่จัดการเรียนการสอน ตลอดจนมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพในทุกด้านให้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงจากผลการวิจัย และจากความคิดเห็นของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) สถานศึกษาควรมีการปรับหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถ ของนักเรียน และก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก
- ๒) สถานศึกษาควรจัดหาสื่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสม ในการจัดการ เรียนรู้ นักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ
- ๓) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมร่วมกับวัด ชุมชน เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ มีส่วนร่วม ในกิจกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- ๑) สถานศึกษาควรมีการวางแผนบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับการจัดการเรียน การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง
- ๒) ครูควรชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้แสดงออกทางความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนมากขึ้น
- ๓) ควรจัดหาสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ อุปกรณ์ที่ทันสมัย เหมาะสม เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน
- ๔) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนแสดงทักษะ ความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง

๕) ควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง มีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมและสอดคล้องเหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้

๕.๔.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา

๒) ควรศึกษาการบูรณาการพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระอื่น ๆ เพื่อให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓) ควรศึกษาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น ๆ ด้วยรูปแบบวิจัยอื่น ๆ เช่นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นต้น เพื่อประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑.

..... . หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

..... . การจัดการเรียนพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๑.

..... . ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

..... . คู่มือการจัดการสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๕.

กิตติชัย สุทธิโนบล. การจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมเมอร์เชียล เวิลด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๘.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พุทธปรัชญาการศึกษา. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พุทธวิธีการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๒ พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี: พี บาลานซ์ ดีไซน์ แอนพริ้นติ้ง, ๒๕๕๙.

ธราญา จิตรขญาวนิช. การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดัก จำกัด, ๒๕๕๑.

- ธีรศักดิ์ อัครบวร. **ความเป็นครู**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พลพิมพ์, ๒๕๔๔.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สุริยาศาสตร์, ๒๕๔๖.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- _____. **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐.
- _____. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖.
- _____. **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๘.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ นักรบ หมี่แสน. **ความเป็นครูและการพัฒนาการมืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- ยนต์ ชุ่มจิต. **ความเป็นครู**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร, ๒๕๕๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์. **ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑ 21st Century Skills : Rethinking How Students Learn**. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นเวิลด์, ๒๕๕๔.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. **วิธีวิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๑.
- วิจารณ์ พานิช. **การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑**. นครปฐม: บริษัท ส.เจริญการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- วิจารณ์ พานิช. **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.
- วิชัย ต้นศิริ. **โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดสู่การปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- วิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา. **การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- วันเพ็ญ จันท์เจริญ. **การเรียนการสอนปัจจุบัน**. สกลนคร: คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๒.
- สมบูรณ์ พรธนาภพ. **ครู**. กรุงเทพมหานคร: สารานุกรมศึกษาศาสตร์, ๒๕๓๘.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดอะบุคส์, ๒๕๔๖.

_____. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครูสภา, ๒๕๔๓.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาอาชีพ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘.

สุคนธ์ สินธพานนท์. การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคโนโลยีปริ้นติ้ง, ๒๕๕๘.

สุมน อมรวิวัฒน์. การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

(๒) คุชฎินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

กัญฐาภรณ์ พานเงิน. “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิต แบบพอเพียงอย่างมีวิจารณ์ญาณเรื่องชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙.

เกรียงไกร จันทะแจ่ม. “การจัดการเรียนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน สัตยาไส จังหวัดลพบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศรีไพร จันท์เขียว. “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ณัฐภัทร อ่ำพันธุ์. “วิธีการสอนหลักพุทธธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระภุชยะ วชิรญาณ (วภักดิ์เพชร). “การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง). “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูสิริปัญญาภรณ์ (สุธีร์ วิสุทฺโธ/ตันโ). “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนพระราहुล”.

สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระทอง ขยาภรณ์ (วงศ์สายะ). “การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระประศาสตร์ศิลป์ สิริมงคล (กาญจน์บุตร). “พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระมหามงคล อภิมงคล (ปราบชมพู). “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมนัส ธรรมโต (มีมณี). “ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาอานนท์ อานนโ (ศรีชาติ). “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระเลื่อน อมโร (สิงห์เจริญ). “การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียน วัดบางนาบอน เขตบางนา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระศักดิ์ดา อุดกปญโญ (งานหมั่น) “การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบนาคตนเองของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พิเชษฐ ยังตรง. “กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ ๒๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. วิทยาลัยครุศาสตร์ :** มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๐.

อัญชลี เกลี้ยงแก้ว. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนร่วมของโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร”. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัยศึกษาศาสตร์ :** มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๖๐.

(๓) บทความ :

วิภาพรรณ พินลา. “แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารปาริชาติ. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) :** ๑๖

ประเวศ วะสี. “วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ สู่กฎหมายใหม่แห่งการพัฒนา”. วารสารหมออนามัย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔ (มกราคม- กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖) : ๗-๒๑.

(๔) ออนไลน์ :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “พุทธวิธีสอนในพระไตรปิฎก วิธีสอนแบบต่างๆ”. มติชนสุดสัปดาห์. ฉบับวันที่ ๑๔-๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.matichonweekly.com/magazine-column/sathianphong> [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

๒ ภาษาอังกฤษ

(1) Book :

Bellanca.J.A. and Brandt. R.S. **21stCentury Skills : Rethinking how Students Learn**. Bloomington. 2010.

Best and Jame V. Kahn. **Research in Education**. (7th ed). Boston: Allyn and Bacon. 1993.

Carroll. J.B. “**A model of school learning**.” Teacher College Record. 1963.

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological Testing**. (4thed). New York : Harper & Row. 1971.

Cronbach. L.J. **Essentials of Psychological Testing**. (5thed). New York : Harper Collins.1990.

Good. Carter V. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book. Co.Inc. 1973.

Gilbert. H. **The Art Teacher**. New York: Pyramid Books.1979.

Hessong.Robert F.and Thomas H. Week. **Introduction to Education**. New York.1987.

Jarolimek. J. **Social Studies in Elementary Education**. New York: The Macmillan Compaby.1967.

James A. Bellanca and Ronald S. Brandt. **21st Century Skills: Rethinking How Students Learn**. U.S.A. Solution Tree. 2010.

Krashen. Stephen D. **Second Language Acquisition and Second Language Learning**. New York : Perganmon Press. 1981.

Krejcic. R.V. and Morgan. D.W. **Educational and Psychological Measurement**. New York: Macmillan. 1970.

- Mc Lendon. J.U. **Social Studies in Secondary Education**. (3rded). New York: The Macmillan Company.1968.
- Michaelis. J.U. **The sociology of education**. New Jersey : Prentice Hall. 1968.
- Ralph C. Preston. **Teaching in Social Studies in Elementary School**. New York: Holt Reinhart and Winston. 1960.
- Schuncke. George M. **Elementary social studies: knowing. Doing caring**. New York: Macmillan. 1988.
- Tileston D.W. **Teaching Strategies for Active Learning : Five Essential for Your Teaching**.U.S.A.: Corwin Press. 2007.
- Trilling.B. and Fadel.C. **21st Century Skills : Learning for Life in Our Time**. U.A.S.: Jossey-Bass.2009.

(2) Dissertation/Thesis :

- Birght. Esther. **A Study of Certain Characteristics of Successful Mainstreaming**. Ph.D. Dissertation. University of Michigan. 1986.
- Davenport Thomas H. and Prusak Laurence. **Working Knowledge : How Organizations Manage What They Know**. Boston. MA: Harvard Business School Press. 1998.
- Keyser. R. **Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance At The Tennessee Valley Authority**. Ph.D. Dissertation (Industrial and System Engineering and Engineering Management). The University of Alabama. 2004.
- Nelson. Miles A. **The Effects of Two Post Laboratory Discussion Strategies on Urban and Suburban Sixth Grade Children 's Learning of Selected Cognitive Skills and Science Principles**. Ph.D. Dissertation Abstracts International. 1970.
- Vincent. L. **Teachers perceptions of school effectiveness and principal vision**. Ph.D. Dissertation Abstracts International. 2003.

(3) Journal :

Dumbleton. L. J. "The genus *Austrosimulium* Tonnoir (Diptera: Simuliidae) with particular reference to the New Zealand fauna". **N.Z. Journal of Science** 15(4) 1973. pp. 480-584.

Barr. A.S. "Characteristics of Successful Teachers". Phi Delta Kappan: **SAGE Journals** 1958. pp. 282- 284.

(4) Website :

Casner-Lotto. J. and Barrington. L. **Are They Really Ready to work? Employers' Perspectives on the Basic Knowledge and Applied Skills of New Entrants to the 21st Century U.S. workforce.** Partnership for 21st Century Skills. from: http://files.Eric.gov/fulltext/Ed_519465. [4 September 2018].

Partnership for 21st Century Skills. **Framework for 21st Century Learning.** from: <http://www.21stcenturyskills.org/fulltext/Ed51246>. [11September 2018].

Tucson university of Arizona. **Partnership for 21st Century Skills.** Framework for 21st century learning. from : www.21stcenturyskills.Org/documents/framework_work_flyer_updated_april_2009.pdf. [11 September 2018].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับ
มัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

คำชี้แจง

๑) แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกรุณาตอบตามความเป็นจริง

๒) แบบสอบถามนี้ มี ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ ระดับชั้นเรียน สถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครอง

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ใน ๕ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากท่านด้วยดี และขอเจริญพรมา ณ โอกาสนี้

พระดิฐวัฒน์ อภิวิฑฒนธมโม (ทิพคุณ)

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย (✓) หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. ระดับชั้นเรียน

- (   ) มัธยมศึกษาปีที่ ๑
- (   ) มัธยมศึกษาปีที่ ๒
- (   ) มัธยมศึกษาปีที่ ๓
- (   ) มัธยมศึกษาปีที่ ๔
- (   ) มัธยมศึกษาปีที่ ๕
- (   ) มัธยมศึกษาปีที่ ๖

๒. สถานศึกษา

- (   ) โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง
  - (   ) โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม
  - (   ) โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่
  - (   ) โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน
  - (   ) โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม
  - (   ) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย
  - (   ) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน

๓. อาชีพผู้ปกครอง

- (   ) รับราชการรัฐวิสาหกิจ
- (   ) พนักงานบริษัทเอกชน
- (   ) ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- (   ) รับจ้าง
- (   ) ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ.....

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ใน ๕ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ด้านการวัดและประเมินผล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่ตรงกับความคิดของท่านเพียงช่องเดียวในแต่ละข้อโดยกำหนดระดับคะแนน ๕ ระดับ คือ

๕ หมายถึง ระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับมาก

๓ หมายถึง ระดับปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับน้อย

๑ หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		าก ที่สุด	าก	าน กลาง	อย	น้อย ที่สุด
	๑.ด้านหลักสูตร					
	หลักสูตรการสอนมีเนื้อหาสาระในการ เรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน					
	หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการ พัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข					
	หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ รู้คิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาได้					
	หลักสูตรมีสาระสร้างคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ให้นักเรียนรู้จักการริเริ่ม ชี้นำตนเอง มีภาวะ ผู้นำ ความรับผิดชอบ ในการดำเนินชีวิตอย่างเพียงพอ					

	หลักสูตรมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและสามารถบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้					
	หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน					
อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑.ด้านหลักสูตร					
	หลักสูตรมีความเหมาะสมกับพื้นฐานความสามารถ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก					
	หลักสูตรมีเนื้อหาสาระ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้					
	๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน					
	ครูแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนให้ผู้เรียนทราบก่อนเรียน					
๐	ครูมีการยกตัวอย่างและเหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อนำเข้าสู่บทเรียน					
๑	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา แสดงความคิดเห็น และแสดงออกในห้องเรียน					
๒	ครูจัดการเรียนรู้โดยมีการแทรกปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาให้นักเรียนมีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีของสังคมอยู่เสมอ					
๓	ครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน					

๔	ครูจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน					
๕	ครูจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน					
๖	ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้					

อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน					
๗	ครูใช้สื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสม ทำให้การเรียนรู้เข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น					
๘	ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ เช่น website, PowerPoint, YouTube					
๙	ครูพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ อยู่เสมอ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการ และเกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น					
๐	ครูนำสื่อที่อยู่ในสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้สอนอย่างเหมาะสม					
๑	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตและใช้สื่อการสอน					
๒	ครูใช้สิ่งใกล้ตัวนักเรียน เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้					

๓	ครูมีการแนะนำแหล่งการจัดการเรียนรู้รายวิชา เพื่อประกอบการสอน ที่หลากหลาย					
๔	ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้					
	๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน					
๕	ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม					
๖	ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					
๗	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ					
๘	ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อสังคม					
อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๔. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน					
๙	ครูได้เปิดโอกาสให้นักเรียนวิพากษ์ประเด็นปัญหา อภิปราย แสดงความคิดเห็น ในห้องเรียนได้					
๐	ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน					
๑	ครูได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริง ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง					
๒	ครูได้มีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียน					
	๕. ด้านการวัดและประเมินผล					

๓	ครูมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง สอดคล้องกับแผนการสอน					
๔	ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของ นักเรียนตามจุดประสงค์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของหลักสูตร					
๕	ครูมีการวัดและประเมินผลรายวิชา ทั้ง ก่อนและหลังเรียนทุกครั้ง					
๖	ครูมีการประเมินผลระหว่างเรียนรู้เป็น ระยะ ๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น					
๗	ครูมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง					
๘	ครูมีกระบวนการหรือวิธีการวัดและ ประเมินผลที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม					
๙	ครูมีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยน การจัดการเรียนรู้ และวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เต็มศักยภาพ					
๐	ครูสนับสนุนให้นักเรียนได้นำผลการ ประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการเรียนของตนเอง อย่างต่อเนื่อง					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามข้อเสนอแนะแนว พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มี ลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Questions)

๑. นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียน การสอน ด้านหลักสูตร อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๒. นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน อย่างไร ?

.....

. . . . .

.....

.....

๓. นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อย่างไร ?

.....

. . . . .

.....

.....

๔. นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อย่างไร ?

.....

. . . . .

.....

.....

๕. นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล อย่างไร ?

.....

. . . . .

.....

.....

ขออนุโมทนาขอบคุณสำหรับการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญ
และหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เรื่อง พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น
ประกอบด้วย

๑. พระครูสุธีคัมภีรญาณ วิ., ผศ.ดร.	Ph.D. (Pali & Bud) M.A. (Ling.), M.A. (Pali & Bud) พธ.บ. (ภาษาไทย), ป.ธ. ๖
๒. ผศ.ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์	Ph.D. (Education)

	ค.ม. (การประถมศึกษา)
	ศษ.บ. (ประถมศึกษา)
๓. ดร.สมควร นามสีฐาน	ปร.ด. (พัฒนาสังคม)
	ศศ.ม. (สังคมวิทยาการพัฒนา)
	พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา)
๔. ดร.สาคร มหาหิงค์	ค.ด. (การบริหารจัดการการศึกษา)
	ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)
	กศ.บ. (สังคมศึกษา)
๕. ดร.สุนทร สายคำ	พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
	ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา)
	อส.บ. (วิศวกรรมไฟฟ้ากำลัง)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว ๘๘

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร พระครูสุธีคัมภีรญาณ วิ. ผศ.ดร.

ด้วย พระครูวิวัฒน์ อภิวิเทศนธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ค.ศ. ๖๑

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว ๘๘

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร. รัชนี จรุงศิริวัฒน์

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว ๘๘

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.สมควร นามสีฐาน

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ดร.สมควร นามสีฐาน
 (พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)
 รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว ๘๘

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.สาคร มหาหิงค์

ด้วย พระครูวัฒน์ อภิวัตน์ธมฺโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

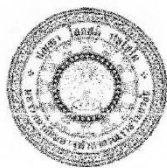
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว ๘๘

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร. สุนทร สายคำ

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธนธโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ตรวจแล้ว

ดร.สุนทร สายคำ

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

ภาคผนวก ค

การคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องแบบสอบถาม (IOC)
(Index of objective congruence)

การแปลผลจากแบบสอบถาม (IOC)

ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า IOC

ของ

ผู้เชี่ยวชาญกำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

เนื้อหา

+๑ หมายถึง เหมาะสมว่าแบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตาม

เนื้อหา

๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตาม

ตรงตาม

- ๑ หมายถึง ไม่เหมาะสมว่าแบบสอบถามไม่ได้วัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือ

เนื้อหา

แบบสอบถามที่ถือว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาในระดับดี สามารถนำไปใช้เก็บ
ข้อมูลได้

จะต้องมีค่า IOC เกินกว่า ๐.๕ เป็นต้นไป

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

อ	พุทธวิธีการจัดการ เรียนการสอน กลุ่มสาระการ	คะแนนความ คิดเห็นของ	สรุป และแปลผล

	เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ผู้เชี่ยวชาญ							
		น	น	น	น	น	วม	า OC	ปร ล
	ระดับชั้นเรียน ( ) มัธยมศึกษา ปีที่ ๑ ( ) มัธยมศึกษา ปีที่ ๒ ( ) มัธยมศึกษา ปีที่ ๓ ( ) มัธยมศึกษา ปีที่ ๔ ( ) มัธยมศึกษา ปีที่ ๕ ( ) มัธยมศึกษา ปีที่ ๖	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
	สถานศึกษา ( ) โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ( ) โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม ( ) โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ ( ) โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน ( ) โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม ( ) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย ( ) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
	อาชีพผู้ปกครอง ( ) รับราชการ	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

รัฐวิสาหกิจ ( ) พนักงานบริษัทเอกชน ( ) ประกอบธุรกิจส่วนตัว ( ) รับจ้าง ( ) ค้าขาย เกษตรกร อื่นๆ								

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	คะแนนความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและ แปลผล		
		น	น	น	น	น	วม	า OC	ปร ล
ด้านหลักสูตร									
	หลักสูตรการสอนมีเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
	ห ลั ก สู ต ร มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
	หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักอย่างมีวิจารณญาณ และ	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

	แก้ปัญหาได้								
	หลักสูตรมีสาระ สร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้นักเรียนรู้จักการริเริ่ม ชี้นำ ตนเอง มีภาวะผู้นำ ความ รับผิดชอบ ในการดำเนินชีวิต อย่างเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
	หลักสูตรมีความ ยืดหยุ่น เหมาะสม กับ สภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและสามารถบูรณา การกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
	หลักสูตรมีเนื้อหา สาระที่มีความทันสมัย ทันต่อ การเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

อ	พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	คะแนนความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุป และแปลผล		
		น	น	น	น	น	วม	า OC	ปร ล
ด้านหลักสูตร									
	หลักสูตรมีความเหมาะสมกับพื้นฐานความสามารถ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

	หลักสูตรมีเนื้อหาสาระ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
ด้านการจัดการเรียนการสอน									
	ครูแจ้งวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการเรียนให้ผู้เรียนทราบก่อนเรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๐	ครูมีการยกตัวอย่าง และเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๑	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา แสดงความคิดเห็น และแสดงออกในห้องเรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๒	ครูจัดการเรียนรู้โดยมีการแทรกปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาให้นักเรียนมีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีของสังคม อยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		น	น	น	น	น	วม	า	ปร
								OC	ล
ด้านการจัดการเรียนการสอน									

๓	ครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๔	ครูจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๕	ครูจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๖	ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิด ความสนใจใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน									
๗	ครูใช้สื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสม ทำให้การเรียนรู้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระวิชามากขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๘	ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ เช่น website, Power Point, YouTube	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๙	ครูพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการ และเกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัด	คะแนนความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุป และแปลผล		

	เทศบาลนครขอนแก่น	น	น	น	น	น	วม	า	ปร
								OC	ล
ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน									
๐	ครูนำสื่อที่อยู่ในสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้สอนอย่างเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๑	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตและใช้สื่อการสอน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๒	ครูใช้สิ่งใกล้ตัวนักเรียน เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๓	ครูมีการแนะนำแหล่งการจัดการเรียนรู้ รายวิชา เพื่อประกอบการสอน ที่หลากหลาย	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๔	ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน									
๕	ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงาม	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๖	ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๗	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		น	น	น	น	น	วม	า OC	ปร ล
ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน									
๘	ครูได้สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อสังคม	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๙	ครูได้เปิดโอกาสให้นักเรียนวิพากษ์ประเด็นปัญหา อภิปราย แสดงความคิดเห็น ในห้องเรียนได้	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๐	ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๑	ครูได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่จริง ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๒	ครูได้มีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
ด้านการวัดและประเมินผล									
๓	ครูมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง สอดคล้องกับแผนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้
๔	ครูวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของนักเรียนตาม	๑	๑	๑	๑	๑			ชี้ได้

	จุดประสงค์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร							
อ	พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	คะแนนความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุป และแปรรผล	
		น	น	น	น	น	วม า OC	ปร ล
ด้านการวัดและประเมินผล								
๕	ครูมีการวัดและประเมินผลรายวิชา ทั้งก่อนและหลังเรียนทุกครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑		ชี้ได้
๖	ครูมีการประเมินผลระหว่างเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น	๑	๑	๑	๑	๑		ชี้ได้
๗	ครูมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑		ชี้ได้
๘	ครูมีกระบวนการหรือวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑		ชี้ได้
๙	ครูมีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยน การจัดการเรียนรู้ และวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ	๑	๑	๑	๑	๑		ชี้ได้
๐	ครูสนับสนุนให้นักเรียนได้นำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการเรียนของตนเอง อย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑		ชี้ได้

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม เพื่อทดลองเครื่องมือวิจัย
และค่าความเชื่อมั่นจากการทดลองเครื่องมือ **(Try out)** จำนวน ๓๐
ฉบับ

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ ๖ ๙๘

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔๐๐๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

โรงเรียนกัลยาณวัตร
รับที่ ๓๕๕๐ / ๒๕๖
วันที่ ๑๕ / ๑๑ / ๖๑
เวลา ๑๕.๓๐ น.

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อทดลองใช้เครื่องมือ (Try out)

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนกัลยาณวัตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๓๐ ชุด

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ดังกล่าวถูกต้องตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงต้องมีการทดลองใช้เครื่องมือการวิจัย (Try out) ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้จัดส่งได้แจกแบบสอบถามเพื่อทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) ในหน่วยงานที่ท่านดูแล โดยนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานด้วยตนเอง

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

ผ.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจริญพร

ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) ของ

พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา (ศึกษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๑๕ ธ.ค. ๖๑

ผ.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๖๖

ขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูง

๑๕ ธ.ค. ๖๑

ขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูง

- ขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูง

๑๕ ธ.ค. ๖๑

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try out)
โรงเรียนกัลยาณวัตร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

Reliability
Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary			
Cases	Valid	0	00.0
	Excluded ^a		0
	Total	0	00.0
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	Number of Items

.94	
06	0

Item-Total Statistics				
	Sc ale Mean if Item Deleted	Sc ale Variance if Item Deleted	C orrected Item- Total Correlatio n	Cr onbach's Alpha if Item Deleted
a1ด้านหลักสูตร	15 6.20	23 4.717	.5 89	.9 02
a2ด้านหลักสูตร	15 6.50	24 3.845	.1 88	.9 06
a3ด้านหลักสูตร	15 6.53	24 1.361	.2 56	.9 06
a4ด้านหลักสูตร	15 6.47	23 2.809	.6 05	.9 01
a5ด้านหลักสูตร	15 6.20	23 4.924	.5 11	.9 02
a6ด้านหลักสูตร	15 6.37	24 0.102	.3 15	.9 05
a7ด้านหลักสูตร	15 6.50	24 0.879	.2 83	.9 05
a8ด้านหลักสูตร	15 6.33	24 2.851	.3 07	.9 05
b1ด้านการจัดการเรียน	15 6.27	23 1.168	.6 19	.9 01

b2ด้านการจัดการเรียน	15 6.50	23 6.466	.4 42	.9 03
b3ด้านการจัดการเรียน	15 6.43	23 6.599	.4 12	.9 04
b4ด้านการจัดการเรียน	15 6.40	23 6.869	.4 65	.9 03
b5ด้านการจัดการเรียน	15 6.43	24 2.047	.2 71	.9 05
b6ด้านการจัดการเรียน	15 6.60	24 1.214	.2 66	.9 05
b7ด้านการจัดการเรียน	15 6.47	23 7.568	.3 48	.9 05
b8ด้านการจัดการเรียน	15 6.27	23 8.685	.3 97	.9 04
c1ด้านการใช้สื่อ	15 6.37	24 0.792	.2 18	.9 07
c2ด้านการใช้สื่อ	15 6.37	23 4.654	.4 25	.9 04
c3ด้านการใช้สื่อ	15 6.53	23 1.361	.5 52	.9 02
c4ด้านการใช้สื่อ	15 6.57	23 4.047	.4 92	.9 03
c5ด้านการใช้สื่อ	15 6.57	23 0.806	.4 72	.9 03
c6ด้านการใช้สื่อ	15 6.57	23 7.702	.3 75	.9 04
c7ด้านการใช้สื่อ	15 6.27	23 4.547	.6 24	.9 01

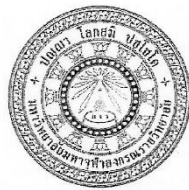
c8ด้านการใช้สื่อ	15 6.43	22 9.564	.6 85	.9 00
กิจกรรม d1ด้านการจัด	15 6.30	23 5.114	.4 75	.9 03
กิจกรรม d2ด้านการจัด	15 6.40	23 4.317	.4 65	.9 03
กิจกรรม d3ด้านการจัด	15 6.60	24 0.869	.3 24	.9 05
กิจกรรม d4ด้านการจัด	15 6.30	23 9.734	.3 35	.9 05
กิจกรรม d5ด้านการจัด	15 6.37	24 0.792	.3 07	.9 05
กิจกรรม d6ด้านการจัด	15 6.30	23 2.976	.5 32	.9 02
กิจกรรม d7ด้านการจัด	15 6.33	23 9.747	.2 60	.9 06
กิจกรรม d8ด้านการจัด	15 6.33	23 8.575	.2 76	.9 06
ประเมินผล e1ด้านการวัด	15 6.43	23 3.702	.5 84	.9 02
ประเมินผล e2ด้านการวัด	15 6.40	23 7.007	.4 91	.9 03
ประเมินผล e3ด้านการวัด	15 6.37	23 2.378	.5 76	.9 01
ประเมินผล e4ด้านการวัด	15 6.60	23 5.145	.4 66	.9 03
ประเมินผล e5ด้านการวัด	15 6.73	23 7.099	.3 39	.9 05

e6ด้านการวัด ประเมินผล	15 6.50	23 4.879	.5 06	.9 02
e7ด้านการวัด ประเมินผล	15 6.37	23 0.516	.5 27	.9 02
e8ด้านการวัด ประเมินผล	15 6.43	23 9.495	.2 87	.9 05

หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามจริง เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๙๙

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

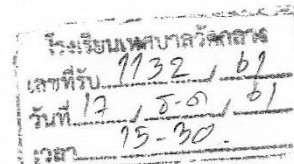
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียน เทศบาลวัดกลาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๗๐ ชุด

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวิฑฒนธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยและการศึกษา

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

๖ รศ๐๖ผู้ช่วยพร

- เสือไม่รอดพิลาธนา

- ดัชนี พระดิฐวัฒน์ อภิวิฑฒนธมโม

นิตยภัตหม่อมหลวงพิมลพร

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

เริ่มที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์

- เสือไม่รอดพิลาธนา

- ทวีต มนุษย์พาสองกรรณ

วิชาสังคม ๔๐๐๗๐๑/๑

แผนกสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัย

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ธนากร (มร.)

อนุทิน มณฑลอุดรธานี
18/12/61

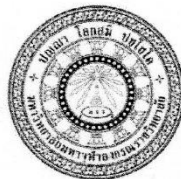
บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๙๙

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียน เทศบาลบ้านสามเหลี่ยม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๗๐ ชุด

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธนธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้อาจใช้ประโยชน์ในการวิจัยและการศึกษา

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๔๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

(ดร.สุวิทย์ อัมไพพร)

ผอ.ฝ่ายบริหาร

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๙๙

ร.ร.เทศบาลบ้านหนองใหญ่

เลขที่รับ 1183

วันที่ 17 ส.ค. 2561

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียน เทศบาลบ้านหนองใหญ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๔๑ ชุด

ด้วย พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยและการศึกษา

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

- เพื่อโปรดพิจารณา

- ขออนุญาตแจกแบบสอบถาม

เพื่อการวิจัย เพื่อใช้ประโยชน์

ในการวิจัยและการศึกษา

ศรัทธา ศรีเสริม

(ผอ. จ.น.ร. ข.ร.ก.)

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

มดมกรธรรดาเนินนทร

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

17/10/61

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๙๙
 ๒๖

โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย

เลขรับที่ 1344 / 2561

บันทึกศึกษา 17 ส.ค. 2561

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียน เทศบาลบ้านโนนชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๔๑ ชุด

ด้วย พระดิเรกวิทย์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยและการศึกษา

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ผู้อำนวยการ

เพื่อโปรดทราบ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น

ขออภัยจากคณะบดีของมหาวิทยาลัย

จึงนี้ ๒๖/๑๑/๖๐ ๔๐ ชุด

๒๕ พ.ค. ๖๑

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

-เห็นชอบ (มจร.บ.ค.บ.)

๒๕ พ.ค. ๖๑

๒๕ พ.ค. ๖๑

โทร. ๐๔๒ ๕๕๒ ๖๔๖๖

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

๒๕ พ.ค. ๖๑

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๙๙

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียน เทศบาลบ้านโนนทัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๔๑ ชุด

ด้วย พระครูวัฒน์ อภิวัตตมธโม (ทิพคุณ) รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.ประยูร แสงใส และ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้อาจใช้ประโยชน์ในการวิจัยและการศึกษา

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้อำนวยการ

เพื่อไปแจกถาม

สัปดาห์ มาหาศึกษาต่อมาทุกตัว

ขอแจกแบบสอบถาม ๔

เพื่อศึกษาหาความรู้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๕๖๖

๐๙๙๑๐

๑๖

/๒๘.๑๑.๖๑

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธนธโม / ทิพคุณ
วัน เดือน ปีเกิด	๓๐ เมษายน ๒๕๓๔
สถานที่เกิด	๓๓ / ๔๙๒ ถ.งามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	พ.ศ.๒๕๕๖ ปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พ.ศ.๒๕๖๐ เข้าศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
หน้าที่	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดจอมศรี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
E-mail	Ditthawat98@gmail.com